

„— Hogyan képzeled, hogy visszatáncol egy olyan nő, aki egyszer — ha csak próbaképpen is — félrelépett, még ha rájött is arra, hogy tévedett? Ne beszélj nekem »szabad választásról«, olyan nincs. Azt nem tudom, hogy milyen lesz a jövő nője, de Miszako nemzedéke átmeneti korban nevelkedett, s modernsége meglehetősen felszínes.

— Az enyém nemkülönb, és mivel mindketten tudjuk ezt, és sietünk is túllenni a válságon. Különb ez a helyes megoldás napjaink erkölce szempontjából.

— Szó köztünk maradjon, Kaname, föltéve, hogy rám bízod a megoldást, nem vizsgálád fölül még egyszer a döntésedet?”

Após és vő beszélget így Tanidzaki Dzsuniciró (1886—1965) regényében. A modern életérzés és a hagyományos erkölcsök szorításában vergődő házaspár — Kaname és Miszako — dönteni próbál kapcsolatuk sorsáról. Mindketten a házasságon kívül találják meg a szerelem testi örömet, de a döntést a házasság felbontásáról egyre elodázzák. Az új életforma párhuzamál az író elének állítja Miszako apjának hagyományok által is szentesített kapcsolatát ifjú szeretőjével, s az idők távollában — a bunraku bábjáték színpadán — felvilannak a régi idők szerelmi tragédiái.

Tanidzaki Dzsuniciró. Aki a keserűfívet szereti

*Tanidzaki
Dzsuniciró
Aki
a keserűfívet
szereti*

TANIDZAKI DZSUNICSIRÓ

Aki a keserűfüvet szereti

Fordította
KOLOZSVÁRI PAPP LÁSZLÓ

A szöveget a japán eredetivel
egybevetette és az utószót írta
JANÓ ISTVÁN

TANIDZAKI DZSUNICSI RÓ

*Aki a keserűfüvet
szereti*

Regény

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1986

A mű eredeti címe:
Tade kuu mushi by Jun'ichiro Tanihaki
© 1928/1929 Chuokoronsha
Originally published in Japan.
All rights reserved.

Hungarian translation © Koložsvári Papp László, 1986

*Az ízlések különbözők,
Bizonyos rovarok a keserűfüvet szeretik.
(Japán közmondás)*

Miszako többször is megkérdezte a férjétől a dél-előtt folyamán: „Mi a szándékom? Mégis elmegy?“, de a férfi folyton csak határozatlan, kitérő válaszokat adott. Az asszony maga sem tudta eldönteni, mitévő legyen. Így dél is elmúlt már, s ők még mindig heverészttek. Egy óra tájban az asszony elsőként fürdött meg, s olyan ruhát vett föl, mely megfelelt mindkét tervének. Férje még mindig feküdt, és újságot olvasott. Miszako leült mellé, egész magatartása néma kérdést sugallt, de a férfi egy szót sem szólt.

— Azért mindenesetre megfürödhetnél.

— Ehem...

Kaname két párnán hasalt, állát tenyerében nyugtatta a tatamin*. Arcát kissé hátrább húzta, hogy kitérjen az illatfelhő elől, amely az elegánsan felöltözött asszonyból áradt. Közben felesége alakját figyelte, vagy inkább a ruháját, és gondosan vigyázott, nehogy találkozzék a tekintetük. Az asszony szándékát abból vélte kiolvasni, hogy milyen ruhát választott. Mostanában csöppet sem érdekelte, hogy mit hord az asszony, noha a kacér Miszako minden hónapban új ruhákat rendelt, igaz, nem kérte ki az ő

* Gyékényszőnyeg, amely a szoba padlóját borítja.

véleményét, így Kaname sosem vette észre, hogy mit vásárolt. Most is csak annyit látott, hogy az asszony a legújabb divat szerint van felöltözve, s feltűnően elegáns.

— És te mit akarsz csinálni?

— Nekem mindegy. Ha elmégy, elkísérhetlek. Különben talán kimegyek Szumába.

— Találkád van Szumában?

— Nem, nem azért. Oda akár holnap is kimehetek.

Az asszony egy képzeletbeli pontra meredt, valahová a férje feje fölé, s közben buzgón fényesítette a körmeit a térdén maniküreszközeivel, melyeket úgy szedett elő, hogy a férfi észre sem vette.

Ez a határozatlanság nem volt rendkívüli, ha arról volt szó, hogy együtt menjenek el valahová. Ilyenkor sem a férfi, sem a nő nem próbált döntenit, hanem várakozó álláspontra helyezkedve, mindketten a másik szándékától tették függővé elhatározásukat, mintha csak vízzel telt tálat tartanának két oldalról, s azt lené, vajon melyik irányba fog magától túlcsoordulni. Olykor az is megesett, hogy leáldozott a nap, s ők még mindig nem döntöttek. Néha pedig azon kapták magukat, hogy óhajuk egybecseng egy bizonyos idő után. Ezen a napon Kaname úgy érezte, hogy végül mégiscsak el fognak menni. Halványan valami véletlenben reménykedett, s ez nem csupán ravasz számítás volt részéről. Először is feszélyezte az a kínos lehetőség, hogy akár csak egy órát is kettesben kell töltenie a feleségével, a Dótonboriig vezető rövid úton. Másrészt, bár Miszako azt mondta, hogy másnap is éppúgy elmehet Szumába, lehet, hogy mégis

találkája van. De még ha nem is, akkor sem volt kedve úgy tenni, mintha nem találta volna ki, hogy az asszony szívesebben találkozna Aszóval, mint hogy bábjátékot nézzen, ami egy csöppet sem érdekli.

Kaname apósa előző este fölhívta őket Kiotóból, s megkérdezte, nem mennének-e el vele a Bentendza-színházba. Kanamének először meg kellett volna kérdeznie Miszakót, de az asszony nem volt otthon, s ő félig-meddig beleegyezett, bele se gondolt. Az öreg jól emlékezett rá, hogy Kaname egyszer, szívélyes-ségi rohamában, azt mondta neki, pedig egy huncut szót sem gondolt komolyan belőle:

— Jó ideje már, hogy nem láttam bunraku* bábjátékot. Nem szólna nekem is, ha legközelebb megy?

A meghívást nehezen lehetett volna visszautasítani. De Kanamének hirtelen az is eszébe jutott, hogy talán soha többé nem lesz alkalma hosszasan elbeszélgetni az apósával.

Kaname és a hatvanadik évéhez közeledő öreg ízlése semmiben sem egyezett: az öreg Sisigataniban, Kiotó közelében, egy széplélekhez illő remetelakban rendezkedett be, és soha egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy az ismereteit fitogtassa. Folyton csak zavarba hozta a vejét. Az öreg víg kedélyű, közvetlen ember volt — fiatal éveiben meglehetősen kicsapongó életet élt —, így Kanamét sajnálattal töltötte el a gondolat, hogy családi kapcsolatuk talán megszakad. Hogy kissé ironikus szóhasználatlal éljünk, jobban fáj a búcsú az öregtől, mint a feleségétől. Ezért szük-

* A bunraku a japán hagyományos bábjáték ma is élő formája.

ségét érezte annak, hogy kivételesen, s rá csöppet sem jellemző módon, fiúi magatartást tanúsítson az öreg iránt, amíg még házas. Mégis hibát követett el, amikor elfogadta a meghívást anélkül, hogy a feleségét megkérdezte volna. Persze tegnap este sem feledkezett meg róla, hiszen mindig is számításba vette az asszony óhajait, de amikor délután Miszako odavetette neki kifelé menet: „Bemegyek Kóbéba vásárolni”, azt gondolta, bizonyára Aszóval találkozik. Így aztán amíg az apósával beszélt, úgy suhant át elméjén felesége alakja — Aszóval kart karba öltve sétál Szumában a tengerparton —, mint valami árnykép. Hirtelen úgy képzelte, hogy az asszony Aszóval van aznap este, másnap bizonyára szabad. Pedig Miszako nem szokott titokzatoskodni; lehet, hogy tényleg bevásárolni ment, s ő tévedett, amikor másként értelmezte szavait. Az asszony nem szeretett hazudni; különben is, mi szüksége lett volna rá? Talán azért nem fejezte ki magát egyértelműen, hogy ne keltsen rossz érzéseket a férjében? Kaname minden harag nélkül természetesen vette, hogy a „bevásárolni megyek Kóbéba” úgy is érthető: „Találkozom Aszóval”. Az asszony tisztában lehetett vele, hogy Kaname nem fog gyanakodni vagy ellenkezni. De az is lehet, hogy épp azért kívánja újra látni Aszót, mivel előző nap találkoztak. Kezdetben hetente körülbelül egyszer találkozott vele, egy ideje azonban találkaik gyakoribbakká váltak, olykor két-három egymást követő napon is összejöttek.

— És téged érdekel?

Kaname maga is kiáztatta magát a fürdőkádban a felesége után, és úgy tíz perc múlva jött vissza,

fürdőköpenybe burkolózva; bőre sima volt és vöröses; Miszako révedező tekintettel, gépies mozdulatokkal még mindig a körmét fényesítette, s pillantást se vetett férjére, aki egy kezítükör előtt fésülködött a verandán.

Beszéd közben az asszony maga elé tartotta bal helykujja fényes, hegyes körmét.

— Nem nagyon, de ha már azt mondtam...

— Mikor?

— Már nem emlékszem; apád ódákat zengett a bábszínházról, úgyhogy végül engedtem neki, hogy a kedvében járjak.

Az asszony röviden, felszínesen fölnevetett, mintha csak egy idegennel beszélt volna.

— A te hibád, mi szükség volt rá, hogy ezt mondd neki? Hisz jóformán alig tartod a kapcsolatot az apámmal.

— Azért jobb volna elmenni, ha csak egy percre is...

— Hol van az a Bunrakudza?

— Nem Bunrakudzában van, hanem a Bentendzában, a Dótonbori negyedben. Az eredeti Bunraku-színház leégett.

— Vagyis gyékényen kell majd kuporogni? No, mondhatom! Utána biztos fájni fog a térdem.

— Ezt nem lehet megúszni az olyan helyeken, ahová a régi gárda széplelkei járnak. Apád nem mindig volt ilyen. Egy időben szerette a mozit. De a korrall egyre jobban elhatalmasodnak rajta a rögeszméi. Nemrégiben hallottam valahol, hogy akik fiatal korukban szoknyavadászok hírében állnak, életük alkonyán rákapnak a régiségekre. A festmény- és kézirattercsekkel vagy a teáskészletekkel való babrálás állítólag a nemí vágyak helyét tölti be.

— De apámnál még szó sincs ilyesmiről. O-Hisza ma is eljön hozzá.

— Ez csak a régiségek iránti hajlamának a megnyilatkozása. O-Hiszának mindenestül egy bábmúzeumban volna a helye.

— Ha elmegyünk, csak feszélyezni fog a szerelmük látványa.

— Annyi baj legyen; fogjuk fel gyermeki kötelességnek a dolgot, és készítsük föl magunkat egy-két óra feszengésre. — Kanamének eszébe villant, hogy a felesége talán valami más okból nem akarja elkísérni.

— Ma kimonót veszel? — állt föl az asszony, s előszedegette a szekrény fiókjából a férje ruháit tartalmazó nagy papírzacskókat.

Az öltözködés művészetében Kaname csöppet sem maradt le a felesége mögött. Több kimonója is volt, gondosan válogatta össze a hozzá illő tárgyakat: zsebórát, láncot, övet, köpenyt — a haorit —, cigarettatárcát, pénztárcát. Miszako volt az egyetlen, aki annyira ismerte férje ízlését, hogy gondolkodás nélkül össze tudta állítani az öltözék minden darabját, ha a férfi közölte, hogy mit óhajt fölvenni; gyakran előre kikészített neki mindent, ha egyedül ment el hazulról, ami egyre gyakrabban fordult elő az utóbbi időben. Kaname csak ilyenkor érezte, hogy Miszako valóban hitvesi teendőket lát el, csak ilyenkor nem helyettesíthette volna előnyösebben valaki más. De valahányszor felöltött benne a „valaki más” gondolata, képtelenségnek találta. Házastársi viszonyuk furcsa ellentmondásossága főleg olyankor zavarta és ingerelte, amikor — mint most is — az asszony mögötte állt, segített ne-

ki fölvenni alsóruháját, összekapcsolni a gallérját. „Ha így lát minket, ki gondolná, hogy nem vagyunk igazi pár?” — merengett Kaname. Még a szobalány vagy a cseléd sem gyaníthat semmit. Végignézett gondosan rendben tartott öltözékén, a fehérneműjén, a harisnyáin, s közben azon töprengett, miben nem alkotnak ők igazi párt. A házasság nem pusztán hálószo-ba-jelenetek sora. Egy éjszakára szóló társat épp eleget ismert Kaname; a hitvestársi viszony lényege talán épp az a bizalmas és aprólékos gondoskodás, amellyel a felesége körülveszi férjét. Ha ez így van, akkor ő semmiképpen sem lehet elégedetlen a feleségével.

Miközben megkötötte mintás övét a derekán, az előtte térdelő Miszako tarkóját nézte. Az asszony térdén az a fekete selyem haori feküdt, amelyet ő, Kaname előszeretettel viselt. Valami széles szalagot akart ráerősíteni, amely olyan színű volt, mint egy kardbojt; s éppen egy hajtűt húzott át egy fémkarikán. A fekete zsinór élesen elütött fehér kezétől, amellyel a vékony tűt fogta. Valahányszor ujjainak vége egymáshoz ért, kifényesített körmei olyasféle hangot adtak, mint a selyem zizegése. A hosszú megszokás folytán Miszakón élesen visszatükröződtek férje hangulatai, de mintha félt volna, hogy ezek magukkal ragadják őt is, tudatosan és maradéktalanul teljesítette asszonyi kötelességeit, pontos mozdulatokkal, gyorsan, de gépiesen. Ez módot adott Kanamének, hogy lopva megfigyelje. Válásuk gondolata halvány sajnálkozással töltötte el, amint állva nézte az asszony tarkójának vonalát, alsó-inge alatt gömbölyödő vállát. Miszako térde mozdulataival helyreigazgatta kimonójának szegélyét, de ki-

látszott pár centiméter a bokájára feszülő fehér harisnyából, amely olyan merev volt, minha kitömték volna; Tokióban viselnek ilyet. Korához képest még frissenek, fiatalnak tetszett az, ami testéből kivillant — az asszony már a harminc felé közeledett. Ha másé lett volna, maga is nagyon szépnek találja, és most is megpróbálja a karjába kaparintani, ahogyan ezt régen minden éjszaka meg is tette. Csak az a szomorú, hogy az asszony iránt szinte házasságuk kezdete óta semmiféle testi vonzalmat nem érzett. Miszako frissessége és fiatalága, melyet mind a mai napig megőrzött, épp abból származik, hogy ő évekig mintegy özvegyi létre ítélte, gondolta Kaname, s nem is annyira szánalmat, mint inkább valami különös hidegséget érzett.

— Ma igazán — Miszako fölállt, s mögé került, hogy fölsegítse a haoriját — olyan szép idő van, hogy vétek bezárkózni egy színházba.

A fiatalasszony ujjai kétszer-háromszor megérintették Kaname tarkóját, az érintés olyan hideg és személytelen volt, mint egy borbélyé.

— Mondd csak, nem kellene telefonálnod?

A férfi megérezte az asszony hátsó gondolatát.

— Hát...

— Hívd csak fel, különben nem leszek nyugodt.

— Nem érdemes, de...

— Nem lesz jó, ha vár rád.

— Igen...

Az asszony némi habozás után így szólt:

— Hányra érünk vissza?

— Ha most indulunk, s ha csak egy felvonást nézünk meg, öt-hat előtt nem érünk vissza.

— Utána már késő?

— Én nem bánom, de ma minden apádtól függ. Ha meghív vacsorára, bajosan utasíthatjuk vissza. Jobb lesz, ha áteszed holnapra.

Közben O-Szajo, a cselédlány elhúzta a mozgatható falat.

— Bocsánat, az asszonyomat keresik telefonon Szumából.

2

Miszako jó félórát telefonált, s végül mégis úgy döntött, hogy másnap megy el Szumába. Amikor végre fél három után együtt fölkerelkedtek — ami önmagában is eseménynek számított —, az asszony egyre szomorúbbnak látszott.

Miszako és Kaname néha együtt ment el hazulról, vasárnaponként például, s ilyenkor közrefogva vezették Hirosit, aki a negyedik elemibe járt. A gyerek féltelmét akarták ezzel eloszlatni, aki mostanában minden jel szerint megsejtett valami változást a szülei viszonyában. De mióta is nem mentek el hazulról így, édes kettesben, mint ezen a napon? Több hónapja már. Az iskolából hazajövő Hirosi, ha megtudja, hogy szülei kéz a kézben elmentek sétálni, biztosan örülni fog, s nem szomorkodik, hogy őt otthon hagyták. Kaname azonban kételkedett benne, hogy ennyi megnyugtató a fiát. Hiába nem ismerik el, egy tízéves gyerek felfogóképessége majdnem felér a felnőttével. Az anyja megfigyelte, hogy a gyerek már akkor sejtett mindent, amikor mások még semmit sem vettek észre. „Milyen

érzékeny!” — kiáltott föl Miszako, mire Kaname nevetve ezt válaszolta: „A gyereknél ez egészen természetes. Nagyon elfogult anya, aki ezen meglepődik.” Kaname tehát elhatározta, hogy nyíltan megbeszéli a dolgot a fiával, mint egy felnőttel, ha ez elengedhetetlenné válik; megmagyarázza neki, hogy nem hibás sem az apja, sem az anyja, s hogy azok, akik az ellenkezőjét állítják, idejétmúlt előítéletek rabjai; a jövőben a gyerekeknek nem kell pirulniuk ilyen helyzetekben; Hirosi az ő gyerekek marad, bármi történjék is közöttük; amikor csak kedve tartja, elmehet apjához is, anyjához is. Kaname Hirosi értelméhez akart szólni, s képtelenségnek érezte, hogy a gyerek ne értse meg. Azt, hogy hazugságokkal áltassa, mondván hogy még gyerek, éppolyan bűnös dolognak érezte, mintha felnőttet csapna be. Ráadásul Kaname esélyt látott arra — igaz parányit —, hogy a válás mégse következzen be. Az időpontot mindenestre még nem tűzték ki. Akkor meg miért támasszon a fiában fölösleges szorongást? Lesz idő bőven, hogy erről beszéljen — tehát Kaname halogatta a beszélgetést, s ennek az lett a következménye, hogy a felesége is, ő is, cinkosok módján eljátszották a harmonikus együttélés komédiáját, így biztosítva gyerekek lelki nyugalmát, magukat pedig Hirosi ragyogó arcának látványával örvendeztetve meg. Mindazonáltal úgy rémlett, hogy Hirosi átlát kettejük cinkos színjátékán, s már nem bízik szüleiben. Vidámságot színlelt, de lehet, hogy szülei gyötrődését megsejtve, így próbálta megnyugtatni őket. A gyermeki ösztön ilyen esetekben meglepő érzékenységről tesz tanúságot.

Kaname ettől a helyzettől önkéntelenül megborzon-

gott, valahányszor hármában indultak sétára, és magukba zárkózva tettetett mosollyal leplezték lelkük zavarodottságát. Egymást már nem csapták be: a gyerek is részese lett szülei titkos cinkosságának, s immár hárman hintettek port a világ szemébe. Kaname gyakran elgondolkozott rajta: hogyan sodorhatták még a gyereket is ebbe a magatartásba, s ilyenkor előtötte a lelkifurdalás és a szánalom.

Nem volt ugyan mersze, hogy az előfutár szerepében tetszelegjen, és feleségével való viszonyát a modern erkölcs példájaként tüntesse föl a világ előtt, de Kaname viselkedésében volt valami bizakodásféle, s a lelkiismeretét is tisztának érezte. Ha majd számot kell adnia cselekedeteiről, megvédi magát. Addig is azon munkálkodott, hogy megőrizze az előnyös helyzetét. Volt némi vagyona, bár jóval kevesebb, mint az apjának, ha csak névlegesen is, tagja volt a Társaság igazgatóságának, ez pedig lehetővé tette számára, hogy vagyonos polgár módjára éljen, ő azonban olyan szerényen kívánt élni, amennyire csak lehet, nehogy fölhívja magára a figyelmet, és becstelenséget idézzen őseire. Neki magának egyelőre nem kellett attól félnie, hogy a családja beavatkozik, de ha nem védi meg a feleségét, aki sokkal inkább ki volt téve annak, hogy pálcát törnek fölötte, könnyen elveszíthetik cselekvési szabadságukat.

A kiotói öregúr fölvilágosult, de ha megtudja, hogyan viselkedik Miszako az utóbbi időben, aligha fogja szó nélkül hagyni a nyilvánosság előtt. Akkor pedig, még ha Miszako elköltözik is Kanamétól, nagyon is kétséges, hogy sikerül-e hozzámennie Aszóhoz, amint szeretné. „Nincs félivalóm sem a szüleimtől,

sem a családomtól — mondogatta —, mit érdekel engem, hogy kitagadnak!” De vajon vehette-e ennyire félvállról? Ha majd elszabadul körülötte a pokol, bizonyára Aszo is akadályokba ütközik, hiszen neki is vannak szülei és testvérei. Aztán meg figyelembe kell venni a gyerek jövőjét is: Hirosi úgyszintén megszenvedheti anyja számkivetett helyzetét. Miután minden szempontból gondosan megvizsgálta a kérdést, Kaname úgy érezte, hogy ha válásuk után mindketten boldogan akarnak élni, ügyesen meg kell szerezniük környezetük támogatását és megértését. Amennyire csak tudta, mindig is megpróbálta elleplezni családi életét. Most pedig egyre összébb vonták ismerőseik körét, hogy elkerüljék a fürkésző pillantásokat. De Kaname és Miszako néha még mindig kénytelen volt nyilvánosan eljátszani az eszményi házaspárt, s ezt mindannyiszor röstellték.

Miszako mai habozása részben talán a komédiázástól való viszolygásából származott. Félénksége ellenére bátrabb volt, mint férje, ha a régi szokások és társadalmi kötelezettségek áthágásáról vagy a saját érdekei ellen való cselekvésről volt szó. Amennyire lehetett, fékezte magát férje és gyermeke kedvéért, most mégis bosszantotta, hogy a világ szemé láttára kell komédiáznia. Nem szerette becsapni az embereket, sem saját magát, s ráadásul tekintettel kellett lennie Aszo érzéseire. Bármilyen megérett legyen is, nem lehet elvárni tőle, hogy örömmel vegye tudomásul: Miszako elkísérte férjét a Dótonboriba, Ószaka legforgalmasabb negyedébe. Aszo bizonyára elvárja, hogy az asszony — a valóban elkerülhetetlen szituációkat kivéve — tartózkodjék az ilyen kiruccanásoktól. Vajon Kaname

ilyen mélységig már nem tudja átérezni felesége helyzetét? Vagy ha meg is érti az ő érzéseit, ennyire már nem akar tekintettel lenni rájuk? Az asszonyt ingerültség töltötte el, hogy nem beszélhet nyíltan erről a kérdésről. Vajon a férje most miért hízeleg az öregnek? Ha a két férfinak az a sorsa, hogy vő, illetve após maradjon, még volna értelme az ilyesminek, de mire jó továbbra is fenntartani ezt a viszonyt, ha Kaname hamarosan már „apá”-nak sem szólíthatja? Mire való a gyermeki tisztelet majmolása? Az öreg dühe csak még nagyobb lesz, ha az igazság egyszer napfényre kerül.

A Tojonaka állomáson gondolataikba mélyedve szálltak föl az umedai vonatra. A cseresznye már virágzásnak indult, de a kora tavaszi nap csalogán szikrázó sugaraitól még fázósan borzongtak az utasok. Kaname az ablak fényében nézte könnyű átmeneti kabátja mandzsettájából kicsusszant haorija fekete selymét, mely úgy csillogott, mint a száraz tengerparti homok. Kényesen ügyelt az öltözködésre: az etikett egyik legfőbb szabályának tekintette, hogy sohasem viselt inget, ha kimonó volt rajta; így hát mindkét kezét a ruha alá dugta, s érezte a friss légáramlatot a bőre és a hosszú alsó kimonó hajtókája között. Alig utazott valaki, talán az átmeneti napszak miatt. A kevés utas sietőség nélkül ült le. A jól megvilágított arcok egyenes sora vidámnak, egészségesnek és frissnek tetszett az újonnan fehérre festett mennyezet alatt. Miszako szándékosan férjével szemben ült le. Orráig belesüppedve a nyakára tekert dús prémbe, belemerült Mori Ógai *Minavasú*-jának zsebkönyvkiadásába, amelyet nemrég vásárolt. A fehér színű, bádognerev borítólapot tartó ujjain zafirkék selyemkesztyű feszült, finom szeméi között át-átsejlettek kifényesített körmei.

Szinte már szokásává vált, hogy a vonaton férjével szemben üljön le, ha együtt mentek el valahová. Ha a gyerek is velük volt, maguk közé ültették. Máskülönbén Miszako vagy Kaname rendszerint megvárta, amíg a másik helyet választ, s vele szemben ült le. Kölcsonösen feszélyezték egymást: a testmeleget, amelyet csak a vékony szövet választott el a másiktól, nemcsak kellemetlennek, hanem illetlennek, sőt erkölcstelelenck is érezték.

Egymással szemben ülve a kocsiban, képtelenek voltak elviselni egymás arcának látványát, ezért az előrelátó Miszakónál mindig volt valami olvasnivaló, amellyel lekötötte pillantását; a könyvet mint paravánt tartotta az orra elé, amint helyet választott magának. Az umedai végállomáson külön-külön adtak le egy jegyet a jegyfüzetükből, s kiérve az állomástérre, mint ha csak előre megállapodtak volna, egymástól két-három lépés távolságra lépkedtek, elől a férj, mögötte a feleség. Némán intettek egy taxinak. Ekkor ültek le első ízben egymás mellé, házastársak módjára. Ha egy kívülálló harmadik véletlenül megfigyeli őket üveges kalitkájukban, két egymásra helyezett profilt látott volna, amilyeneket relief-képeken látni: homlok a homlokon, orr az orron, áll az állon; két soha el nem forduló arc mered maga elé a zötykölődő kocsiban.

— Mit adnak ma?

— Ha jól értettem a telefonban tegnap este, a *Koharu és Dzsisei*-t, s utána valami mást is, de azt már elfelejtettem.

A hosszú, süket csönd súlya alatt kibökött két rövid mondat után újra hallgatásba burkolóztak. Szemük sarkából csupán egymás halványfehér orrhegyét lát-

ták. Miszako nem tudta, hol van a Bentendza-színház, ezért, miután kiszálltak a taxiból az Ebisu-hídnál, némán követnie kellett férjét. Kaname részletes utasításokat kaphatott apósától, mivel Dótonboriba érve betért abba a teaházba, ahol a benteni ügynökség működött; innen egy szolgálólány vezette őket tovább. Miszakót egyre jobban nyomasztotta a gondolat, hogy meg kell játszani a feleséget az apja előtt. Elképzelte az első sorban terpeszkedő, szakéját* szopogató öreg O-Hisza oldalán — aki még nála, Miszakónál is fiatalabb —, amint szemét a színpadra függeszti. Apja is feszélyezte, de távolról se annyira, mint O-Hisza. Miszako tokióiakra jellemző, eleven természete éles ellentétben állt a kiotói lánynak szintelen, kissé szolgálai, lélektelen lassúságával. A szeretője társaságában lévő öreg pedig minden tekintélyét elvesztette a szemében, s ami a legrosszabb: vén kéjenc benyomását keltette benne.

— Az első felvonás végén elmegyek — lázadozott, amint belépve a színház kapuján, meghallotta a samiszsen** komor, vontatott, divatjamúlt hangjait.

Mikor is ment utoljára Kaname színházba egy teaházi szolgálólány vezetésével? Levetette cipőjét, s működésben a folyosó sima padlóján lépkedett, melynek hűvösét a harisnyán keresztül is érezte, egy pillanatra anyja alakja suhant át lelkén, olyanként, amilyen egykoron volt. Öt-hat évesen ugyanígy lépett be egy

* Könnyű rizspálinka.

** Mandolinhoz hasonló, háromhúrú hangszer.

kabuki-színház folyosójára a teaházból, anyja kezét fogva, lábát gyékényszandálba bújtatva; anyja térdén ülve riksán tette meg az utat Kuramaéból, ahol a családja lakott, Kobikicsóba, a színháznegyedbe. Épp így helyezte a lábát a padlóra, mint ma, és ugyan-ezt a hűvösséget érezte a harisnyáján át. Belépéskor, furamód, a régimódi színház levegője mindig fagyosnak tetszett. Még emlékezett rá, hogy a hűvös szél mindig beférkőzött ünneplő ruhájának szegélyén és ujján át, s megborzongatta, de ez az érzés kellemes volt, mint annak az évszaknak vidám frissessége, amikor a szilva virágzásában gyönyörködnek az emberek. Ott szaporázta lépteit dobogó szívvel anyja mellett, ő pedig sürgette: „A függöny már felment.”

De ma a nézőtérén még harapósabb volt a hideg, mint a folyosón. Kaname és Miszako úgy érezte, hogy kezük-lábuk megmerevedik, míg végigmennek a sorok között. A színház, első pillantásra, elég nagynak látszott, de félig üres volt. Az embernek az volt az érzése, hogy a kinti szél söpört végig a termen; a színpadon lévő bábok is mintha összezsugorodtak volna, fakók, szárnalmasak voltak, s tökéletesen illettek a mesélő komor hanglejtéséhez és a samiszen hangjaihoz. A földszint csaknem kétharmada üres volt, s így a színpad körül csoportosuló nézők között messziről szembetűnt az öregúr tar koponyája és O-Hisza selymes csillogású kontya. A lány észrevette őket, amint végigmentek a sorok között.

— Isten hozta magukat! — súgta oda, kihúzva magát.

A lány színes, lakk uzsonnásdobozokat halmozott

föl gondosan a térde előtt. A dobozok rengeteg helyet foglaltak el a szűk páholyban.

— Itt vannak! — súgta O-Hisza az öreg fülébe, hogy aztán átadja helyét Miszakónak.

Az öreg torokhangon odadörmögött valamit meghívottjainak, s csak egy pillanatra fordította feléjük a fejét; aztán ismét a színpad felé fordult, eltökélte, hogy nem zavartatja magát. Ódivatú, rövid haori volt rajta, meghatározhatatlan színe zöldbe játszott, s volt benne valami feltűnően elegáns: azokra az öltözékekre emlékeztetett, amelyeket a bábok viseltek. Őszi-tavaszi bélelt kimonója alól kilátszott a sáfrányszínű selyem alsó kimonó. Jobb karját kissé hátrahajlítva a páholy könyöklőjén nyugtatta, előrehúzta a ruhát a bő kimonóujj felé, s ez a szokottnál is jobban kiemelte görnyedt hátát.

Az öreg szívesen vállalta korát mind öltözködésével, mind testtartásával. Előszóval ismételtette: „Ha az ember öreg, látsszék is öregnek”, s jobban belegondolva, a haorija színe például jól illusztrálta azt a hitvallását, miszerint: „Az, aki ötvenévesen világos színekbe öltözik, még öregebbnek látszik.” Kanamét az mulattatta ebben az öregség iránti elfogultságban, hogy apósa még egyáltalán nem olyan öreg. Föltéve, hogy huszonöt éves kora körül nősült meg, s így kellett lennie, hiszen Miszako volt azóta elhunyt feleségének nagyobbik lánya, nem lehetett több ötvenöt-ötvenhat évesnél. Ezt Miszako észrevétele is megerősítette, aki azt állította, hogy az apja még egyáltalán nem mondott le a nőkről. Kaname mindig ezt mondja: „Apádnak az a vesszőparipája, hogy megjátssza az öregét.”

— Remélem, nem sajoj a lábuk — jegyezte meg

őszakai tájszólásban O-Hisza. -- Nem akarják kinyújtatni egy kicsit?

A derék lány sürgőldödni kezdett a szűk páholyban, föltekintte a teát, aprósüteményt kínált körbe, kedvesen szólította meg Miszakót, aki még csak arra sem méltatta, hogy felé fordítsa a fejét. Eközben észrevette, hogy üres az öregúr csészéje, mely a dohányzóasztal sarkán állt, hátranyújtotta jobb karját, és némán megtöltötte. Az öreg egyik újabb keletű aranymondása szerint „a szakét lakkcsészéből kell inni”. Ehhez annak a három egymásba csúsztatható csészécskének az egyikét használta, amelyeken cinóbervörös alapon jelenetek voltak láthatók Hirosgé: *A keleti-tengeri út ötvenhárom állomása*-ból.* Akárcsak a hajdani udvarhölgyek, mikor kivonultak, hogy megcsodálják a cseresznyevirágzást, az öregúr is fiókos lakkdobozok sokaságában hozta magával az eleséget Kiotóból, az italtól egészen az ínycsalatokig. Rossz vevője volt a színházi büféknek, az előkészületek pedig komoly gondot jelenthettek O-Hiszanak.

— Megkínálhatom? — fordult a lány Kanaméhoz, csészét nyújtva felé, melyet egy fiókból vett elő.

— Köszönöm, napközben nem szoktam inni. Ám bár egy kicsit hűvös van, ha az ember leveti a felöltőjét. Mégis iszom egy kortyot.

A lány halántékának tincsei megérintették Kaname arcát, s a férfit titkon meglegyintette a hajkenőcs illata: nem tudta azonosítani, de egy kicsit a szegfűszeg illatára emlékeztetett. A színültig teli csészében, az italon

* Híres metszetsorozat, amely a Kiotóból Tokióba vezető út különböző útszakaszait ábrázolja.

keresztül a Fudzsi rajzolódott ki előtte aranyvonalakkal, s a hegy alatt miniatűr városkép, *Numadzu*, Hirosgé stílusában.

— Szinte kínos ilyen előkelő csészéből inni.

— Ó, ugyan!

A lány nevetés közben kivillantotta szemfogait, a kiotói asszonyok egyik ékességét. Két metszőfogának töve fekete volt, mintha be lett volna festve, a régi idők divatja szerint; jobb szemfogára hegyes fogacska hajlott rá, szinte már az ajkát sértve. Az ember végső soron fölfedezhetett valami együgyű szépséget ebben a szájban, de őszintén szólva, egyáltalán nem volt szép. Miszako túlságosan szigorú volt, amikor szennyesnek és barbárnak nevezte, de azért volt valami elszomorító ennek a tudatlan lánynak a nemtörődömségében, aki még a fogait sem kezelte; ez mellesleg egészségi szempontból is ráfért volna.

— Otthon készítette ezeket a fogásokat? — kérdezte Kaname, s vett a tengeri salátába göngyölt sült tojásból, melyet O-Hisza tett elé egy kis tányéron.

— Igen, uram.

— Biztosan nagy gond volt ezeket a dobozokat elcipelni. És vissza is kell vinni mind.

— Igen, de ő azt mondja, hogy a színházi ételek ízetlenek és ehetetlenek.

Miszako gyors pillantást vetett a beszélgetőkre, de aztán nyomban a színpad felé fordította arcát.

Kaname megfigyelte, hogy valahányszor a felesége megpróbálja kinyújtani a lábát, s véletlenül megérinti a harisnyája végével az ő térdét, mindig gyorsan visszahúzza. Akaratlanul is keserű derűvel vette tudomásul az óvintézkedéseket, amelyekkel a felesége még

ezen a szűk helyen is kerülte a látszatát mindenféle bizalmasságnak.

— Tetszik? — kérdezte meg tőle, hogy megpróbálja elűzni ezt az érzést.

— Ön, aki olyan sok érdekes dolgot lát, bizonyára örül, ha néha bábjátékot nézhet — szólt közbe O-Hisza.

— Már egy ideje csak a mesélők arcát nézem, az a legérdekesebb — jegyezte meg Miszako.

A beszélgetést az öreg is meghallhatta, mert figyelmetlenül köhintett. Le nem vette a szemét a színpadról, s amikor dohányozni szottyant kedve, tapogatni kezdett maga körül. Az aranyozott bőr dohánytartó azonban becsúszott a térdpárnája alá, sehol sem találta. O-Hisza észrevette a tapogatózást, kipiszkálta a dohánydobozt, meggyújtotta a pipát, s az öreg tenyerébe tette. Aztán, mintha csak neki is dohányozni támadt volna kedve, kivett selyemövéből egy vörös gyantakő dobozját, és kis fehér kezét becsúsztatta a kapcsolós fedél alá.

A bunrakut úgy a legjobb nézni, gondolta Kaname, ha az ember szakét iszik közben a szeretője társaságában. Majd miután mindenki elcsendesedett, jobb híján megadóan a színpad felé fordította immáron zavaros tekintetét. Csészéje elég nagy volt, s érezte, amint lassan dolgozni kezd benne a könnyű szesz. A képek remegtek a szeme előtt, a színpad túl messzinek, a bábok arca, ruhájuk mintája elmosódottnak tetszett. Úgy próbálta megélesíteni látását, hogy az egyik bábra, a színpad jobb oldalán ülő Koharura meredt. Dzsihei arcának finom metszése a nő színészek maszkját juttatta eszébe; de az olyan beavatlatlanokat,

mint ő, zavarba ejtik az álló bábok, mert mozgás közben a lábuk ide-oda lóbálózik vállukról alácsüngő túl hosszú ruhájuk alatt. A lehorgasztott fejű, mozdulatlan Koharu alakja sokkal vonzóbb volt. Igaz, kimonójának nem volt természetes esése, amint az ülő figura térdére hullott, s az anyaga is túl vastag volt; erről azonban végül sikerült megfeledkeznie. Az öregúr, valahányszor összehasonlította a bunraku-bábokat az európai marionettfigurákkal, mindig azt erősítette, hogy mivel az európaiak felfüggesztik a bábokat, azoknak nincs tartásuk. Bár a karjuk és a lábuk mozog, hiányzik belőlük az élő ember mozgásának rugalmassága és feszessége. Így a nézőnek nem támad az az érzése, hogy eleven izomzat feszül a ruha alatt. Ezzel szemben a japán bábjátékokban a mozgató keze benne van a báb testében, tehát valóban emberi izomzat táncol a jelmez alatt. Ki kell használni a kimonó nyújtotta lehetőségeket, ebben áll az egész művészet; modern jelmezekkel ez kivihetetlen volna, még ha megpróbálnák is utánozni az európaiak ezt a stílust. Ha jól meggondoljuk, ezért olyan sajátos művészet a bunraku.

A bábok egy kicsit suták járás és sürgés-forgás közben, mivel a testük alsó részének nem szabad lebegnie, nehogy a nyugati bábok hibájába essenek. Ha az ember belehelyezkedett az öreg gondolatmenetébe, végül valóban úgy érezhette, hogy a báb akkor él jobban, ha ül: a vállak alig észlelhető mozgása a lélegzés ütemére, az apró, kihívó gesztusok borzongató hűs-vér jelenléttel ruházták föl Koharut.

Kaname megnézte a műsorfüzetben a mozgató nevét. A híres Bungoró volt az, akit a hozzáértők

valóságos nagymesternek tartottak. Nemes vonalú, szelíd arca valóban megfelelt annak az elképzelésnek, amit az emberek a mesterről alkotnak. Bungoró arcán mindig nyugodt mosoly ült: olyan gyöngéden nézte a kezében tartott báb hajkoronáját, mintha saját szeretett gyermekét nézte volna. Szemmel láthatóan örömet lelte művészetében, az ember szinte irigykedett, ahogy így elnézte. Kaname azokra a tündérekre gondolt, akiket Peter Pan filmjében látott. A Bungoró karján kuporgó, az ősi színpad hagyományos jelmezét viselő Koharu olyan volt, mint valami tündér, aki kisebb ugyan, mint az ember, de küllemre ugyanolyan.

— Ehhez a műfajhoz nem nagyon értek, de Koharu játékát kitűnőnek érzem — mondta mintegy magának Kaname. O-Hisza biztosan hallotta, amit mondott, de senki sem válaszolt neki.

Kaname sűrűn pislogott, hogy tisztábban lásson. Ahogy tovaillant könnyű mámorra, egyre tisztábban látta Koharu arcának körvonalait. A báb bal kezét kimonójába dugta, a jobbat a szelőd fölé tartotta, s amint így ült már jó ideje, mozdulatlanul lehorgaszott fejét ruhája kivágásába süppedtve, olyan volt, mintha teljesen magába feledkezett volna, s Kaname olyan merőn nézte, hogy végre sikerült megfedkeznie a mozgató jelenlétéről: Koharu már nem báb volt Bungoró kezében, hanem élő asszony, aki ott ül mozdulatlanul a gyékényszőnyegen. Mindamellet nem keltette azt az érzést, amit a színészek. Ha Baiko vagy Fukuszuke* játszik, bármilyen jól játszanak is, az

* Neves kabuki-színészek, akik gyakran játszották Koharu szerepét.

ember mindig azt gondolja magában: „ez Baiko” vagy „ez Fukuszuke”. Koharu itt nem volt semmi más, csak Koharu. Hiányozna talán az arcjátéka? De ha meggondoljuk, bizonyára a gésák és a régi idők szépasszonyai sem nyilvánították ki érzéseiket, ahogyan azt a színészek a színpadon teszik. Talán Koharu, aki kétszáz évvel ezelőtt élt, ő is ilyen bábasszony volt.

Annyi bizonyos, hogy Koharu, akihez visszajárnak a klasszikus színház szerelmesei, nem Baiko és nem Fukuszuke, hanem ennek a bábnak az alakja. A régi idők női eszményképét megtestesítő szépasszonyok tartózkodók voltak, s nem egykönnyen fedték fel egyéniségüket, így talán hiba volna, ha ez a bábu ennél árnyaltabb vonásokat mutatna.

Kaname már látott bunraku-előadást, tíz évvel ezelőtt Gorjóban, de egyáltalán nem kötötte le a figyelmét; csak arra emlékezett, hogy rettenetesen unatkozott. Ez alkalommal kizárólag a kötelességérzet hozta el ide, kezdettől fogva nem várt semmit, és nem sejtette, hogy tudta nélkül, lassacskán meg fogja hódítani ez a színpadi világ. „Gyorsan öregedtem az elmúlt tíz évben — jutott eszébe akaratlanul. — Többé nem gúnyolódhatok a kiotói öregúr rögeszméin. Tíz év múlva talán én is erre az útra lépek. Színházba fogok járni én is egy O-Hisza-féle szeretővel, övemre erősítve viszem majd magammal a dohányzókészletet, a fiókos lakkdobozban az elemózsiát... Talán még tíz év sem kell hozzá. Már fiatalon is volt bennem valami álságos indíttatás arra, hogy megjátsszam az öreget; bennem erősebb az öregedési hajlam, mint másokban.” Nézte O-Hisza halántékára

hulló tincseit, arcának kerekded vonalát, s hirtelen úgy érezte, van benne valami közös a színpadi Koharival — talán az álmatag, bágyadt arckifejezés. Lelkében két ellentmondásos érzés dúlt. Először is, az öregség nem feltétlenül szomorú állapot: az idős korak is megvannak a maga örömei, s hogy ő ilyesmikre gondol, már az öregedés jele. Márpedig Miszako és ő azért akarnak elválni, hogy a szabadságban találják meg újra a fiatalságot. Ha tehát meg akarja őrizni a belső ellenállását a feleségével szemben, nem szabad hagynia, hogy megöregedjék.

3

— Nagyon hálás vagyok, hogy vette a fáradságot, és fölhívott az este...

A szünetben Kaname újra üdvözölte az öregot, aki végre feléje fordult.

— Köszönöm, hogy értesített, az előadás ma igazán megkapott. Nem akarok hízelegni, de kitűnő részei vannak.

— Igazán semmiség, ezért nem érdelek köszönetet — válaszolta az öreg önelégült arccal. Olyan volt, mintha megfagyott volna, amint ott ült, nyakát vállai közé húzva, beburkolózva a régi kreppselyem szövetből szabott, szürkés színű, kifakult sáljába. — Azért hívtalak meg, mert úgy gondoltam, hogy egyszer látnotok kell ilyet, még ha unatkoztok is.

— Ó, nagyon is érdekes, s meglepett, hogy most valahogy másképpen hatott rám, mint legutóbb.

— Vajon mivé válik a bunraku, kedvesem, ha már

nem lesznek ezek a nagy mesterek, akik Koharut és Dzsiseit mozgatják!

Miszako, aki orrát púderezte, a púderesdobozkát a tenyerébe rejtve beharapta ajkát, hogy elfojtsa gúnyos mosolyát. „Kezdődik a fejtágító...” — mintha ezt gondolta volna.

— Milyen kár, hogy ilyen kevesen látják őket. Szombaton és vasárnap többen vannak?

— Nem, mindig csak ennyien. Ma még viszonylag telt ház van. Túl nagy ez a színház. A régi Bunraku kisebb volt és kellemesebb, meghittebb.

— Az újságok azt írják, hogy nem engedik újjáépíteni.

— Annyi bizonyos, hogy ilyen körülmények között a színház ráfizetéses, s az anyavállalat nem akart pénzt adni rá. Ha meggondoljuk, hogy ez a művészet képviseli az igazi ószakai népművészetet, megdöbbenő, hogy nem akad valaki, aki a zsebébe nyúl, hogy segítse őket...

— Nos, mire vár, apám? — vágott közbe gúnyosan Miszako. Az öreg komolyan vette.

— Én nem itt születtem! Ez mégiscsak az ószakiaiak kötelessége.

— Maga nagy csodálója az ószakai művészetnek. Magát voltaképpen meghódította Ószaka.

— Akkor téged a nyugati zene hódított meg, vagy nem?

— Nem egészen, de az biztos, hogy az itteni gidajú zenét* nem szeretem, túl zajos.

* Gidajú a bunraku bábjátékban az énekes mesemondó, de használják a szót a bábjáték zenéjének, sőt az egész műfajnak a jelölésére is.

— Ami a zajt illeti, a minap volt alkalmam hallani a ti híres dzsesszettekét, már nem tudom, hol. Ez a vademberi csörömpölés a nyugati zene? Sajnos, ilyen világban élünk! Ilyen tamtamtam régóta létezik Japánban is.

— Talán valami rossz dzsessz volt, egy eldugott moziban.

— Van jó is?

— Hát persze, a dzsesszt nem lehet kézlegyintéssel elintézni.

— Sehogyan sem értem a mai fiatalágot. Először is, a nők áthágnak minden illemszabályt. Megmondanád például, hogy mit tartasz a kezekben?

— Hogy mit? Egy púderesdobozt.

— Az még hagyján, hogy ezek a holmik divatba jöttek, de az már modortalanság, hogy a nők nyilvánosan festik magukat! Még O-Hiszának is van. Meg kellett szidnom.

— Pedig kényelmes — nyelvelt Miszako, s szép nyugodtan a fény felé tartva tükrét, kihívó alaposággal kirúszozta az ajkát.

— Nahát, ez a modor nem tetszik nekem. Az én időmben a jól nevelt lányok és asszonyok nem viselkedtek így.

— Manapság mindenki ezt csinálja, s ez ellen semmit sem tehet. Ismerek egy asszonyt, aki ebédnél nyomban előveszi a púderesdobozát, amint asztalhoz ül. Erről híres. Rá se hederít, hogy mit szolgálnak föl neki, s az étkezés órákig tart. Ez persze már túlzás.

— Ki ez az asszony? — kérdezte Kaname.

— Nakagaváné. Nem ismered.

— O-Hisza, csinálj valamit vele, kialudt! — kérte

az öreg, s elővett öléből egy bebugyolált szénszerpenyőt. — Nem tudom, talán a színház túl nagy, vagy túl kevés a néző, de megvesz az isten hidege — tette hozzá siránkozó hangon.

Míg O-Hisza a parázzsal foglalatoskodott, Kaname odanyújtotta a magával hozott szakés flaskát.

— Mi volna, ha megpróbálna egy kicsit belülről fölmelegedni?

Bizonyos jelekből arra lehetett következtetni, hogy kezdődik a második felvonás, s Miszako már türelmetlenül feszengett, s férjét azonban ez látszólag nem érdekelte, ürügyet sem keresett a távozásra. Márpedig amikor indulásuk előtt az asszonyt Szumából hívták telefonon, ezt mondta: „Ami engem illet, semmi kedvem elmenni. El fogok jönni, amint lehet, s megpróbálok még hét előtt nálad lenni.” Ez persze a körülményektől függött, s Miszako még hozzátette, hogy nem kell biztosra venni a dolgot.

— Holnap biztos egész nap fájni fog mindenem — mondta az asszony, s tüntetően gyúrmászta a térdét.

— Ülj föl a páholy korlátjára, amíg fölmegy a függöny.

Miszakót ingerelte Kaname merő tekintete, mely mintha csak azt jelentette volna: „Most tényleg nem mehetünk el.”

— Mi volna, ha fordulnál egyet a folyosón? — ajánlotta az apja.

— Talán van ott valami látnivaló? — fogott bele gúnyosan Miszako, de aztán tréfásan folytatta: — Engem is biztosan meghódított az ószakai művészet. Egy felvonás elég volt rá, hogy le legyek gyözve.

O-Hisza orrhangon fölnevetett.

— És te mit fogsz csinálni? — fordult az asszony a férjéhez.

— Nekem mindegy — tért ki Kaname az egyenes válasz elől.

Képtelen volt elleplezni a Miszako viselkedése miatt érzett enyhe bosszúságát; az asszony valóban túlzásba vitte hazatérési szándékának kifejezését, főképpen ma. Tudta, hogy Miszako nem akar sokáig maradni. Alkalmadtán ő is tapintatosan búcsút akart venni, de nem akarta erőltetni a dolgot. Azt szerette volna, ha az asszony, legalább az apja jelenlétében, akinek a meghívottjai voltak, kedvesebb és tiszteletteljesebb vele, azt a benyomást kelti, hogy jó házasságban élnek.

— Ha most elindulunk, még épp hogy odaérünk.

Ezzel Miszako, ügyet se vetve Kaname fintoraira, fölpatintotta melle magasságában a dupla fedelű óráját, melynek rekeszománc fedeléről visszatükröződött a fény.

— Hamár itt vagyunk, megnézhetnénk a Sócsikuszínházat...

— Ugyan már, Kanamét ez érdekli. — Az öreg elkenyezettett gyerek módjára, türelmetlenül összevonta szemöldökét. — Maradj velünk egy kicsit, majd egy másik alkalommal mentek el a Sócsikuba.

— Rendben van, ha Kaname is így akarja.

— Aztán meg O-Hisza tegnap este óta törí magát, hogy valami könnyű kis vacsorát készítsen nekünk, ragaszkodom hozzá, hogy megkóstold. Kettőnknek sok volna.

— Ugyan mit beszél, semmiség az egész, nem érdemli meg a fáradságot.

A nagy zavarban lévő O-Hisza, aki nem szólt bele a beszélgetésbe — mint kislány a felnőttek társaságában —, kezdte visszarakosgatni a négyzögű dobozokba a rézsútosan odatámasztott fedeleket, eltakarva az ételek színes mozaikját.

Az öreg, aki egy babszem megfőzéséről is unalmas értekezéseket tudott tartani, a legszigorúbb konyhaművészeti tanonckodásra fogta ifjú szeretőjét. Egy idő óta csak olyasmit volt hajlandó a szájába venni, amit O-Hisza saját kezűleg készített, s ragaszkodott hozzá, hogy vendégei megízleljék konyháját.

— Nincs késő egy kicsit a Sócsikuba? Holnap nem mehetnénk el? — kérdezte Kaname, s magában „Szumá”-val helyettesítette be „Sócsiku”-t.

— Jól van, maradjunk még egy felvonást, s majd meglátjuk, miután jól belaktunk O-Hisza főztjéből.

Mindazonáltal a házaspár érzései nem hangolódtak össze, s a második felvonásnak, a *Dzsiheinél* címűnek sem sikerült közelebb hoznia őket egymáshoz. Jóllehet csak bábok játszottak, különös melodráma volt, a Dzsihei és felesége, O-Szan közti viszony olyan elgondolkoztató volt, hogy Miszako és Kaname önkéntelenül keserűen összemosolygott. Kaname, hallván Dzsihei kitörését: „Talán démon, talán kígyó vert tanyát feleségem kebelében?”, úgy érezte, összeszorul a torka, oly híven fejezte ki ez a mondat egy olyan házasság titkát, amelyben a szerelem meghalt. Halványan emlékezett rá, hogy a darabot már nem úgy adják elő, ahogyan a nagy Csika-

macu* megírta, hanem valaki más átdolgozta. De ez a mondat, gondolta, minden bizonnyal benne volt az eredetiben is. Az öreg mindig azt hangoztatta, hogy egyetlen modern regény sem állja ki az összehasonlítást a klasszikus színházzal, a dzsúrurival, s Kaname most megértette, mire gondolhatott, amikor ezt mondta. Hirtelen nyugtalanság fogta el. Vajon a felvonás végén az apósa nem pont ezzel a mondattal fog előhozakodni? „Talán démon, talán kígyó vert tanyát feleségem kebelében? Valljuk meg, őseink ki tudták fejezni magukat!” — mondja majd a szokott stílusában, helyeslésükre várva. Ahogy elképzelte a jelenetet, úgy érezte, képtelen tovább maradni, s már sajnálta, hogy nem hallgatott Miszakóra.

Ez a kellemetlen érzés azonban rövidesen elmúlt, s a színpadi játék ismét büvkörébe vonta. Az előző felvonásban csak Koharu vonzotta, de most úgy érezte, Dzsiheit és O-Szant is kitűnően személyesítik meg. Dzsihei a sötétvörös szegélyléccel keretezett színpadi emelvényen ült, és lábát a takaró alá dugva hallgatta felesége kérlelését, azzal a meghatározhatatlan vágyakozással, amely minden fiatalember szívét eltölti az örömgegyedek alkonyi fényei láttán. A szövegben semmi sem utalt arra, hogy alkonyodik, de Kaname valahogy el se tudta volna képzelni másképpen. Fölrémlt előtte a régi Ószaka, a kereskedőt-

* Csikamacu Mondzaemon (1653—1724) a hagyományos bábjáték — a dzsúruri vagy bunraku — irodalmának legnagyobb alakja. Színművei közül sokat kabuki-színházban is előadtak. A darab, amelyről itt szó van, az *Amidzsimai szeretők öngyilkossága*, leghíresebb művei közé tartozik.

cák esti hangulata, a farácsos ablakok előtt röpdőső denevérek. Ezek csak bábok voltak, de a finom mintájú kreppselyem kimonót viselő O-Szan, akinek az arca mélabúsabb és színtelenebb volt, mint Koharué, olyan tisztességes nő benyomását keltette, aki arra született, hogy egy ilyen férfi elhagyja. Új hősök ágáltak a színpadon, Tahei, Dzenroku... A megszokás teszi? A bábok lelógó lába már nem zavarta Kanamét annyira, mint az előző felvonásban, mozdulataik pedig egyre természetesebbeknek tetszettek. Ezek az emberek mind, Taheihez hasonlóan, hangosan lármáztak, kiabáltak, veszekedtek, sértettek, gúnyolták egymást, s furamód úgy rémlett, hogy Koharu, a gésa szépségét éppen az a zsvaj emeli ki, amelynek ő állt a középpontjában. Mindent összevéve, ez a lármás gidajú nem is olyan közönséges, ha jól adják elő, gondolta Kaname. Sőt ez a lármásság még fokozza is a tragédia hatását. Az sértette mindig a gidajúban, hogy volt valamiféle közönségesség az előadásmódban. Léven ő is, a felesége is tokiói születű, visszataszítónak érezték az ószakaiaknak azt a — mostani gidajún keresztül is megnyilvánuló — vonását, hogy arcátlanul és gátlástalanul törekednek céljuk felé az életben. Általában a tokiói ember természeténél fogva tartózkodó, nincs meg benne az ószakaiaknak az a fajta könnyedsége, amellyel ismeretleneket gátlás nélkül szólítanak meg a villamoson vagy a vonaton, hogy megkérdezzék tőlük, mennyiért és hol vették a ruhájukat; ez Tokióban súlyos neveltségnek és indiszkréciónak számít. Hogy pontosabban fogalmazzunk, a tokióiak realitásérzéke kifinomultabb, de e túlfinomultság miatt rabjai a lát-

szatnak s a szóbeszédnek, s ez bénítólag hat rájuk. Bárhogy legyen is, itt a bábszínházban kéjesen kitáruklik az ószakaiak szemérmatlensége. Valóban ennyi idétlen fíntorgásra, grimaszkodásra, hányaveti fejmozgatásra van szükség a szenvedély kifejezéséhez? Kell-e ennyi harc, küszködés? Ha bizonyos lelkiállapotokat csak így lehet kifejezni, akkor a tokiói ember inkább ki sem fejezi, s egyszerűen egy szójátékkal üti el a dolgot.

Kaname sóvárogva hallgatta a megpendített húrok tiszta hangját, talán mivel még a fülében csengett felesége samisen-játéka, amikor a nagauta* stílust gyakorolta; Miszako zenéléssel próbálta elterelni figyelmét gondjairól, de a könnyebb nagauta stílust művelte. Az öreg szerint a nagautát játszani csakis virtuóz kézzel szabad; a műkedvelők általában hozzávakarnak a pengetőpálcikával a hangszertestre feszített bőrhöz, s az így keltett bűgás elnyomja a húrok hangját. Az ószakai módon való játéknál ez nem fordulhat elő; a hang tiszta és telt marad. Miszako és Kaname azonban, akik mindig egyetértettek, valahányszor vitatkoztak az öreggel, úgy vélekedtek, hogy mivel a japán hangszerek túl egyszerűek, hozzájuk inkább a könnyedséget kívánó edói stílus illik, és nem a komor és baljós hanghatású ószakai.

Az öreg egyfolytában azt szajkózta, hogy „ez a mai fiatalság így meg úgy”... Szerinte mindenki üres és felszínes, voltaképpen bábu, aki bedől a Nyugatnak. De azért nem kellett minden kijelentést szó szerint venni. Még tíz évvel ezelőtt ő volt a legmegátalkodot-

* Hosszú, epikus jellegű japán dalforma.

tabb sznob, most pedig elég volt, ha valaki szóba méréselte hozni a japán hangszerek egyszerűségét ahhoz, hogy fölhevült szónoklatba fogjon; ez szokásává vált az utóbbi időben. Kaname nem szeretett vitatkozni, inkább föladata álláspontját, de ingerültség töltötte el, ha ürességgel vádolták. Sok fejfájást okozott neki, hogy megindokolja modernizmusát az öreg előtt, jóllehet magának azzal az ellenszenvvel magyarázta, amit az Edo-korszak* iránt érzett, melynek stílusa kialakította a mai japán izlésvilágot. Az Edo-korszak valami homályos hiányérzettel töltötte el, ami valószínűleg abból fakadt, hogy az Edo-kori civilizáció, amely a városi polgároknak és kereskedőknek köszönhette létrejöttét, alacsonyabb izlésbeli színvonalon állt, hatása alól az ember sehol sem vonhatta ki magát a tokiói kereskedőnegyedben. Ennek hangulata nemhogy ellenérzést, hanem kedves emlékeket kellett volna keltsen benne. De talán épp azért találta közönségesnek és ellenszenvesnek, mert maga is innen került ki. Miután eltávolodott a kereskedőnegyed világától, vallásos-idealisztikus eszmények vonzásába került. Csak abban lelte örömét, ami gyönyörű, kedves és gyöngéd, ami a szellem fényes tájaira ragadja, ami fennkölt érzésekkel tölti el — ilyen dolgok előtt áhítattal tudott volna térdepelni, hogy imádja őket. Nemcsak a művészettel, a másik nemmel kapcsolatban is így érzett: hódolója volt a női nemnek. Mondanunk sem kell, hogy ezt az elragadtatást sem a szerelemben, sem a művészetben nem si-

* Az Edo- vagy Tokugava-korszak a XVII. század elejétől 1868-ig tartott. Edo — Tokió régi neve.

került megélnie. Ehelyett ködös álmokba ringatta magát, s annál jobban vágyakozott az elérhetetlen után. A nyugati regények, zene és filmek, úgy érezte, némi kielégülést nyújtanak számára.

Európában a nő kultuszát ősi hagyomány határozza meg: az európai ember a szeretett lényben végzettszerűen a görög hitvilág istennőjét vagy a Szent Szűz megtestesülését látja. Ezzel a magatartással szemben, mely átjárja a művészetet és az erkölcsöket, Kaname vigasztalanul sivárnak érezte a japánok érzelmi életét. Azt elismerte, hogy a buddhizmussal átitatott középkori japán művészetben és a színházban jelen van a fennkölttel rokon klasszikus méltóság, de attól kezdve, hogy Japán kezd kikerülni a buddhizmus hatása alól, egészen a Tokugava-korszakig az érzelmi élet fokozatosan elsekélyesedik. Szaikaku* vagy Csikanacu törékeny és megható hősnői bármely pillanatban könnyekben törhetnek ki az uruk vagy kedvesük lábánál; nem olyan nők, akik előtt egy férfi térdre hull. Ezért szerette jobban Kaname a hollywoodi filmeket, mint a kabukit. Az új szépségek fáradhatatlan teremtmője, a nők elbájolására szánt amerikai mozi világa, minden közönségessége ellenére, közelebb állt álmaihoz. Mindent összevetve, ha elismerte is a tokiói zene és színház néhány érdemét — a könnyedséget, az elevenséget —, az Edo-kori kultúrához túlságosan hű ószakai gidajú rendszerint lebírhatalatlan idegenkedést támasztott benne.

De akkor mivel magyarázható, hogy ezen a napon

* Szaikaku Ihara (1642—1693) a klasszikus japán elbeszélés legnagyobb alakja, műveiben sok tragikus sorsú nőalakot jelenít meg.

nincs benne semmi ellenérzés? Elég volt fölnéznie a színpadra, máris minden fönn tartás nélkül engedte át magát a zene hatalmának. A samiszen komor, súlyos hangjai tudtán kívül a lelke legmélyéig átjárták. Ahogy megbékélve nézte a megvetett kereskedők érzelmi kitarulkozását, vágyakkal teli lelke bizonyos kielégülésre lelt. A hagyományos díszlet — a színpadi ajtó vöröses okkerszínűre festett tokja, melyen alacsony függöny lóg, a színpad bal oldalát elválasztó léckerítés — eszébe juttatta az egyszerű nép lakta negyedek sötétségét, amitől annyira iszonyodott. Ebben a nedves sötétségben volt valami titokzatos mélység, amely templom szentélyére emlékeztetett, valami komor ragyogás, mint amely a falifülkébe zárt ősi buddhista szobor fénykoronájából sugárzik. Ez nem az amerikai filmek szemtelen fénye, hanem a hamu alatt parázsló évezredek hagyomány tompa csillogása, amely észrevétlen marad, ha nem vigyáz az ember.

— Nagyon kérem, vegyenek: olyan semmiség az egész.

A függöny lement; O-Hisza körbekínálta a fiókcskáit. Kaname előtt még ott lebegett Koharu és O-Szan elveszett, kihunyt arca, és mialatt csipegetett az elemózsiából, félt az öreg prédikációjától, mely esetleg Dzsihei mondatából indul ki: „Vajon démon, vajon kígyó...”

— Elnézést kérünk, hogy ilyen hamar itt hagyjuk önöket...

— Hogyan, máris?

— Én szívesen maradnék, de úgy látszik, Miszako szeretne elmenni a Sócsikuba...

— Hát persze, asszonyom... — mondta békítő hangon O-Hisza, az apára és a lányára nézve.

A következő felvonás nyitányát kihasználva, Miszako és Kaname kilépett a folyosóra, O-Hisza kikísérte őket.

— A gyermeki tisztelet nem tartott itt bennünket túl sokáig — mondta megkönnyebbülve Miszako, amikor már kint voltak a Dótonbori negyed sziporkázó éjszakájában. Aztán utána szólott férjének, aki ügyet sem vetve rá, elindult az Ebiszu-híd felé: — Nem arra van.

— Hogyan?

Az asszony sietős léptekkel ment a Nihon-basi felé; Kaname sarkon fordult, és utolérte.

— Csak azt gondoltam, hogy errefelé könnyebben találunk taxit — mondta.

— Hány óra van?

— Fél hét.

— Mi legyen?

Miszako elővette kesztyűjét a ruhája ujjából, s menet közben fölhúzta.

— Ha oda akarsz menni, még van időd.

— Innen az umedai vonat a leggyorsabb?

— Leggyorsabb a villamosvasút, s taxival tovább.

Itt elválhatnak.

— És te?

— Hazasétálok.

— Ha előbb érnél haza, mint én, elküldenél valakit értem tizenegyre? Telefonálni fogok.

— Rendben van.

Kaname leintett egy arra haladó új típusú Ford taxit. Még látta ifjú felesége profilját az ablakkeretben, aztán elvegyült a tömegben.

Kedves Hirosi, mikor kezdődik a vakáció? Vége van a vizsgának? Akkor fogok megérkezni, amikor szabad leszel. Milyen ajándékot szeretnél? Egy kantoni kutyát kértél, s én próbáltam is szerezni egyet, de nem kaptam. Kanton és Sanghaj irtó messze van egymástól, az ember azt hinné, két külön országban jár, pedig mindkét város Kínában van. Itt az agarakat szeretik. Ha akarod, hozok neked egyet. Ismered ezt a kutyafajtát? Itt küldök egy fényképet róla, hogy lásd, milyen. Igaz is, arra gondoltam, hogy talán egy kis fényképezőgépet szeretnél. Nos, ezt vagy a kutyát? Válaszolj.

Mondd meg apádnak, hogy megkapja az Ezer-egyéjszakát, amit ígértem neki, s hogy Kelly és Walsh-nél kaptam meg. Ez felnőtteknek és nem gyerekeknek való kiadás. Anyának damasztot és övbrokátokat veszek, de mivel én választottam őket, biztos jól megmossa a fejem, szokás szerint. Megmondhatnád neki, hogy többet foglalkoztam az ő anyagaival, mint a te kutyáddal.

Rengeteg csomagom van, úgyhogy ha viszem a kutyát, táviratozni fogok, hogy jöjjön ki valaki elém, a hajóhoz. 26-án érkezem.

Siba Hirosi úrnak Takanacu Hideo

Huszonhatodikán déltájban Hirosi és az apja kimentek elébe. A gyerek könnyen megtalálta a kabint, erre-arra kanyarodva a hajó folyosóin, s egyből ezt kérdezte:

— Hol a kutyám, Hideo bácsi?

— A kutya? Ott van.

A szürke pulóvert, házi szövésű kiskabátot és szürke flanelnadrágot viselő Takanacu, bőrdíjait rendezgetve, hol szájába tette, hol ismét kezébe vette cigarettáját, ami még csak fokozta a kis kabinban uralkodó lázas tevékenykedés hangulatát.

— Jó sok csomagod van. Ezúttal meddig maradsz?

— Tokióban van egy kis dolgom, úgyhogy öt-hat napot töltenék nálad.

— Hát ez meg micsoda?

— Valami szakéféleség, ősi kínai itóka. Adok belőle egy palackkal, ha örömet szerzek vele.

— Add ide azokat a kis csomagokat, mindjárt idehívom az öreg inasomat, lent vár ránk, s lehordatom vele.

— És a kutyával mi lesz, apu? — kérdezte Hirosi.
— Őt is Dzsíja viszi?

— Nagyon okos kutya, úgyhogy te magad is viheted.

— Nem harap, Hideo bácsi?

— Nem. Teljesen szelíd. Nagyszerűen fogsz vele játszani, meglátod.

— Hogy hívják?

— Lindynek, így becézik a Lindberghet. Jól hangzik, ugye?

— Te adtad neki?

— Egy európaié volt, már azelőtt is így hívták.

Kaname szakította félbe fia szenvedélyes érdeklődését:

— Hirosi, lemennél és megkeresnéd az inast? A hajópincér nem boldogul egyedül.

— Jó színben van — jegyezte meg Takanacu, futó pillantást vetve Hirosira, aki egy nagyon súlyosnak látszó csomagot húzott ki az ágy alól, és kicipelte.

— Hát persze hogy jó színben van, hiszen gyerek! De mostanában ideges egy kicsit. Nem tűnt föl valami a leveleiben?

— Nem, semmi.

— Kézzelfogható oka még nincs a nyugtalankodásra. A szorongásairól pedig egy gyerek elég nehezen tud számot adni, azt hiszem.

— Föltűnt, hogy egy idő óta gyakrabban ír. Talán szorong... Hát ez az. — Takanacu első ízben ült le az ágy szélére, s adta át magát a dohányzás gyönyöreinek.
— Ezek szerint semmit se mondtál meg neki?

— Nem.

— Ebben a kérdésben nem osztom a nézeteidet; ezt különben már mondtam is.

— Ha megkérdezi, meg fogom mondani neki az igazat.

— Ha te nem hozod elő a kérdést, hogy akarod, hogy ez a gyerek hozza elő?

— Így tehát végül is nem beszélünk róla.

— De ez tényleg nem jó. Jobb volna, ha apránként, kíméletesen magyaráznád meg neki a helyzetet, ahelyett, hogy belekényszerítéd magad a brutális valóságba.

— De azért már sejt valamit. Épp elegendő láthatott ahhoz, hogy kikövetkeztesse, anélkül hogy bármit is mondjunk neki. Azt hiszem, föl van készülve arra, ami bekövetkezhet.

— Ez megkönnyítené a dolgokat. Mivel te nem mondasz neki semmit, működésbe lép a képzelete, és persze a legrosszabbra gondol — nahát ezért ideges.

Főlöszleges félelmek mardossák, azt hiszi, hogy nem fogja látni többé az anyját; ha őszinte volnál hozzá, talán megnyugodna.

— Hát igen, azt hiszem, igazad van, csakhogy... én vagyok az apja, s fáj, hogy nekem kell rámérnem ezt a csapást, így aztán halogatom.

— A megrázkódtatás sokkal kisebb lesz, mint gondoldod. A gyerekek szívósak. Te egy felnőtt érzékenységgel értelmezed a viselkedését, és ezért sajuálad őt, holott ez a gyerek képes elviselni egy efféle megrázkódtatást. A gyerekek fejlődnek, a jövő felé törekszenek. Ha az ő értelmi színvonalához alkalmazkodva megmagyarázod neki a helyzetet, biztos megértené, és belenyugodna a megváltoztathatatlanba.

— Igen, igen, persze, ezen már én is sokat töprengtem.

Valójában Kaname legalább akkora reménykedéssel várta az unokatestvérét Sanghajból, mint amekkora aggodalommal. Valahányszor elgondolkodott jellemgyengeségein, a legrosszabb tulajdonságának azt tartotta, hogy képtelen megnyilatkozni, s addig halogtja a dolgokat, amíg a körmére nem ég a gyertya. Abban reménykedett, hogy Takanacu, látogatása alkalmával, ráveszi, szükség esetén talán rákényszeríti a döntést, s így mintegy magától oldódik meg minden, ha mégoly kínosan is. De most, Takanacu társaságában, Kaname úgy érezte, hogy fenyegetően kézzelfoghatóvá válik, ami eddig csak távoli eshetőség volt, s ezért inkább megrettenve, mint nekibátorodva burkolódzott be határozatlanságába.

— Mit csinálsz ma? Előbb hozzánk jössz? — kérdezte, másra terelve a szót.

— Nem tudom pontosan. Ószakában is van dolgom, de nem föltétlenül ma kell odamennem.

— Akkor rendezkedj be előbb.

— Miszako hol van?

— Amikor eljöttem, még otthon volt.

— Nem vár bennünket?

— De igen, hacsak azért nem ment el hazulról, hogy ne zavarjon minket, s hacsak nem ezt az ürügyet használta föl arra, hogy...

— Nahát azért szeretnék megkérdezni tőle egyet-mást, előbb azonban tisztában akarok lenni a szándékaiddal. Az ember sose avatkozzék bele mások válásába, még akkor sem, ha nagyon bizalmas viszonyban van velük; de a ti esetetek azért más, mert képtelenek vagytok elhatározni magatokat.

— Ebédeltél már? — kérdezte Kaname, másodszer is elterelve a beszélgetést.

— Még nem.

— Hát akkor ebédeljünk meg Kóbéban. A gyerek előbb megy haza, a kutyával.

— Hideo bácsi, láttam — mondta a gyerek, aki épp akkor jött vissza —, gyönyörű állat, olyan, mint egy őz.

— Tényleg nagyon gyors. Az agár állítólag gyorsabb, mint a vonat. Biztosan úgy kell sétáltatni, hogy az ember hozzáköti a biciklihez. Tudod, hogy lóversenypályákon szokták futtatni?

— Lóversenypályákon? Inkább kutyaversenypályákon!

— Pontosan.

— Volt már beteg?

— Hát persze. Már másfél éves. Inkább az itt a

gond, hogy haza kellene vinni. Mi volna, ha az ószakai vonattal mennél, s onnan taxival?

— Mi sem egyszerűbb, még elkapom az ószakai gyorsvasutat. Ha szájkosár van rajta, az utasok közé is bemehet.

— Ejha! Milyen modernnek vagyunk! Hát már Japánban is vannak ilyen vasutak?

— Nem szabad lebecsülni Japánt, Hideo bácsi — mondta a gyerek, az ószakaiak beszédjét utánozva.

— Nem is — válaszolta Takanacu ugyanabban a táj-szólásban.

— Olyan mulatságos, ha ószakai hangsúllyal akarsz beszélni. Teljesen hamis.

— Bosszantó, hogy Hirosi ilyen jól halad az ószakai dialektusban. Más-más nyelvet beszél, aszerint hogy az iskolában van vagy otthon.

— Beszélhetem a szabvány japánt is, ha akarjátok, de mivel az iskolában mindenki ószakai dialektusban beszél...

— Hirosi! — Kaname le akarta állítani a fiát, aki a sikeren felbuzdulva, folytatni akarta a társalgást. — Amint kiadják a kutyát, hazamégy Dzsijával. Mivel Hideo bátyádnak dolga van Kóbéban...

— És neked, apu?

— Én elkísérem. Hideo bácsinak eszébe jutott, hogy rég nem evett kóbéi szukijakit*. Mi innen a vendéglőbe megyünk. Te későn keltél föl, úgyhogy biztos nem vagy éhes. Különbén is, meg kell beszélnem valamit a bácsikáddal.

— Hja, úgy!

* Zöldséges húsétel

A gyerek kitalálhatta, hogy ez mit jelent, mivel nyugtalanul fölvetette szemét, és megpróbált kiolvasni valamit apja arcából.

— Egy szó, mint száz, mi a szándékod Hirosival kapcsolatban? Ha úgy érzed, hogy jó volna megmagyarázni neki a dolgot, de ez túl nehéz neked, magamra vállalom.

Takanacu olyan ember volt, aki szerette gyorsan intézni ügyeit, bár nem volt türelmetlen. Alighogy letelepedett a gyékényre, máris ki akarta használni azt az időt, amíg a szukijaki elkészül.

— Nem, nem. Ezt mégiscsak nekem kell vállalnom.

— Igazad van, csakhogy sose szánod rá magad!

— Ne makacskodj, hagyd, hogy a magam módján intézzem el a dolgot a gyerekekkel. Mégiscsak én ismerem jobban. Te észre sem vetted, hogy ma egyáltalán nem viselkedett természetesen?

— Hogyhogy?

— Nem szokott mások előtt ószakai dialektusban beszélni, és arcátlan tréfákat sem enged meg magának. Ti ugyan bizalmas viszonyban vagytok, mégsem szokott ennyire áradozni.

— Én is úgy vettem észre, hogy túlságosan vidám. Akarattal volna ilyen?

— Egészen biztosan.

— De miért? Attól fél, hogy nem fog tetszeni nekem?

— Ebben is lehet valami, de valójában Hirosi fél tőled. Nagyon szeret, de félelmet keltesz benne.

— Miért?

— Nem tudja, hogy hányadán állunk az anyjával, a te látogatásodat azonban a változás előjelének érzi. Mivel mi sohasem leszünk képesek dűlőre vinni a dolgot, azt hiszi, azért jöttél, hogy te megoldjad.

— Értem. Tehát a jövőtelem nem valami nagy öröm neki.

— Mindenféle ajándékot hozol, s persze el van ragadtatva, nagyon szeret. Egyszóval örvendezik, hogy lát, de az érkezésed rettegéssel tölti el. Ebben a vonatkozásban az érzéseink, az övé meg az enyém, teljesen egybevágnak. Ennek az a magyarázata, hogy nekem pont olyan kínos előhozni bizonyos kérdéseket, mint neki meghallgatni engem — a viselkedésén látom. Hirosi nem tudja, hogy egy olyan ember, mint te, mit is mondhat neki, s attól fél, hogy olyan ítéletet fog hallani tőled, amilyent tőlem sohasem hallana.

— Értem. Tehát azt hiszed, azért bohóckodik, hogy elleplezze félelmét.

— Mindhárman, Miszako is, Hirosi is, én is ugyanattól a gyöngeségtől, félélnéktől szenvedünk. És most mindhárman ugyanazt érezzük. Bevallom, hogy én magam is bizonyos szorongással vártam a jövőteledet.

— Ha így állunk, talán jobb volna, ha hagynám, hogy magától oldódjék meg a helyzet.

— Ó, ez még rosszabb volna. Mindenképpen le kellene zárunk.

— Így aztán igazán nem tudom, mit csináljak. És Aszo? Ő mit mond? Mivel ti nem tudtok kímászni belőle, neki kellene kihúznia benneteket a bajból.

— Aszo, amennyire ismerem, hajszára olyan, mint mi. Azt mondja, hogy addig nem tesz semmit, ameddig Miszako nem dönt.

— Mossa kezeit. Nem akarja vállalni egy családi otthon feldúlásának felelősségét.

— Már a kezdet kezdetén megegyeztünk abban, hogy teljes egyetértésben oldjuk meg a kérdést, kiválasztjuk azt a percet, amely mindenkinek megfelel.

— De mikor fog eljönni ez a megfelelő perc? Sohasem fog eljönni, ha valaki közületek meg nem ragadja a szarvánál az ökröt.

— De igen; választhattuk volna például a tavaszi vakációt. Tudod, elviselhetetlen, ha Hirosi szomorúságára gondolok; elképzelem, hogy sírva fakad az osztály előtt. Jobb volna, ha a vakáció alatt történe meg, akkor elutazhatnánk valahová, elvihetném moziba, szórakozni, hogy elvonjam a figyelmét. Azt hiszem, idővel lassan-lassan elfelejtené.

— És miért nem tetted meg?

— Márciusban kínos lett volna Aszónak, mivel a bátyja külföldre utazik a következő hónap elején, s Aszo nem akart jeleneteket az elutazás idején; később alkalmasabb neki.

— És most meg kell várni a nyarat?

— A nyári vakáció hosszabb...

— Akkor ennek sohase vész véget; ki tudja, hogy nyáron mi jöhet közbe...

Takanacu sovány, férfias keze, erős csontjain ki-domborodó erei úgy remegtek, mintha valami súlyos tárgyat tartana — talán a szaké hatására. Hamuhenger rázódott le a tányér fölött tartott cigarettájáról, s súlyosan esett bele a földre helyezett vizestálba.

Kaname kézzelfoghatóan tapasztalta saját határozatlanságát, valahányszor unokatestvére két-három hónaponként meglátogatta. Voltaképpen még nem jutott dülőre abban az alapvető kérdésben sem, hogy elváljanak-e. Vitáik mindig csak a pillanatnyi helyzet körül forogtak. Ha Takanacu a válás mellett foglal állást, akkor fontolóra kell venni az időpontot, és meg kell beszélni vele a módozatokat. Kaname nyilván nem akarta nem létező erejét fitogtatni, de unokatestvére gyakorlatisága, sőt erőszakossága óhatatlanul befolyásolhatta, mivel újszerű bátorság járta át, és úgy beszélt, mintha már minden el volna intézve. Sőt talán azért is várta unokabátyja érkezését, mert szeretett játszani a saját sorsával. Őszintén szólva, a cselekedni gyöngye Kaname csak álmodozott a válásról, de unokatestvére mellett ezek a tartalmatlan ábrándok kellemesen fölerősödtek, és valóságos érzéssé váltak. Azt igazán nem lehetett ráfogni, hogy unokatestvérét csak arra használja, hogy a segítségével felszínre hozza ábrándjait, inkább azt remélte, hogy ezek kedvező körülmények esetén végül is alakot öltenek.

Az elválás mindig szomorú; a válásban mindig van valami óhatatlan szomorúság, bárki legyen is, akit elhagyunk. Takanacu nem járt messze az igazságtól, amikor kijelentette: ha tehetetlenül várja, hogy üssön az óra, ez nem fog bekövetkezni soha. Benne egy csöpp sem volt Kaname habozásából, amikor elvált. Miután eldöntötte magában a kérdést, egy reggel behívta feleségét a szobájába, s estig aprólékosan kifejtette neki indítékait. Aztán egész éjszaka egymás karjaiban zokogtak, mert fáj a végső búcsú. Saját

szavai szerint: „Jajgattam, sírtam, ő is sírt...” Kaname csak azért fordult volna Takanacuhoz ebben az ügyben, mivel unokatestvére már átesett ezen a megpróbáltatáson, mégpedig irigylésre méltó határozottsággal. Kaname úgy képzelte, hogy a válás csak akkor sikerülhet, ha ilyen rendíthetetlen az ember, s meg volt róla győződve, hogy ha képesek vagyunk szembenézni a bajjal, és a megfelelő pillanatban kisírunk magunkból minden keserűséget, mint Takanacu tette, biztos megszabadulunk minden gondtól-bajtól. Az emberek véleményére és a látszatra érzékeny tokiói jelleme ebben az ügyben is megmutatkozott, s ahogyan megütközött a bunraku-mesélők hanghordozásán, úgy riadt vissza attól is, hogy részt vegyen egy jajveszékeldős, sírós, fintorgós jelenetben. Elegánsan akarta megoldani a kérdést, anélkül, hogy könnyek áztatnák az arcát; s azt kívánta, hogy a válás a feleségével való legteljesebb egyetértésben menjen végbe, akárha egy szív, egy lélek lennének. S mivel az ő esete különbözött a Takanacuétól, ez nem is látszott lehetetlennek. Őt elhagyta a felesége, s ez nem támasztott benne semmiféle ellenséges érzést. Már nem éreztek semmilyen testi vonzalmat egymás iránt, de gondolkodásuk és ízlésük összeillett. Micsako már nem volt nő az ő számára, s ő sem volt férfi az asszony számára. Mindkettejüknek kínos volt úgy élni együtt, hogy nem tartoznak össze igazán — ha csak barátok lettek volna, sokkal jobban érzik magukat —, s Kaname a válás után is akart találkozni Micsakóval. Úgy érezte, hogy pár év múlva, ha meglátogatja — mint Aszo feleségét és Hirosi anyját —, nem

kavarnák föl a múlt emlékei. Ez akkor már inkább a közvélemény, illetve Aszo szempontjából lesz nehéz. Ennek ellenére, ha úgy válna el, hogy még viszontlátják egymást, ez biztos csökkenteni fogja fájdalmukat.

„Ha Hirosi súlyosan megbetegedne, okvetlenül megüzennéd. Boldogtalanná tenne, ha nem engednéd meg, hogy meglátogassam, hiszen Aszónak semmi kifogása...”* Ezeknek a szavaknak rá is érvényesnek kell lenniök, s a maga részéről remélte, hogy megkapja ugyanezt az engedélyt a feleségétől. Házaságuk nem volt boldog, de több mint tíz évet éltek együtt, s volt egy fiuk. Miért szükségszerű, hogy válásuk után idegennek tekintsék egymást? Hogy kerüljék a viszontlátást, még ha valamelyikük a halál kapujába érkezik is? Kaname is, Miszako is így érezte. Később, ha majd mindketten újra megházasodtak, külön gyerekeik lesznek, talán elhalványul bennük az egymás iránti érdeklődés, de addig, amíg eljön az az idő, Kaname nem látott más lehetőséget rá, hogy enyhítsen a rideg szakítás miatt érzett fájdalmán.

— Félek, hogy kinevetsz, de az igazat megvallva, nemcsak Hirosira gondoltam, amikor a márciusról beszéltem.

— Hát? — kérdezte Takanacu, és Kanaméra pillantott, aki feszélyezetten mosolyogva nézte a tányrját.

— Számomra a megfelelő pillanat évszak kérdése is; bizonyos évszakok szomorúbbak, főleg az ős bá-

* Japánban válás után a gyermek — rendszerint — az apa családjánál marad.

atos. Mesélte valaki, hogy egy asszony ezt mondta a férjének a végső búcsú percében: „Egyre hidegebb lesz, vigyázz magadra...”, mire a férfi nem hagyta el őt. S ez nagyon is érthető.

— Kivel történt?

— Nem tudom, valaki mesélte.

— Gyűjtöd az efféle anekdotákat?

— Csak azon töprengök, mit tesznek az emberek olyan helyzetben, amilyenben én vagyok. Nem gyűjtöm őket, maguktól jutnak a fülembe. A mi esetünk azonban elég különös, még hasonlót sem találok.

— Tehát azt hiszed, hogy az enyhe idő csillapítja az elválás fájdalmát?

— De még mennyire! Még hűvös van, de közeledik az enyhülés; még néhány nap, és kivirágzik a cseresznye; s aztán kezdődik a nyár. Úgy érzem, hogy a szomorúság nem olyan súlyos ilyen körülmények között.

— Ez a te véleményed?

— Ebben egy véleményen vagyunk Miszakóval. Szerinte tavasszal volna jó elválni.

— Milyen kár! Ezek szerint még egy évet kell várni?

— A nyár sem volna rossz, csak az a baj, hogy július hónapban vesztettem el anyámat, s még nagyon eleven az emléke; a nyári táj világos, eleven, márpedig minden tiszta kell legyen, ami az ember eszébe jut, mégsem tudok szomorúbbat elképzelni, mint a nyár. Ha végignézek a rengeteg zöld levélen, képtelen vagyok visszatartani a könnyeimet.

— Hát ez az! Ugyanígy lesz a tavasszal is. Ha egy-

szer szomorú vagy, a virágzó cseresznyefák láttán is elsírod magad!

— Talán igazad van... de minél többet gondolkodom a dolgon, annál kevésbé találok alkalmat, s végül már semmire sem vagyok képes.

— Most már csak arra volnék kíváncsi, vajon képesek lesztek-e egyáltalán elválni.

— Úgy érzed, hogy nem?

— Itt nem az én érzésem számít, hanem a tiéd.

— Hogy mi lesz, nem tudom, de abban biztos vagyok, hogy minden okunk megvan a szakításra. Főleg most, hogy Miszako Aszo kedvese, igaz, az én beleegezésemmel. Különbén én kényszerítettem bele ebbe a viszonyba. S abban is biztos vagyok, hogy nem illünk össze, s nem kezdhetjük előlről. Mindent összevéve, képtelenek vagyunk választani a futó fájdalom és az egy életre szóló kínlás között. De úgy is mondhatnám, hogy már döntöttünk, s azért habozunk, mert nincs merszünk végrehajtani a határozatot.

— Akkor próbáljuk másképpen elképzelni a dolgot: nem vagytok igazi házások; a válások tehát csak annyi, hogy nem éltek többé egy fedél alatt. Ez nem könnyít rajtad?

— Hát persze, megpróbálom, de nem... egyáltalán nem könnyít.

— A gyerek miatt? De hiszen az anyja mindig is az anyja marad, még ha különköltöztök is.

— Vannak olyan esetek, hogy a férj külföldre utazik, mint például a diplomaták vagy a hivatalnokok, s ezalatt a gyerekek a tokiói rokonoknál maradnak. A vidéki gyerekek is elszakadnak szüleiktől, ha kö-

zépiskolába mennek. Nincs ebben semmi borzalmas, ha belegondol az ember, s mégis...

— Mert téged a saját bús-komorságod gyötör. A valóság egyáltalán nem olyan szomorú, mint képzeled.

— A szomorúság alapjában véve mindig egyéni. A nehézség mindig abban van, hogy képtelenek vagyunk gyűlölni egymást. Micsoda vigasz volna! Sajnos mi mind a ketten a másiknak adunk igazat.

— Őszintén sajnálom, hogy nem léptek le a te megkérdezésed nélkül; ezzel megkíméltétek volna magatokat a bonyodalmaktól.

— Állítólag régebben Aszo javasolt valami effélet, de Miszako a szemébe nevetett, mondván, hogy ő erre képtelen, hacsak Aszo el nem altatja valami szerrel, és a vállára véve el nem cipeli.

— És ha megpróbálnál összeveszni vele?

— Reménytelen. Komédiázás volna, egyikünk sem tudná komolyan venni. Hiába mondanánk: „Ki innen — elmegyek!”, Miszako elbőgéné magát az utolsó pillanatban.

— Bonyolult házaspár vagytok! Még a szakításban is valósággal dúskáltok a nehézségekben!

— Valami lelki érzéstelenítésre volna szükség. Amikor elhagytad Josikót, képes voltál gyűlölni?

— Gyűlölni is, szálni is. Férfi és nő nem képes úgy gyűlölni egymást, mint két férfi.

— A kérdésem bizarrnak tetszhet, de vajon nem könnyebb-e elhagyni egy olyan asszonyt, mint a tied, egy semmivel sem törődő, félvilági nőt, akinek már több férfival is volt viszonya előtted? Hiszen nyugodtan visszatérhet régi életmódjához.

— Én aztán igazán tudom, hogy ez nem így van...

Takanacu arca elborult egy pillanatra, de aztán rögtön folytatta:

— Ez is olyan, mint az évszakjaid, vannak nők, akiket könnyebb, s vannak, akiket nehezebb elhagyni. Így van?

— Azt hiszem, igen. Úgy gondolom, hogy sokkal kínosabb szakítani egy anyatípusú nővel, mint egy könnyűvérűvel. Ez volna a kedvemre való magyarázat?

— Az ember a nemtörődömségük miatt csak még jobban szánja a könnyűvérű nőket. Ha újra férjhez mennek valami jó helyre, úgy minden rendben, de ha visszatérnek régi félvilági környezetükbe, ez bizony kínos azoknak, akiket elhagytak. Én fölüllemelkedem ezeken a dolgokon; de minden nő, lett légyen szűziesen tiszta vagy ledér, egyformán szomorú az elválás pillanatában.

Hallgattak egy sort, közben pálcikáikat a tányérba mélyesztették. Mindössze egy fél palack szakét ittak meg, mégis enyhe részegség forrósitotta át arcukat, ködösítette el gondolataikat.

— Ne rendeljük meg a folytatást?

Kaname mogorván csöngetett.

— A mai nőben azért mégiscsak van valami a könnyűvérűből — jegyezte meg Takanacu. — Miszákóról nehezen lehetne bebizonyítani, hogy tiszta anyatípus.

— Hát igen. Anyai lélek kurtizán cicomában.

— Igazad lehet. S itt a cicoma a lényeg: miközben a mai nő megpróbálja utánozni a hollywoodi filmszínészeket, mindenféle kurtizánszokásokat vesz föl. Különben így van Sanghajban is.

— Miszákót inkább én indítottam el ezen az úton.
— Hát persze, mert te kultuszt űzöl a nőkből. A magadfajta jobban szereti a kurtizánokat az anyatípusúaknál.

— Ez nem így van; menjünk csak vissza. Úgy éreztem, hogy ha elindítom ezen az úton, könnyebb lesz elválnom tőle. Ha gyökeresen megváltozna, nem volna semmi baj, de a lényeges pillanatokban mindig kiütözik az igazi természete, s a külső mázt ilyenkor csak még mesterkétebbnek és visszataszítóbbnak érzem.

— Ő mit gondol erről?

— Miszako azt mondja, hogy ő már el van rontva, hogy már elvesztette hajdani ártatlanságát. Ebben igaza is van, de a felelősség felerészben engem terhel.

Amióta csak nős, Kaname egyfolytában azon töprengett, hogyan hagyhatná el a feleségét; a házasságkötésük napjától fogva kereste a válás módjait. Hirtelen úgy érezte, hogy túlságosan kegyetlen volt. Persze mindig tisztelettel vette körül Miszákót, még ha képtelen volt is szeretni — de vajon nem ez a legnagyobb sértés egy nő számára? Lehet anya vagy kurva, erős akaratú vagy félnék természetű, elviselheti-e egy nő azt a fájdalmat, hogy ilyen férje van?

— Az ellen sem volna semmi kifogásom, ha igazán könnyűvérű volna.

— Ez nem olyan biztos. Te nem viselted volna el, ha olyan, mint Josiko!

— Igazán nem akarlak megbántani, de én sohasem vettem volna feleségül egy volt gésát. Először is, mert nem szeretem a gésákat. Én a modern, intelligens örömlányokat szeretem.

— Az persze bosszantana, ha ezután is úgy viselkedne, mint egy örömlány, amikor hozzád ment.

— Egy értelmes nőben volna annyi önmérséklet.

— Nincs olyan nő, aki ennyire önző igényeknek megfelelné. Azoknak a férfiaknak, akik kultuszt üznek a nőkből, nem volna szabad megnősülni, hiszen nincs olyan nő, aki tetszhet nekik.

— Megvallom, hogy a házasság megviselt. Ha egyszer elválok, nem fogok újra megnősülni — talán soha.

— Mindenki ezt mondja, de a magadfajta férfiak mindig megnősülnek, s mindig el is rontják a dolgot.

A pincérlány lépett be, félbeszakítva beszélgetésüket.

6

Tíz óra lehetett. Az ágyban heverésző Miszako kinyitotta a szemét, s tunya gyönyörűséggel hallgatta a gyerekek és a kutyák hangját: kint játszottak a kertben.

— Lindy, Lindy! Peony, Peony! — kiáltotta egy lélegzetre Hirosi.

Peony, a nőtény skót juhászkutya annak köszönhetette előkelő nevét, hogy egy kóbéi kutyakereskedőtől vásárolták a múlt év májusában, bazsarózsa-virágzás idején. Hirosi biztos kihozta új kutyáját, hogy a két állat megismerkedjék egymással.

— Nem, nem, ez teljesen fölösleges; ilyen hamar nem fognak összebarátkozni. Hagyd békén őket, menjön az magától is.

Ez Takanacu volt.

— Hideo bácsi, én azt hittem, hogy a hím és a nőtény sose verekszik.

— Még ha ez így van is, Lindy csak tegnap érkezett. Ne légy olyan türelmetlen.

— Ha összeverekednének, melyik győzne?

— Hát ami azt illeti... Az itt a bibi, hogy egyforma nagyok. Ha az egyik kisebb volna, a másik rá se hederítene, s máris elválaszthatatlan barátokká válnának.

A két eb közben fölváltva ugatott. Miszako, aki tegnap este későn jött meg a városból, alig húsz perccel csevegett az utazástól elgyötört Takanacuvál. Még nem látta az agarat. A rekedt csaholás biztosan Peonyé. Miszako nem szerette annyira a kutyákat, mint a férje és a fia, pedig Peony Dzsijával együtt mindig elébe jött a villamosmegállóhoz, amikor este tíz után hazaérkezett, s nagy láncsörgés közepette vetette rá magát, amint megjelent. Miszako jól leszidta az öreg szolgát, miközben a sáros mancsok nyomait tisztogatta le a kimonójáról, ellenszenve azonban megcsappant. Már az is megesett, hogy megsimogatta Peonyt, s tejet adott neki. Az előző este, leszállván a villamosról, megveregette az eb fejét, s így szólt hozzá: „Nos, megjött az új barátod?” Úgy érezte, mintha az örvendező Peony férje házának képviselőjeként jött volna elébe.

Jóllehet a toloajtók még csukva voltak, a sódzsin* átszűrődő fényből arra következtetett, hogy gyönyörű idő van; mint őszibarack-virágzás idején. Erről eszébe jutott, mi volna, ha kirakná a babákat a lányok ünnepe tiszteletére. Amikor férjhez ment, kelengyéjé-

* A szobák vastag papírból készült, farácsra feszített külső fala.

ben egy csomó régi stílusú babát is hozott a Sibaházba; ezeket apja, aki bolondja volt a babáknak, egy kiotói mestertől rendelte, az ő első gyermekünnepére. Amióta Kanszaiba költözött, a helyi szokásoknak hódolt, s ezek szerint április 2-án tartották meg ezt az ünnepet.

Mivel nem volt lánya, s csöppet sem érdekelték az efféle megemlékezések, nem volt semmi értelme, hogy megtartsa ezt a régi szokást; de mivel az apja nem lakott messze, mindig nagy sebbel-lobbal állított be hozzá az ünnep napján, hogy viszontláthassa szeretett babáit. Így volt ez tavaly is, meg tavalyelőtt is; biztos, hogy most sem fog megfélekedezni róla. Miszako jobban visolygott a Bentendza kellemetlen komédiájának újabb lehetőségétől, mint attól, hogy ki kell ásnia a sok poros dobozt a lomtár fenekéről. Milyen ürüggyel vonja ki magát ez alól az idén? Megkérdezhetné esetleg a férjét, vajon vigye-e magával ezeket a babákat, ha majd elköltözik innen. Kanamét alighanem zavarni fogja, ha itt hagyja őket. A fiatalasszonyt hirtelen szorongás lepte meg ezek miatt az apróságok miatt, mert eszébe jutott, hogy talán már nem is lesz itt a lányok ünnepén.

Már beköszöntött az enyhe idő; még a zárt hálószobában is érezhette az ember a tavaszt. Miszako kis-párnáján nyugtatta a fejét, úgy nézte a mennyezetről vidáman visszaverődő fénysugarakat. Hosszú idő óta először aludta ki magát amúgy istenigazában, s ezért kipihenten, kéjesen nyújtzkodott a matracon, képtelen lévén kitépni magát a langyos ágyból. Hirosi fekhelye, mely ott volt az övé mellett, s a Kanaméé, tá-

volabb, a tokonoma* előtt, úgy maradt felgöngyöltetlenül, noha gazdáik már régebben fölkeltek. Miszako látta a régi sötétkék Imari-cserépedényben rügyező kaméliát a férje párnája mellett. Takanacu vendégeskedése miatt ma korábban kellett volna fölkelnie, de olyan ritkán volt alkalma rá, hogy szent heverdel napot tarthasson... Férj és feleség mindig maga közé fektette Hirosit, már a születése óta, s ha a gyerek fölkel, vele együtt kelt föl valamelyik szülője is. Rendszerint Miszako, hagyván, hogy férje még ágyban maradjon. A vasárnapokon szeretett ő egy kicsit tovább aludni, de a gyerek akkor is hétkor ébredt, ha nem ment iskolába, s ezzel vége lett az alvásnak. Mivel újabban, úgy két-három éve, Miszako kissé hízásnak indult, nemigen lustálkodott az ágyban. Ma reggel ez kivételesen jólesett neki, ennek ellenére el-töprengett azon, vajon nem vitte-e túlzásba az alvást. Néha megpróbált délután ledőlni egy kicsit, bekapva egy altatót, de gondolatai mindig olyan élesen rajzoltak föl, hogy képtelen volt mélyen elaludni. Havonta legfeljebb két-három alkalommal hagyhatta el magát reggel, olyankor, ha a férje vitte el a gyereket az iskolába, Ószakába, a hivatalba menet, ahová hetente járt be. Egyszer csak ritkán történt meg, hogy ilyen szabadon rendelkeztek a hálószobával.

Kutyaugatás hallatszott, aztán Hirosi hangja, amint a kutyákat hívja — s ezek a zajok a tavaszt, az öt-hat napja oly tiszta ég színét juttatták eszébe. Be-

* Két-három méter széles, egy méter mély magassított falmélyedés. Festményt, virágvázát vagy illatfüstölőt, a japán szoba egyedi dísz tárgyait szokták benne elhelyezni.

szélnie kellene Takanacuval valamikor a nap folyamán, de ez sem izgatta jobban, mint a babái. Ha egyszer elkezdik gyötörni egymást, annak se vége, se hossza. Ilyen közönyösen szeretett volna közelíteni a gondokhoz, hogy hangulata olyan tiszta lehessen, mint a szép délelőtti ég. A Lindy kutya iránt érzett gyerekes kíváncsiságának engedve kelt föl.

— Jó napot! — kiáltott a fiáéhoz hasonló csengő hangon, elhúzva a tolóajtó egyik szárnyát.

— Jó napot! Meddig alszol még?

— Hány óra van?

— Dél van!

— Nem igaz! Nem lehet több, mint tíz.

— Hogy vagy képes ilyen későig aludni ilyen időben?

— Szép időben a legédesebb az álom — nevetett Miszako.

— A baj csak az, hogy udvariatlan vagy a vendéggel szemben.

— Ugyan már! Nem is tekintem vendégnek.

— Jól van, na! Mosakodj meg gyorsan, és gyere le! Számodra is van ajándék.

A szilvafa ágai eltakarták Takanacunak az ablak felé forduló arcát.

— Ez az a kutya?

— Ez hát. Nagy divat most az ilyen Sanghajban.

— Csodálatos kutya, anyu! Igaz is, Hideo bácsi azt mondja, neked kellene sétáltatnod.

— Miért?

— A nyugati nők dísznek tartják az agarat; kiemeli szépségüket — válaszolta Takanacu.

— És te szépnek tartasz?

— Igen, igen, esküszöm.

— De olyan karcsú! Kövérnek látszanék mellette.

— Akkor ő mondhatja el, hogy „ez a nő kiemeli a szépségemet”.

— Ezért még megfizetsz!

A felnőttek nevettek, s velük nevetett Hirosi is.

Öt-hat szilvafa ékesítette a kertet. Az elsők február elején virágoztak, a többi márciusban. A szirmok már lehullottak, két-három virág ha lehetett rajtuk — makulátlan fehérségben csillogó csöppek. A kutyák két távoli fatörzshöz voltak kötve, hogy ne marakodjanak. Mintha restek lettek volna ugatni, ahogy ott hasáltak, mint két egymással szembefordított szfinx, de csak úgy falták egymást a szemükkel.

A szilvafagallyak fonadékán keresztül Miszako kivetette férje alakját. Kényelmesen elterpeszkedett a verandán lévő nádfotelben, s egy nagy idegen nyelvű könyvet lapozgatott, előtte a teáscsészéje. Takanacu csak egy haorit kapott magára, a hálóruhája fölé, sarkáig lehúzta hosszú kötött alsónadrágja szárát, s egy széket vitt ki magának a kertbe.

— Kösd ki oda, kérlek. Mindjárt jövök, és megnézem.

Miszako gyorsan megfürdött, s kiment a teraszra.

— Már reggeliztetek?

— Reggeliztünk. Sokáig vártunk rád, de úgy látom, nem vagy korán kelő.

Kaname fölvette a teáscsészét, s kortyolgatás közben egyre csak a térdén fekvő nyitott könyvet bújta.

— Asszonyom, a fürdő készen áll — mondta Takanacu. — A ház úrnője itt rá se hederít vendégeire, de a szolgálólány nagyon figyelmes. Már korán reggel

fölmelegítette nekem a fürdővizet. Ha nincs ellenére, hogy utánam fürdöjék meg...

— Már megfürödtem, és semmi kétségem sem volt afelől, hogy a te fürdővizedben!

— Hát ezzel gyorsan megvoltál.

— Nem veszélyes?

— Nem értem.

— Nem kapok tőled valami kínai betegséget?

— Ne viccelj! Inkább a férjre gyanakodhatnál.

— Nekem csak hazai betegségeim vannak, s azok nem olyan veszélyesek!

— Anyu, anyu! — hallatszott Hirosi hangja a kertben. — Gyere, nézd meg Lindyt.

— Szívesen, de tudd meg, hogy te meg a kutyáid ébresztettek föl. És Takanacu, aki már hajnalban fölverte veled a hely csöndjét.

— De csak azért, mert üzletember vagyok, még ha ez nem látszik is. Sanghajban ötkor kelek, s mieelőtt bemegyek az irodába, végigvágatok az Északi Sze-csuán úton, egészen a folyó torkolatáig.

— Sose marad el ez a lovaglás?

— Még akkor sem, ha fagy. Csak akkor érzem jól magam, ha előbb egy jót lovagoltam.

— Jobb volna idehozni azt a kutyát — mondta Kaname Hirosinak és Takanacunak, úgy látszik, nem volt kedve ide-oda mászkálni a tűző napon.

Azok ketten elindultak a szilvafák felé.

— Hirosi! Apu arra kér, hogy hozd ide Lindyt! — kiáltotta a fiának Miszako.

A szilvafagallyak hirtelen megmozdultak a facsoport mögött. Peony csaholásban tört ki.

— Csönd. Peony, csönd! Hideo bácsi! Hideo bá-

csi! Gyere fogd meg, kérlek, Peonyt, nem hagy békén!

— Le a mancsokkal, Peony! — kiáltotta Miszako; getájából* ki sem lépve menekült föl a verandára: a szuka majdnem megnyalta az arcát. — Igazából nem is szeretlek, túlságosan tolakodó vagy. Nem kellett volna idehozni Peonyt.

— De akkor üvölt.

— A kutyák borzasztóan féltékeny természetűek — mondta Takanacu, aki Lindy mellett ült az alsó lépcsőn, és tenyerével végigsimított a kutya nyakán.

— Mit csinálsz? Kullancsot találtál rajta? — kérdezte Kaname.

— Nem, simogasd csak meg, nagyon különös.

— Mi különös benne?

— Ahogy megérintem, megesküdnék rá, hogy emberi nyak. — Takanacu megsimogatta a saját nyakát, majd újra a kutyáét. — Nem lódítok, Miszako, gyere, nézd meg.

— Én is látni akarom — kuporodott le Hirosi az anyja előtt. — Tényleg! Anyu, hagyd, hogy megérintsem a nyakadat.

— Micsoda viselkedés ez, Hirosi! Hát illik összehasonlítani anyádat a kutyáddal?

— Miért is ne! Ha az anyád bőre is ilyen finom, Hirosi...

— Jól van, Takanacu, gyere, tapogasd meg a nyakam!

* Fapapucs, melyet a nagy lábujj és a második ujj között átűzőtt pánt tart.

— A legnagyobb örömmel, de előbb simogasd meg a kutya nyakát. Mit érzel? Fura, nem igaz?

— Igen, nagyon fura, igazad van. Hát te nem nézed meg, Kaname?

— Mi van? — kérdezte Kaname, a lépcsőn lejövet.

— Tényleg nagyon fura érzés, mintha egy emberi lényt simogatnék.

— Lám micsoda felfedezést tettem.

— A szőre olyan rövid és selymes, mintha nem is szőr volna.

— És a nyakának a kerülete is hasonló. Lássuk, kié vastagabb, az övé vagy az enyém? — Miszako kört formált a kezével, összemérve a saját nyakát a kutyaéval. — Az övé vastagabb. Csak azért látszik karcsúbbnak, mert hosszú és törékeny.

— Olyan lehet, mint az enyém — tekergette a nyakát Takanacu.

— A nyakbősege tizennégy és feles.

— Nos, ha ezentúl hiányozni fog Takanacu, elég lesz, ha megsimogatom a kutya nyakát.

— Hideo bácsi! Hideo bácsi! — súgta az agár fülébe Hirosi, aki újfent az állat mellett guggolt.

Kaname elnevette magát.

— Mi volna, ha Hideo bácsinak neveznénk el, Lindy helyett? Mit szólsz hozzá, Hirosi?

— Jól van. Hideo bácsi! Hideo bácsi!

— Azt hiszem — mondta Miszako —, hogy egy bizonyos hölgynek sokkal nagyobb örömet szerzett volna ez a kutya, mint nekünk.

— Miért?

— Nem tudod, kire gondolk? Mert én tudom.

Na, kinek van ideje rá, hogy a kutya nyakát simogassa?

— Rajta, Takanacu, halljuk, nem tévedésből hoztad nekünk?

— Szörnyűek vagytok! Hát szabad így beszélni a gyerek előtt? Elrontjátok!

— Igaz is, apu, amikor tegnap elhoztam Kóbéből, volt ott egy ember, aki olyan mulatságos dolgot mondott — jegyezte meg Hirosi, elterelve a beszélgetést.

— Mit mondott?

— A part menti úton mentünk az öreg Dzsijával, s hozzánk szegődött egy kíváncsi részeg, s ezt mondta: „Fura egy állat, az ember azt hinné, hogy angolna!”

Nevettek.

— Kitűnő ötlet: angolna. Van benne valami! Hát angolna volnál, Lindy? — kérdezte Takanacu.

— Mégpedig olyan angolna, amely kapóra jön, hogy kihúzza Takanacut a bajból — vágta rá gúnyosan Kaname, lehalkítva a hangját.

— Szerintem hasonlítanak egymáshoz, Lindynek is, Peonynek is hosszúkás a pofája — mondta Miszako.

— A juhászkutyának és az agárnak hasonló a feje és a fölépítése, csak annyi különbség van közöttük, hogy a juhászkutyának hosszú a szőre, a másiknak meg rövid. A magyarázat azokhoz szól, akik kutyaügyben nem rendelkeznek különleges szaktudással.

— És a nyakuk?

— Fejezzük már be ezt a históriát. Nem hiszem, hogy örömteli felfedezés volt.

— Ahogy itt fekszik ez a két kutya a kőlépcsőn, az

ember szinte Tokióban érzi magát, a Micukosi áruház előtt.

— Mi van a Micukosi áruház előtt?

— Micsoda elképesztő tudatlanság! Tokiói gyerek létedre nem ismered a Micukosit? Most már egy csöppet sem lep meg, hogy olyan jól beszéled az ószakai nyelvjárást.

— De én csak hatéves koromig laktam Tokióban, Hideo bácsi.

— Már ilyen rég itt laktok! Hogy szalad az idő! S azóta nem jártál ott?

— Nem, pedig szeretnék, de apu mindig egyedül megy be Tokióba. Anyu és én itthon maradunk.

— Elkísérnél? Hiszen úgyis vakáción vagy. Megmutatom neked a Micukosit.

— Mikor?

— Holnap vagy holnapután.

— Jaj, de akkor...

Hirtelen árnyék suhant át a gyerek vidám arcán.

— Miért ne mehetnél, Hirosi? — kérdezte az apja.

— Szeretnék, de még nem fejeztem be a házi feladataimat.

— Hányszor mondtam már, hogy csináld meg. Egy nap alatt végezhetnél vele. Ha ma este megcsinálod, elkísérheted Hideo bátyádat. Fogj hozzá, jó?

— Nem olyan nehéz az, még a vonaton is meg lehet csinálni, majd segítek neked.

— Hány napig leszünk ott, Hideo bácsi?

— Még mieelőtt az iskola elkezdődik, hazajövünk.

— Hol fogunk aludni?

— Az Imperial szállodában.

— És neked mindenféle dolgod lesz!

— Nahát, ez a gyerek! Hideo bácsi megígérte, hogy elvisz, mire való ez a sok okvetetlenkedés. Nagyon hálás leszek neked, Takanacu, ha elviszed. Remélem, nem lesz nagyon a terhedre. Mi is nyugodtabbak leszünk, ha elmegy két-három napra.

Hirosi mosolyogva nézte anyját, amíg az beszélt, de közben elsápadt. Az utazás terve véletlenül állt össze, de a gyerek nyilván összeesküvést gyanított. A kirándulás elragadtatással töltötte volna el, ha biztos benne, hogy csak örömet akarnak szerezni neki; de vajon Takanacu nem fogja azt mondani neki a visszaúton: „Hirosi, anyád már nem lesz otthon, amikor hazaérünk. Apád kért meg rá, hogy figyelmeztesselek.” A gyerek, miközben ettől rettegett, egyfolytában azon tépelődött, vajon nem légből kapott, gyerekes gondolatokat forgat-e a fejében, hiszen még nem tudta fölmérni a felnőttek érzéseit.

— Hideo bácsi, tényleg dolgod van Tokióban?

— Miért?

— Mert ha nincs, legyél itten, amennyit csak tudsz. Olyan vidámak leszünk mind, apu is, anyu is.

— Nekik itt van Lindy. Mindennap megsimogatják a nyakát.

— De Lindy nem tud beszélni. Lindy, ugye te nem tudod helyettesíteni Hideo bácsit?

Hirosi visszakuporodott a kutya mellé, hogy elrejtse zavarát; arcát az állat oldalához szorította, közben a nyakát simogatta. Hangja, beszédmódja kissé különösnek tetszett, úgyhogy a szülei már-már azt hitték, mindjárt elsírja magát.

Akármilyen vihar közelgett családi életükben, Takanacu jelenléte mindig földértette egy kicsit Misza-

köt és Kanamét. Takanacu vidámságot hozott körükbe, s mivel ő volt az egyetlen, aki ismerte körülményeiket, nagy megkönnyebbülés volt számukra, hogy nem kell komédiázniuk előtte. Hány hónapja is annak, hogy Miszako nem hallotta ilyen tiszta szívből nevetni a férjét? Ott ültek egymással szemben a kerti székekben, a délre néző verandán, a ragyogó napfényben, s nézték a kutyával játszó gyermeket. Az a pár nyugodt szó, amit a messziről jött vendég érkezése tiszteletére váltottak, azt mutatta, hogy a házastársakat egymáshoz fűző természetes kötelékekből maradt még valamennyi, ha nem kell a világ előtt megjátszaniuk magukat. Utolsó csöppig ki akarták élvezni ezt a haladékot, tudva, hogy csak rövid időre szól.

— Valami érdekeset olvasol? Teljesen belefeledkeztél.

— Igen, nagyon érdekeset.

Kaname fölvette az asztalon lefordítva heverő nyugati könyvet, s maga elé tartotta, hogy csak ő lássa. Az egyik lapon egy rézmetszet háremjelenetet, meztelenül hancúrozó nőket ábrázolt.

— Már nem is tudom, hányszor kellett érdeklődöm utána Kelly és Walshnél. Végül aztán sikerült meghozatniuk Angliából. Amikor érte mentem, a könyvkereskedő kétszáz dollárt kért, s egy centet sem volt hajlandó engedni — tudta, hogy nagyon szeretném. Azt merte állítani, hogy Londonban is csak két példány létezik, s ilyen körülmények között eszembe se jusson árengedményt kérni. Nekem sejtelmem sincs a könyvárakról, de addig beszéltem neki, addig

győzködtem, amíg sikerült lealkudnom tíz százalékot; ennek fejében készpénzben kellett fizetnem.

— Ilyen drága ez a könyv? — kérdezte Miszako.

— Tudod, nemcsak ebből az egy kötetből áll, tizenhét kötet összesen. És mennyi bajom volt a tizenhét kötet elhozásával! Az *Ezeregyéjszaka* obszcén könyvnek számít. Aztán meg tele van képekkel; na, gondoltam magamban, lesz itt haddelhadd, ha ezt egy vámos észreveszi. Beraktam az egészet az utazóládába; de ettől olyan súlyos lett, hogy a szállítatásával gyúlt meg a bajom. El sem tudjátok képzelni, mennyi bonyodalmat okoztak ezek a könyvek. Ezért jutalmat érdelek.

— Apu, a felnőttek *Ezeregyéjszaka*-ja egészen más, mint a gyerekeké?

Hirosi, akit kíváncsivá tett Takanacu elbeszélése, fürkésző pillantást vetett a képre, amelyet azonban eltakart előle az apja keze.

— Van, ami más benne, van, ami nem. Ez tulajdonképpen egy felnőtteknek való könyv. A tiedbe olyan meséket válogattak össze, amelyeket a gyerekek is megértenek.

— Ali Baba története benne van?

— Benne.

— És Aladdin csodalámpája?

— Az is.

— Hát a Szezám, nyílj meg?

— Az is, minden benne van, amit ismersz.

— Angolul nagyon nehéz lehet. Mennyi idő alatt tudod elolvasni?

— Én sem fogom elolvasni az egészet. Csak az érdekes részeket.

— Csodállak — mondta Takanacu. — Ami engem illet, én teljesen elfelejtettem angolul. Sohasem volt alkalmam használni, csak nagy ritkán, az üzleti életben.

— Ezt a könyvet mindenki szívesen elolvasná, még ha a szótárból kell is kikeresnie a szavakat.

— Akkor ez az időmilliomosoknak való. A magamfajta szegény embernek nincs rá ideje.

— Pedig az a szóbeszéd járja, hogy Takanacu újra megtollasodott — mondta Miszako.

— Igen, de ahogy jött a pénz, úgy el is ment.

— Hogyhogy?

— Játszottam a tőzsdén.

— Erről juteszembe, mennyit tesz ki száznyolcvan dollár? Ki akarom fizetni, mielőtt elfelejtem.

— Kifizetni? Én ajándéknak szántam!

— Ne bolondozz már! Ilyen drága ajándék!

— Megvettem, mert ezt kérted tőlem.

— Na és az én ajándékaim? — szólt közbe Miszako.

— Erről egészen megfeledeztem. Följönnél, hogy megnézzük? Mindent neked adok, amit csak megkívánsz.

Ezzel Miszako és Takanacu fölment az első emeletre, a nyugati szárnyba, a vendégszobába.

7

— Micsoda bűz!

A szobába lépő Miszako néhányszor hevesen meglibbentette a ruhaujját, azután az arcához szorítva az ablakhoz sietett, s valamennyit szélesre tárta.

— Tényleg borzasztó szagod van, Takanacu. Még mindig eszed?

— Természetesen, ezzel szemben kitűnő cigaretákat szívok, mint tapasztalhatod.

— A kettő keveréke egyenesen szörnyű. Dögletes szag van ebben a szobában, ez az igazság. Ha ilyen bűzhullámokat bocsátasz ki magadból, kénytelen leszek megkérni, hogy ne hordd a ház pizsamáját.

— Kimegy a mosásban. Akárhogy is, már volt rajtam, késő bánat.

Kívülről észre sem lehetett venni, hogy a fokhagyma- és cigarettaszag orrfacsaró bűzkeveréket hozott létre a nyugati szobában, melynek ablakai egész éjjel csukva voltak.

„Kínában az ember tegyen úgy, mint a kínaiak: egyék sok fokhagymát. Ha így tesz, sose kapja el az országban dívó betegségeket.” Ez szilárd meggyőződése volt Takanacunak, aki Sanghajban nagy fogyasztója volt a fokhagymás kínai ételeknek. „A kínaiak minden ételükbe tesznek fokhagymát. Enélkül a kínai konyhát el sem lehet képzelni.” Japánba visszatérve mindig volt nála egy kis fokhagyma; időnként fölszeletelte a cikkeket zsebkésével, a vagdálékot vékony papírba tette, ostyát formázott belőle, s úgy kapta be, mint az orvosságot szokás. Ettől erősen érezte magát, remek volt az emésztése; azt hangoztatta, hogy nem tud meglenni nélküle. Kaname tréfásan mondogatta: „Takanacu felesége a férje fokhagymaszaga elől menekült el.”

— Könyörögve kérlek, menj távolabb egy kicsit — mondta Miszako.

— Fogd be az orrod, ha zavar.

Takanacu egyik kezében cigarettáját tartotta, s a másikkal kirakosgatta az ágyra a bőrönd tartalmát; az elnyűtt bőröndöt minden sajnálkozás nélkül odaadta volna az ember egy ószeresnek.

— Micsoda mintavásár! Egy ruhakereskedés vezetőjének nézne az ember!

— Épp ez ügyben megyek most Tokióba. Remélem, találsz valami kedvezőre valót, de azért a fejmosást biztos hogy nem úszom meg.

— Mennyit adsz belőle?

— Nem adhatok, csak kettőt vagy hármat. Ehhez mit szólnál? — kérdezte a férfi, az egyik végre mutatva.

— Túl fakó.

— Túl fakó? Mégis, hány éves vagy? Az eladó azt mondta, hogy ez nagyon jól állna egy lánynak vagy egy huszonkét-huszonhárom éves asszonynak.

— Nem kell mindent elhinni, amit egy kínai eladó mond.

— Sok japán is vásárol abban az üzletben. Az a bizonyos személy, akire az imént céloztál, gyakran kikéri a véleményét.

— Nekem nem tetszik. Aztán meg az anyaga sem valami jó.

— Ejnye, de finnyás vagy. Ebből hármat is kaphatnál, az áttörtből azonban csak kettőt.

— Inkább áttörtet szeretnék. Izgalmasabb. És ez?

— Ez? Ezt a hűgomnak szántam.

— Szegény Szudzuko! Nem találok szavakat.

— Én nem találok szavakat. Ezzel a rikító színű övvel olyan vagy, mint valami feslett nő.

— Hahaha! Éppenséggel hogy feslett nő vagyok!

Mire Takanacu észrevette, hogy elszólta magát, a baj már megtörtént. De Miszako nevetéssel ütötte el a dolgot.

— Bocsáss meg, véletlenül csúszott ki a számon Beismerem tévedésemet, és visszavonom szavaimat. Kérem, töröljék a jegyzőkönyvből.

— Már késő, szavait jegyzőkönyvbe vettük.

— Nem gonosz szándék vezérelt. Kérem, fogadjátok őszinte bocsánatkérésemet: sajnálom, hogy megzavartam a társalgást, s csorbát ejtettem egy tisztességes asszony hírnevén.

— Ó, azért nem olyan tisztességes.

— Tehát nincs mit visszavonni?

— Fölösleges; a jó hírem egyik napról a másikra odalesz.

— Ez azért túlzás. Azt hiszem, mindent megteszél, hogy megvédd.

— Ez igaz, már ami Kanamét illeti; de ami engem illet, meghaladja képességeimet. Beszéltek erről tegnap? Ő mit mondott?

— Semmi lényegeset, mint rendszeren.

Az ágy két végében ültek, közöttük a seelymes fényű szövetekkel teli bőrönd.

— S neked mi a véleményed?

— Hogyan mondjam el egy szóban?

— Mondd több szóban.

— Szabad vagy ma?

— Az egész napra szabaddá tettem magam. Tegnap délután minden ügyemet elintéztem Ószakában.

— És Kaname?

— Ebéd után el akarja vinni Hirosit a takaradzukai vidámparkba.

— Meg kell csinálja a házi feladatait.
— Elviszed Tokióba?
— Örömmel; de az iménti viselkedése egészen megdöbbentett. Mintha a könnyeivel küszködött volna.

— Lehetséges. Állandóan ilyen. Szeretném elküldeni egyszer valahová, ha csak két-három napra is, hogy lássam, mit érzek.

— Ragyogó ötlet. Ezalatt alaposan megvitathatjátok a helyzetet Kanaméval.

— Jobb volna, ha közvetlenül közöttünk. Kettesben képtelen vagyok elmondani, amit gondolok. Egy bizonyos határig még csak megy a dolog, de ha a kérdés elevenjébe vágok, csak sírni tudok.

— Végül is biztos, hogy bekerülhetsz Aszo úr családjába?

— Egészen biztos. Végző soron csak tőlünk függ.

— A szülei és a testvérei semmit sem tudnak a dolgról?

— Inkább csak sejtik.

— Mennyit sejtenek?

— Hát annyit, hogy Kaname beleegyezett, és hogy időnként találkozunk.

— És persze megjátsszák a tudatlant?

— Mi más tehetnének?

— És ha kipattan?

— Ez esetben... ha már elváltam Kanamétól, Aszo családjának, azt hiszem, nem lesz kifogása. Az anyja megérte az érzéseit.

Kint a kertben a két kutya újrakezdte a marakodást, ugatást.

— Már megint! — Miszako csettintett a nyelvével,

s odament az ablakhoz, közben a brokáttekercs, melyet a beszélgetés alatt a térdén tartott, a földre esett, és estében kigöngyölődött. — Hirosi! Vidd el innen ezeket a kutyákat, megsüketítenek.

— Jó, mindjárt.

— Apád hol van?

— A verandán, az *Ezeregyéjszaka*-t olvassa.

— Most ne játssz, hanem menj, és csináld meg gyorsan a házi feladataidat.

— Hideo bácsi nem jön?

— Ne is várd. Hideo bácsi erre, Hideo bácsi arra, szavamra, az ember azt hinné, hogy a te barátod!

— De azt mondta, hogy segíteni fog!

— Szó sem lehet róla. A házi feladat semmit sem ér, ha nem önállóan csinálja meg az ember.

— Jól van — mondta Hirosi.

Fölhallatszott, amint egyre távolodva kergetőzik a kutyáival.

— Hirosi jobban fél az anyjától, mint az apjától — jegyezte meg Takanacu.

— Mert az apja sose szidja le. Vajon az elválás pillanatában nem az anya elvesztése a nagyobb megrázkódtatás egy gyereknek?

— Mivel téged fognak elhagyni, inkább hozzád fog húzni.

— Gondolod? Szerintem inkább Kanaméhoz. A látszat szerint én hagyom el őt, az emberek tehát rólam fognak rosszat mondani, s a gyerek könnyen szemrehányást tehet nekem, ha fülébe jut a szóbeszéd.

— Később azonban megértőbben fog ítélkezni. A gyerekek mindent pontosan elraktároznak maguk-

ban; s amikor már nagyok, gondolatban sorra veszik kora ifjúságuk eseményeit, hogy felnőtt ésszel értelmezzék. A gyerekekkel résen kell lenni — megőnének!

Miszako nem válaszolt. Ott maradt az ablaknál, s tétován bámult kifelé. Kismadár — fülemüle vagy bárdzabillegető? — szökdécsel ágról ágra a szilvafán. Szemével követte egy darabig. A konyhakertben, a gyümölcsös mögött, az öreg szolga fiatal hajtásokat ültetett át, fölhajtogatva a melegágy üvegfedeleit. Az első emeletről az asszony nem láthatta a tengert, de ahogy elnézett abba az irányba, a tiszta, ragyogóan kék ég láttán mély sóhajtás tört föl belőle, maga sem tudta, miért.

— Ma nincs találkád Szumában?

Miszako keserű nevetéssel válaszolt, oda sem fordította az arcát.

— Azt beszélik, hogy szinte mindennap ott vagy.

— Így is van.

— Menj csak most is, ha kedved tartja.

— Ennyire szemérmetlennek látszom?

— Óhajtod, hogy igennel vagy nemmel válaszoljak?

— Válaszolj őszintén.

— Akárhogy is nézzük, van benned valami a kurtizánból, s tegnap egyetértettünk abban, hogy ez egyre jobban előjön.

— Én sem tagadom... de ma ráérek. Megmondtam neki, hogy jössz, s közöltem vele, hogy udvariatlanság volna magára hagyni a vendégemet — főleg egy olyan vendéget, aki ennyi ajándékot hoz.

— A tegnapi távolmaradás után el vagyok ragadtatva ettől a nyilatkozattól.

— Azt hittem, hogy Kanamének rengeteg mondanivalója van számodra.

— S ma van a hölgyek napja?

— Akárhogy is, nem jönnél le velem a japán szalomba? Éhes vagyok. Nézd, ahogy eszem, ha te nem eszel is.

— Melyik övnekvalót választod?

— Még nem döntöttem. Majd megnézem később, nyugodtan. Hagyj csak így mindent kibontva. Azért vagy ilyen derűs, mert már reggeliztél, de nekem kopog a szemem az éhségtől.

A lépcsőn lefelé menet bekukkantottak a földszinti nyugati szalomba. Kaname, aki időközben beköltözött a verandáról, hason feküdt a pamlagon, és lázasan olvasta az iménti könyvet. Főlneszelve a lépések zajára, szórakozottan megkérdezte a feleségétől:

— Találtál valami kedvedre valót?

— Semmit se lehet kipróbálni ebből az alakból. Nagy hűhót csap az ajándékai körül, de valójában maga a megtestesült fukarság.

— Nem igaz, te vagy túlságosan igényes.

— Azt mondtad: vagy három hitvány tekercs, vagy két szép.

— Ha nem tetszik, én aztán nem fogom rád tukmálni. Tiszta haszon.

Kaname fölnevetett, de az esze máshol járt; hallották, amint komótosan továbblapoz.

— Úgy látom, több napra való elfoglaltságot talált magának.

Takanacu befordult a folyosón.

— Igen, az újdonság varázsa leköti egy ideig, de nem sokáig. Olyan, mint a gyerek, aki új játékszert kapott.

A japán szalonba érve, Miszako a férje párnájával kínálta Takanacut, aztán ő is leült az alacsony paliszanderfa asztalhoz, és kikiáltott a konyhába:

— O-Szajo, hozz nekem egy kis pirítóst, kérlek.
— Aztán hátranyúlt, és kinyitott egy eperfából készült szekrénykét. — Mit innál inkább, fekete teát, vagy japán teát?

— Nekem mindegy. Nincs véletlenül egy kis sütemény a háznál?

— Kitűnő európai cukrászsüteményem van, Ju-cheimnél vásároltam, ha arra fájna a fogad.

— Remek — mondta Takanacu. — Az nem valami érdekes foglalatosság, hogy nézem, ahogy eszel.

— Phú! Idejövet sikerült kikerülnöm a bűzfelhődből, de mintha újabb zamatait szimatolnám...

— Magaddal fogod vinni az illatot, s majd meglátod, mit mond holnap...

— Azt fogja mondani, hogy maradjak csak otthon, ameddig Takanacu úr a vendégem.

— Mit számít ez a kis fokhagymaszag, ha az ember fülig szerelmes? Vagy pedig az már nem is szerelem, hidd el!

— Vajon létezik-e egyáltalán olyan asszony, akinek sikerül megszeretnie ezt a szagot?

— Hát persze. Josiko például.

— Ezek szerint nem a bűzöd elől menekült el?

— Ez Kaname koholmánya. Talán még most is én jutok eszébe, ha fokhagymaszagot érez.

— És te is gondolsz még rá?

— Nem tagadom; de nem volt feleségnek való.

— Röviden, kurva volt?

— Pontosan.

— Ilyen magamfajta?

— Csak felszínes hasonlóság van köztetek. Te voltaképpen jó feleség és jó anya vagy.

— Gondolod? — Miszako talán zavarát akarta leplezni. Látszólag teljesen elfoglalta a reggelije: egy hosszában kettészelt ecetes uborkát apró darabokra vágott, majd valami kolbászfélével együtt két kenyér közé dugta a szeleteket, s a szendvicset ügyesen a szájához emelte.

— Ízletes lehet.

— Az is.

— Hogy hívják ezeket a kis micsodákat?

— Májas hurkának. Egy kóbéi német üzletből való.

— Ebből persze nem kerül a vendég táljára.

— Nem is, a hurka mindig az én reggelimhez van félretéve.

— Adj belőle egy falatot. Csábítóbb, mint a sütemény.

— Micsoda haspók! Nyisd ki a szád, s mondd hogy: ááá!

— Ááá!

— Ez az illat! Vigyázz, a kenyeret fogd, ne a vilát... Na, ízlik?

— Felséges.

— Többet nem adok; nem lesz elég nekem.

— Igazán behozhatnál egy másik villát is. Mások szájába rakni az ételt... Így már tényleg csak egy fesslett nőszemély viselkedik.

— Ha nem tetszik, ne kunyerálj abból, ami az én tányéromon van!

— Régebben sohasem voltál ilyen nevetlen. Finom és tartózkodó voltál.

— Úgy, ahogy mondod.

— Alapjában véve nem ez az igazi természeted. Ez csak valami fölvelt modor.

— Fölvelt modor?

— Igen.

— Nem értem, hová akarsz kilyukadni.

— Kaname azt állítja, hogy ő kényszerített erre az útra, s hogy minden felelősség őt terheli, de szerintem nem ő az egyedüli bűnös.

— Nem kívánom, hogy Kaname mindent magára vállaljon. Alighanem így születtem.

— Minden asszonyban van valami a kurtizánból, bármilyen jó feleség és anya is. Namármost, ami téged illet, az az érzésem, hogy a mostani házasságot terelt ebbe az irányba. Félsz, hogy boldogtalan asszonynak néznek, s ezért megpróbálsz vidámságot tettetni.

— Ezt nevezed te fölvelt modornak?

— Azt hiszem, valami ilyesmiről van szó. Nem akarod, hogy kitudódjék, hogy a férjed nem szeret már. Túl messze mentem?

— Nem, nem tesz semmit. Beszélj csak nyíltan.

— Mindig vidámnak, élénknek akarsz látszani, hogy elleplezd ezt a kudarcot, de a lelked mélyén egyre csak gyűl a szomorúság, s néha fölfakad. Ezt Kaname-nak meg kellene értenie, még ha más nem veszi is észre.

— Kaname jelenlétében nem viselekedem termé-

szetesen. Nem tűnt föl, hogy más vagyok, ha ő nincs itt?

— Én inkább úgy mondanám, hogy a távollétében nem vagy olyan tartózkodó.

— Szóval te is észrevetted. Elég, ha csak arra gondolok, hogy Kaname megérezheti a zavaromat, máris jóvátehetetlenül megbénulok előtte.

— Aszo úrnak inkább a kurtizánt mutatod magadból?

— Biztosan!

— Ha házasságot kötök, gondolom ez meg fog változni.

— Vele alig hiszem.

— Amíg egy másik férfi felesége vagy, különösen szembetűnő, hogy vele másképp viselkedsz. Aszo és te egyelőre művi légkörben éltek; a szerelmetekkel játszottok.

— És nem maradhat meg játéknak a szerelem a házasságban is?

— Ha sikerül, csak gratulálhatok.

— Miért is ne maradhatna meg? Vajon nem abból származik a baj, hogy az emberek túl komolyan veszik a házasságot?

— Ezek szerint ha ráuntok egymásra, újra elváltak?

— Logikusan ez következik.

— Logikusan talán igen, de én a te szándékaidra vagyok kíváncsi.

Miszako villája hirtelen megállt a tányéron; egy uborkaszeletet szűrt föl.

— Gondoltál már arra, hogy egy szép nap bele fogsz fáradni?

- Remélem, nem.
- És Aszo?
- Ő sem gondol arra, hogy belefáradhat; de azt mondja, hogy nem szereti a fogadkozásokat.
- És te beéred ennyivel?
- Megértem az érzéseit. Esküdni könnyű, de valójában semmit sem láthat előre, hiszen még nem ismerte meg a szerelmet. Még ha most azt hiszi is, hogy érzelmei szilárdak, azt állítja, hogy semmi értelme a fogadkozásoknak a későbbiekre nézve, mert nem tudja, mi fog történni vele, és nem szeret hazudni.
- Általában nem így szokott lenni a szerelemben. A szerelmesnek annyira kell lángolnia, hogy ki merje jelenteni: nem fog belefáradni, s nem fél a jövőtől...
- Nem tudom, vajon ez nem jellem kérdése-e? Ő állandóan önvizsgálatokat tart, és képtelen rá, hogy megalapozatlan ígéreteket tegyen, bármilyen őszintén érez is.
- Ha rólam van szó, itt helyben megesküdnék, még ha később meg kellene is szegnem az eskümet.
- De Aszo azt állítja, hogy ha örök szerelmet fogadna, szakadatlanul az a kérdés gyötörné: „Vajon nem unok-e rá? Vajon nem unok-e rá?” Hát ettől fél. Ha már ilyen a természete, az volna a legjobb, ha feleségül venne, minden további fogadkozás nélkül. Szerinte több esély van rá, hogy tartós legyen a házasság, ha nem kötelezzük el magunkat mindörökre.
- Meglehet, ámbar ez egy kicsit arra hasonlít...
- Egy kicsit mire?
- Egy kicsit vagy nagyon is játékra hasonlít.

- Én jól ismerem, és megnyugtatónak érzem, hogy így beszél.
- Kanamével már beszéltek erről?
- Nem, eddig még nem adódott rá alkalom. Különben is, fölösleges volna.
- De ez esztelenység. Elhagyod a férjedet anélkül, hogy bármi biztosítékod volna a jövőre nézve! — Takanacu észrevette, hogy egyre indulatosabban beszél, s megpróbálta visszafogni magát, annál is inkább, mivel látta, hogy Miszako szemhéja verdesni kezd, s az asszony nyugodtan a térdére fekteti a kezét.
- Egyáltalán nem ilyennek képzeltem a helyzetet... Mondhatom, nem gondoltam volna, hogy ilyen könnyen képes vagy elhagyni a férjed!...
- Szó sincs itt semmi könnyedségről. De mindenképpen jobb volna, ha elválnánk.
- Egy kicsit jobban meggondolhattátok volna, mielőtt ide juttattok.
- Ez semmit se változtatna a helyzeten. Kínosabb volna úgy együtt maradni, hogy nem vagyunk igazi házaspár...
- Miszako megfeszítette vállát, s lehajtotta a fejét, hogy megpróbálja visszatartani könnyeit, de hiába: egy csillogó csöpp hullt a térdére.

Kaname egy ideje belemerült azoknak a síkamlós részleteknek a föl kutatásába, amelyek miatt az *Ezeregyéjszaka*-t a legobszcénabb könyvek közé sorolják. A kezében tartott nyolcadrét alakú, három-

százhatvan lapos könyv csak az elsőtől a harmincnyegyedik éjszakáig jutott el; a tizenhét kötet végigkutatása nem kis munka volt. Még ott is, ahol az illusztrációk ígéretesek voltak, a mesék gyakran csalódást okoztak. *A vezír és a bölcs Duban története, A három alma meséje, A názareti kereskedő története, A Fekete-sziget hercegének története* s a többi.

A címek semmi olyan információt nem adtak, amely a kívánt irányba terelhetne volna kíváncsiságát. A könyv a Burton-klub gyűjtötte előjegyzések alapján korlátozott példányszámban jelent meg, s egy olyan arab nyelvű kiadás fordítása volt, mely — mint állították — még sosem jelent meg teljes terjedelmében európai nyelven. Az első teljes kiadást Richard Burton rendezte sajtó alá. Átfutván a rendkívül részletes jegyzeteket — szinte minden lapra jutott belőlük —, Kaname hol olyan nyelvészeti fejtegetésekre bukkant, melyek egy csöppet sem érdekelték, hol pedig az arabok erkölcsre és szokásaira vagy közvetlenül a szövegre vonatkozó észrevételeket talált.

„A nagy és mély köldök nemcsak szép, hanem a gyerekeknél az egészséges fejlődés jegye.”

„Az arabok úgyszintén szépnek tartják a kissé elálló metszőfogakat, de csak a felső fogsorban; ennek magyarázatát nem tudjuk, hacsak nem arról van szó, hogy ez a nép mindent imád, ami elüt az átlagostól...”

„A király borbélyja általában igen magas rangú személy. Ennek roppant egyszerű az oka: a kezében tartja az uralkodó életét. Egyszer régen egy ilyen nemes hindu figaró feleségül vett egy angol hölgyet, de úgy mondják, hogy amikor annak tudomására jutott férje foglalkozása, módfelett kiábrándult belőle.”

„A keleti mohamedán országokban a fiatal nők nem mehetnek ki egyedül az utcára, akár hajadonok, akár férjezettek, s a rendőrségnek jogában áll letartóztatni azokat, akik megsértik ezt a törvényt. Határoss elővigyázatosság a tiltott szerelmi viszony ellen. A krími háború idején több száz angol, francia és olasz tiszt állomásozott Konstantinápolyban; többen közülük azzal hancegtek, hogy megszerezték török nő kezét. De úgy vélem, hogy török nő nem lehetett közöttük: kivétel nélkül görög, oláh, örmény vagy talán zsidó nőket hódíthattak meg...”

„Ez a bekezdés az egyetlen fogyatéksága ennek a szép történetnek. Nagyon is természetes, ha az olvasó megbotránkozik, és szemére veti Lane-nek, hogy lefordította ezt a részt...”

Kaname megakadt a szemé a jegyzeten, s gyorsan végigfutotta: „Nagyon is természetes... Lane-nek... De ez semmivel sem botrányosabb annál, amivel saját régi színházunkban találkozunk (Shakespeare *V. Henrik*-jében például); vagyis ezeket a meséket nem arra szánták, hogy mindkét nembeli személyek előtt olvassák fel.”

Kaname belevetette magát *A három bagdadi hölgy és a kapus* meséjébe, amelyre a jegyzet vonatkozott. Őt-hat sort ha elolvasott, amikor lépések zaját hallotta a szalon felől. Takanacu jött be.

— Elhalasztanád az olvasást egy kicsit későbbre?

— Mi történt? — kérdezte Kaname, anélkül hogy fölkelte volna a heverőről; a nyitott kötetet sajnálkozva a térdére tette, lapjával lefelé fordítva.

— Meglepő dolgot tudtam meg az imént.

— Meglepő? Miről van szó?

Takanacu két-három percig némán járkált föl-alá az asztal körül; dohányfüstje úgy szállongott utána, mint könnyű tavaszi ködfátyol.

— Megtudtam, hogy Miszakónak nincs semmi biztosítéka a jövőre nézve.

— Semmi biztosítéka a jövőre nézve?

— Te semmivel sem törödsz, de Miszako sem. Ez már mégiscsak sok.

— Mit értesz ezen? Mindenfélét a fejemhez vágysz, s közben nem is értem, hogy miről van szó.

— Miszako és Aszo állítólag semmiben sem kötelezte el magát, már ami az érzelmeik jövőjét illeti. Aszo azt mondja, hogy a szerelem olykor mulandó, s hogy ő semmit sem ígérhet. S Miszako egyetért vele.

— Hm, Aszo tényleg mond efféléket, de hát...

Kaname végre lemondott az *Ezeregyéjszaka*-ról, és fölállt.

— Én nem tudom megítélni, mert nem ismerem személyesen, de ellenszenvesnek tartom ezt a fajta beszédet. Sőt, szigorúbban is meg lehetne ítélni...

— De Takanacu, a semmirekellők hízelegnek a nőknek, hogy levegyék őket a lábukról. Nem gondolod, hogy az a becsületesebb, ha valaki nem mond nagy szavakat?

— Nekem büdös az efféle becsületesség. Ez nem becsületesség, hanem könnyelműség.

— Szerinted, a te vérmérsékleted szerint. Pedig el szokott jönni a perc, amikor a leglángolóbb szerelem is kialszik. S mivel az érzelmeik villóznak, érthető, hogy nem hajlandó elkötelezni magát. Az ő helyében talán én sem mondanék mást.

— Te természetesen tartod, hogy elváljanak, ha már nem szeretik annyira egymást?

— A nem szeretni annyira és az elválni két különböző dolog. Még ha ráunak is egymásra, kialakul a házastársi szeretet, mely már nem szerelem; ez tartja össze a legtöbb házasságot.

— Ha Aszo jó ember, lehet, hogy így lesz, de mi fog történni Miszakóval, ha Aszo elhagyja, amint belefáradt az egészbe? Nem túl bizonytalan ez?

— Nem hiszem, hogy ilyen gonosz legyen.

— Detektívvé figyeltetted?

— Nem, soha.

— Tájékozódta az ügyeiben?

— Nem különösebben... Először is elvből utálok, aztán meg olyan kellemetlen...

— Elképesztő alak vagy — mondta Takanacu. — Amikor azt mondtad, hogy megbízható, azt hittem, hogy a helyzet ismeretében beszélsz. A felelőtlenség itt megengedhetetlen. S akkor mit fogsz csinálni, ha nőcsábász, és cserbenhagyja Miszakót?

— Téged hallgatva, nyugtalankodom egy kicsit, de Aszo nagyon jó benyomást tett rám, amikor találkoztunk. Főleg azonban Miszako ítélőképességében bízom. Már nem gyerek, meg kell tudjon különböztetni egy tisztességes embert egy gazembertől. Nekem elég annyi, hogy Miszako megbízhatónak tartja.

— Erre ugyan túlságosan nem hagyatkozhat az ember. A nők ostobák, még azok is, akik okosoknak látszanak.

— Ne beszélj így, minden tőlem telhetőt megtetem, hogy ne kelljen a legrosszabbtól tartanom.

— Megáll az eszem, hogy milyen furcsa és hanyag

vagy ebben az ügyben. Nyilván azért vagy képtelen valamilyen döntésre jutni a válás dolgában is, mert nem tisztázod ezt a kérdést.

— Talán az elején kellett volna figyelgetnem, de most már késő. — Kaname olyan közönyösen beszélt, mintha nem is érintenék ezek a kérdések, s hanyagul visszazöttyent a heverőre.

Nehezére esett volna elképzelni, hogy Aszo és Miszako milyen szenvedélyesen szeretik egymást. Ez még a legközömbösebb férj számára sem kellemes, s bár időnként kíváncsisága feltámadt, mindent megtett, hogy kiverje a fejéből az efféle gondolatokat.

A kapcsolat úgy két éve kezdődött. Kaname egy napon, Ószakából hazatérve, kettesben találta feleségét a verandán egy ismeretlennel, akit röviden „Aszo úr”-ként mutatott be neki. Mivel Miszako és Kaname, közös megegyezéssel, különböző körökben forgott, a férfi nem érezte szükségét annak, hogy magyarázatot kérjen. Miszako szavaiból azt lehetett kivenni, hogy Kóbéban ismerkedett meg vele, azon a francia tanfolyamon, amelyre unalmában járt. Kaname akkor nem tudott meg többet. Nemtörődömségében azt sem vette észre, hogy a felesége újabban több gondot fordít az öltözködésére, sem pedig hogy megszaporodnak a különböző szépitőszerek a tükör előtt. A változás csak egy év múlva tűnt föl neki.

Egy éjszaka Kaname meghallotta, hogy Miszako halkan sírdogál az orráig húzott takaró alatt. Sokáig hallgatta, míg nyitott szemmel feküdt a vaksötét szobában. A dolog már nem először történt meg. Házasságuk első vagy második évében gyakran zavarta meg álmát a csalódott asszonyi nyöszörgés. Abban az idő-

ben kezdte elhárítgatni magától Miszakót, s az asszony tehetetlen fájdalma félelemmel töltötte el. De minél inkább megértette a panaszos hang jelentését, minél inkább szánakozott rajta, annál jobban érezte, mint nő a távolság közte és a felesége között. Semmit sem tett, hogy fölszárítsa könnyeit, mert nem tudta, mivel vigasztalhatná meg. De pusztán az a gondolat, hogy éveken át minden éjszakáját zokogás zavarhatja meg, fölébresztette benne a függetlenség iránti vágyakozást. Szerencsére Miszako lassacskán beletörődött a helyzetbe, s Kaname néhány éve már nem hallotta többé panaszkodni. S tessék, most újrakezdi!

Kaname először nem akart hinni a fülének, majd gyanút fogott. Most miért panaszkodik újra? Lehetőséges volna, hogy hosszú ideig arra várt, abban reménykedett, hogy a férje mégiscsak visszatér hozzá, és most végképp elvesztette a türelmét? Csak látszatra törődött volna bele a helyzetbe? Kaname ingerültséget érzett. Ostoba tyúk! Szót se szólt tehát, hagyta, hogy sírjon, mint régen. De a zokogás éjszakáról éjszakára megismétlődött, s ezt már különösnek találta; szemére vetette az asszonynak, hogy zavarja éjjel. Miszako kapott az alkalmon, és szabad folyást engedett könnyeinek.

— Bocsáss meg, ma estig eltitkoltam előled valamit — mondta könnyek között.

Kaname persze jócskán meglepődött, de valamilyen megkönnyebbülést, fölszabadulást érzett, mint ha hirtelen súlyos teher gördült volna le a válláról. Végre elérkezett a nap, gondolta, amikor újra szaba-

don lélegezhet, s amint ott feküdt hason a matracon, teli tüdőből szedte a levegőt.

Miszako és Aszo szerelme addig csak plátói szerelem volt. Kaname nem kételkedett a vallomás őszinteségében, de erkölcsileg felelősnek érezte magát a feleségéért. Ő kergette volna ebbe a szélsőséges helyzetbe? Ha erre gondolt, hitványsággal kellett megválnia magát. Őszintén szólva titokban várta ezt a percet, anélkül, hogy akár a legcsekélyebb mértékben is sejtette volna ezt a reményét Miszakóval, vagy szándékosan siettette volna megvalósulását. De lelki-furdalás mardosta, amiért képtelen megadni asszonyának azt a szerelmet, amelyet az vár tőle, s olykor arról ábrándozott, hogy egy másik férfi az ő helyében képes lesz szeretni ezt a szájalomra méltó, boldogtalan nőt. Miszako jellemét ismerve, ennek meglehetősen csekély valószínűsége volt.

Miután mindent megvallott, Miszako megkérdezte tőle:

— A te életedben nincs másik nő?

Az asszony tehát valami hasonlóban reménykedett, mint ő.

Kaname azonban azt válaszolta, hogy nincs. Igazságtalanul bánt feleségével, amikor szűzies életmódra kényszerítette, hiszen ő maga igazán nem tartóztatta meg magát az ízlésének és étvágynak megfelelő könnyű kalandoktól, hiába állította, hogy nincs senkije. Kaname szerint a nő vagy istenség legyen, vagy játékszer. S véleménye szerint az volt a baj, hogy a felesége nem fért bele sem az egyik, sem a másik kategóriába. Ha nem veszi el Miszakót, játékszer

csinálhatott volna belőle, de mivel elvette, már nem érdekeltte többé.

— Ha nem tudalak is szeretni, épp mivel annyira tiszteltelek, legalább nem kezeltelek úgy, mint egy játékszer — mondta neki ugyanazon az estén.

Miszako hangosan zokogott.

— Megértelek, és hálás is vagyok érte, de elsősorban azt szeretném, hogy szeressenek, még ha nem tisztelnek is annyira.

A vallomás után Kaname türtőztette magát, nem akarván a másik karjaiba kényszeríteni Miszakót. Csak annyit mondott, hogy úgy érzi, nincs joga elítélni ezt a szerelmet, s hogy vállalni fogja a következményeket, bármik legyenek is azok. Mindazonáltal ez a magatartás közvetve befolyásolhatta Miszakót, ez bátoríthatta föl arra, hogy Aszo karjaiba vesse magát. Valami mást várt a férjétől, nem ezt a túl gyors megértést, ezt a nagylelkű együttérzést.

— Még habozok, magam sem tudom, mit csináljak. Ha azt mondd, hagyjam abba, most még meg tudom tenni.

Ha ekkor Kaname ráparancsol: „Véget kell vetni ennek az ostobaságnak!”, biztos jobban örült volna. Még csak bűnösnek sem kellett volna ítélnie szerelmét, elég, ha csak esztelenségnek nevezi, máris képes lett volna szakítani Aszóval. Nyilvánvaló, hogy ezt várta Kanamétól. Egyre kevésbé remélte ugyan, hogy visszahódíthatja közömbös férjét, titokban mégis abban a hitben ringatta magát, hogy férje így vagy úgy akadályokat fog gördíteni elébe, nem engedi, hogy érzései elhatalmasodjanak. Ehelyett, valahányszor — egyre sürgetőbben — kikérte a tanácsát,

Kaname csak sóhajtozott: „Magam sem tudom...”, és sohasem avatkozott közbe, sohasem zúgolódott Aszo látogatásai, Miszako egyre gyakoribbakká váló kimaradásai vagy egyre későbbi hazatérései miatt; hagyta, hogy az asszony magányosan viaskodjék szenvedélyével, mely különben az első volt életében.

Kaname még ez után a vallomás után is hallhatta időnként Miszako zokogását a hálószoba sötétjében. A fiatalasszony gyötrő bizonytalanságban élt: márványhideg férje eltaszította ugyan, neki azonban nem volt bátorsága, hogy teljesen átengedje magát szenvedélyének. Főleg olyankor szűrődött ki hajnalokig tartó fojtott zokogása a vastag éjszakai takarója alól, amelyet a fejére húzott, ha hírt kapott Aszótól, vagy ha vele volt a nap folyamán.

Egy reggel, körülbelül hat hónappal később, Kaname behívta Miszakót a nyugati szalonba.

— Beszélni akarok veled — mondta neki.

Szép, derűs teli nap lehetett, mivel Kaname jól emlékezett az aszt. kán lévő alacsony vázában a kínai nárciszokra és a villanykályhára. Feleség és férj szemtől szemben ült egymással, szemük be volt dagadva — alig aludtak valamit, mivel Miszako egész éjszaka sírt. Kaname még a hálószobában bele akart vágni ebbe a beszélgetésbe, de egyrészt attól félt, hogy Hirosi fölébredhet, másrészt attól rettegett, hogy felesége, akinek könnyen megeredtek a könnyei, a sötétben szentimentálisabb lesz, s ezért szándékosan a józanabb reggeli órát választotta.

Olyan derűsen fogott bele a dologba, amilyen derűsen csak tudott, mintha csak piknikre hívta volna meg a nejét.

— Szeretnék valamit megbeszélni veled; egy ideje nem tudom kiverni a fejemből.

Miszako megismételte szavait, mint egy papagáj:

— Én is szeretnék valamit megbeszélni veled — s miközben közelebb húzta a székét a hősugárzóhoz, mosolya ráncot vetett alvatlanságtól bedagadt szeme köré.

Nyíltan beszéltek egymással, s megállapították, hogy csaknem hasonló úton jutottak el az azonos végkövetkeztetésre.

— Bár közöttünk már nem lehet szó szerelemről, tisztában vagyunk értékeinkkel és jellemünkkel, s bekövetkezhethet egy pillanat, tíz vagy húsz év múlva, amikor az öregség újra közel hoz bennünket egymáshoz, amikor boldogok lehetünk egymással; de erre nem nagyon szabad számítani — mondta Kaname.

Miszako helyeselt. Arra a következtetésre jutottak, hogy ostobaság volna beletörődni a helyzetbe, s életüket a gyerekek iránt érzett szeretetnek áldozni. Mindamellett, amikor az egyikük megkérdezte: „Akarod, hogy elváljunk?”, a másik így válaszolt: „És te?” Egyszóval, a szakítást kívánatosnak tartották, de mivel nem volt hozzá bátorságuk, képtelenek voltak dönteni. Kanaménak nem volt semmi oka rá, hogy elküldje feleségét, s ha tevékeny részt vállal a távozásában, bántotta volna a lelkiismeret, így hát, amennyire csak lehetett, passzív maradt. Egyelőre nem volt senkije, feleségének azonban igen, ezért tőle várta a döntést. Miszako pedig azért érezte nehéznek a boldogság felé vezető utat, mivel ezzel magányra ítéli férjét. Bár Kaname már nem szerette őt, azért nem tartotta férjét szívtelennek. Ha csak a boldogabb

emberekhez hasonlítjuk magunkat, sosem leszünk elégedettek; rengeteg nyomorult nő él ezen a világon, neki pedig mindene megvan, csak a szerelem hiányzik... Tehát nem tudta rászánni magát arra, hogy elhagyja férjét és gyermekét. Röviden: mindketten azt kívánták: „hagyjon el ő”, hogy így kényelmesebb helyzetbe kerüljenek. „Végül is miért olyan nehéz elválni?” — tették föl maguknak a kérdést. Hiszen nem gyerekek már. Mitől féltek hát, mi akadályozta meg őket abban, hogy végrehajtsák a józan ész parancsát? Mások példájából ítélve az efféle szomorúság csak pillanatnyi, s idővel fokozatosan elhalványul.

„Jobban félünk a szakítástól, mint a jövőtől...” — mondták nevetve.

Végül Kaname a következő javaslatot tette:

— Ki fogunk találni valami módot arra, hogy olyan lassan és észrevétlenül váljunk el, hogy mi magunk se vegyük észre.

Őseink talán szörnyű gyöngeségnek ítélték, ha az ember képtelen volt szembenézni a szakítás fájdalommal, manapság azonban azt tartják ésszerűnek, ha az ember fájdalommentesen jut el ugyanarra a végeredményre; az ember ne szégyellje gyávaságát, hanem a jellemének legmegfelelőbb módon, a hitványságot is vállalva, keresse a boldogságot.

— Akarod, hogy így tegyünk? — kérdezte Kaname, s ezzel elősorolta a jó előre kigondolt együttélési szabályokat.

1. A világ előtt Miszako továbbra is Kaname felesége marad.

2. Aszo egyszerűen csak a barátja lesz.

3. A látszat megőrzésével Miszakónak szabad Aszót szeretnie, lelkiileg és testileg egyaránt.

4. Egy- vagy kétévi megfigyelési időszak után, ha remény van rá, hogy Miszako és Aszo úr megtalálja a közös boldogságot, Kaname minden erejével azon lesz, hogy megszerezze Miszako családjának beleegyezését, és hivatalosan átengedi az asszonyt Aszo úrnak.

5. Az egy-két esztendősi időszak tehát a két szerelmes próbaideje lesz. Ha a kísérlet balul ütne ki a gyakorlatban, ha fölmerülne a jellemek összeférhetlensége, vagy a házasság nem lenne boldog, Miszako elfoglalja régi helyét Kaname mellett.

6. De ha — mint remélhető — a próba sikerül, s Miszako és Aszo összeházasodik, Kaname hosszú ideig baráti kapcsolatot fog fenntartani velük.

Miután befejezte, Kaname látta, hogy felesége arca úgy derül föl, mint az égbolt ezen a szép reggelen. „Köszönöm” — mondta egyszerűen az asszony, s örömkönnyek folytak le arcán. Valóban úgy tetszett, mintha lelke megbékélne a sok-sok izgalom után, s a mennybolt fényei tükröződnének a szemében. Kaname óriási megkönnyebbülést érzett, látván felesége örömet; s a házaspár, mely kezdettől fogva valami féle tompa nyomástól szenvedett — ahhoz hasonlótól, amit a zápfogak közé szorult ételmaradék okoz —, első ízben nyílt meg egymás előtt fenntartás nélkül, a válasukat tárgyálva meg.

A kaland persze kockázattal jár, de ha behunyják szemüket, és hagyják magukat fokozatosan belesüpedni egy olyan helyzetbe, amelyből nincs menekülés, sose fogják megtalálni a válás módját. Aszónak

biztos nem lesz kifogása. Kaname kifejtette nézeteit felesége szeretőjének is:

— Nyugaton biztos vannak olyan országok, amelyekben nem okoznak gondot az efféle helyzetek. De a mai japán társadalomban ez nagyon nehezen megy. Azt hiszem, nagyon okosan kell eljárunk, ha meg akarjuk valósítani a tervünket. Mindenekelőtt az a fontos, hogy mi hárman szilárdan higgyünk egymásban. Az ilyen helyzetekben a félreértés a semmiből születik, bármilyen bizalmasak legyünk is egymáshoz; s mivel a helyzetünk igencsak kényes, minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy ne sértsük egymás érzékenységét, és egy ember gondatlansága miatt ne teremtsünk kényszerhelyzeteket a másik kettő számára — szögezte le határozottan Aszónak.

A megbeszélés eredményeképpen Aszo nem mutatkozott többé Kaname házában, s Miszako attól fogva kezdett „eljárogatni Szumába”. Kaname pedig „szemet hunyt”.

Ha semmit sem teszek, sorsom magától fog megoldódni, gondolta Kaname. Nem tett hát semmi erőfeszítést, igyekezett megőrizni lazaságát és közönyét, hogy így sodortassa magát az árral egészen a kibonyolódásig, ahová a körülmények játéka viszi majd el. Ha mégis félt valamitől, az a döntő lépés megtétele volt a próbaidő végén, hiszen az elválás végső jelentéssel semmiképpen sem vonhatta ki magát, akár mennyire megpróbálta is rábízni magát a dolgok természetes menetére. Úgy érezte, mintha nyugodt tengeren hajózna, tudván tudva, hogy egy viharzónán is át kell kelnie. Ha majd odaér, úgylis ki kell nyitnia a

szemét, de mivel gyáva volt, közönybe és tunyaságba menekült a lehetőség előtt.

— Azt mondd, hogy a válás kínos — folytatta Takanacu —, ugyanakkor elképesztő felelőtlenséggel hagyod kifejlődni a helyzetet. A hanyagságod ijesztő.

— Már rég ilyen vagyok. Azt hiszem, az erkölcsnek kell alkalmazkodnia az egyénhez. Az embernek magának kell megállapítania az alkatához illő viselkedési szabályokat, s azokhoz kell tartania magát.

— Ezzel teljesen egyetérték; de a hanyagság valamiféle erény a te etikádban?

— Lehet, hogy nem az; de a gyenge ember ne akarjon erőszakot tenni a természetén, s kerülje a döntéseket. Mert ha rá akarja kényszeríteni magát, egyre csak bakot lő, s az eredmény siralmas. Úgyhogy a hanyag emberek válasszanak csak a hanyagságuknak megfelelő utat. Erkölcsstanomat a jelen helyzetre alkalmazva: a végső cél a válás; bármilyen kanyargós legyen is a választott ösvény, a fődolog az, hogy célba juttasson. Őszintén szólva, azt hiszem, annak sem volna jelentősége, ha még ennél is közönyösebb volnék.

— Ahogy így elhallgatlak, az az érzésem, hogy egész életemben képes volnál várakozni, hogy célba érij.

— Én komolyan így gondolom. Azt mondják, hogy Nyugaton, különösen a felsőbb osztályok körében, nem ritka a házasságtörés. De abban, ahogyan ők a házasságtörést felfogják, nincsen csalás; hallgatólagosan tudomásul veszik a dolgot. Úgy látszik, sok hasonló eset van a miénkhez. Ha a japán közvéle-

mény ezt eltűrné, én egészen jól megvolnék ebben a helyzetben egy egész életen át.

— Ezen már a nyugatiak is túl vannak, mivel a válás már elvesztette erkölcsi jelentőségét.

— Nem pusztán a vallási kötelékekről van szó. Nem gondolod, hogy azért még a nyugatiak is félnek elszakítani a múlthoz fűző szálakat?

— Tégy, amit akarsz. Én nem ártom bele magam többé.

Ezekkel a nyers szavakkal Takanacu fölvette az *Ezeregyéjszaká*-t, mely időközben leesett a padlóra.

— Miért?

— A napnál is világosabb. Egy harmadik személy ne avatkozzék bele egy ilyen kacifántos válási ügybe.

— De ez nagyon rossz lesz nekem.

— Megérdemled.

— Függetlenül attól, hogy megérdemlem-e vagy sem, nagyon rossz lesz, ha itt hagysz bennünket. Ez csak tovább bonyolítja a dolgot... Nagyon kérek...

— Jó, jó, ma este bemegyek Tokióba Hirosival — mondta kurtán Takanacu, a könyvet lapozgatva; és ügyet sem vetett többé Kanaméra.

9

*Fülemüle, te is szeretnéd
Újra látni a kiotói tavaszt.
Szívem hajó, az ár ellen,
A Jodón fölfelé halad.*

O-Hisza a samiszen harmadik húrját mélyebbre hangolva egy régi ószakai dalt, az *Ajaginu*-t játszotta, melyet pártfogója annyira kedvelt. Ezek a régi dalok általában eléggé egyszerűek, csiszolatlanok, de ez az edői dalokra emlékeztetett; mindamellert tetszett az öregnek, aki — bár Ószaka teljesen „meghódította” — mégiscsak Edóból származott. Aztán meg a „Szívem hajó, az ár ellen”-t követő közbjáték is nagyon szép. A samiszen hangjaiban, ha látszólag egyszerűek voltak is, a Jodó vizének zúgását hallhatta meg az ember, ha jobban odafigyelt.

*Szívem hajó, az ár ellen,
A Jodón fölfelé halad,
Vízre szállok,
Az északi szél a futárom,
Börtönőröm a parti fűz.
Megyek, közeledem,
E földön idegen,
S emlékezem
A hacsikenjai éjszakára.
Mi rikoltja a hajnalt?
Tán a holló, az amidzsimai
Holló?
Ó, Amidzsima?!
Hol egykoron együtt aludtunk?*

Az első emeleti nyitott verandáról az ember ellátott a kis kikötő mentén húzódó úton túlra, egészen az alkonyi tengerig. Egy alig négy-ötszáz tonnás hajó, a *Kitanmaru* — igen, csak a tannovai part menti hajó lehetett — eltávolodott a parttól, hogy megforduljon,

de a csöpp kikötőmedencében majdnem hozzáúrolódott a fara a rakparthoz.

Kaname egy ülőpárnát terített a verandára, s arra kuporodva nézte a kis beton védőgátat, mely a kikötő kijáratát védte. Néhány horgász kuporgott az alacsony lámpák alatt, melyeket mintha már meggyújtottak volna, noha a víz színe már halványzöldben játszott. A látványban nem volt semmi rendkívüli, de Tokió környékén sehol sem találkozhat az ember ezzel a délvidéki hangulattal. Húsz évvel ezelőtt Kaname, a Hitacsi tartományban tett útja során, látván Hirakata kikötőjét, az ottani tengerparton sorakozó bordélyházakat, az öböl fölé magasodó két hegyfokot koronázó lámpásokat, úgy érezte, mintha egy régi kikötő képét lelte volna föl.

A pusztulásnak indult Hirakataival ellentétben ez a hely vidám, kellemes volt. Kaname ritkán utazott, otthon ülő volt, mint a tokióiak általában. Miután megfürdött, könnyű, nyári kimonót vett föl. Miközben ott könyökölt a szálloda erkélyén, hirtelen úgy érezte, hogy az átkelés arra a beltengeri szigetre túl messzire ragadja. Az igazat megvallva, kezdettől fogva nem lelkesedett apósa meghívásáért, aki zarándoklatot tervezett Avadzsi szigetének harminchárom templomába, O-Hisza társaságában. Arra gondolt, hogy zavarná őt meghittségük látványa, hogy nem illik kívülálló harmadikként belevegyülnie örömeikbe; vagyis jobb lesz, ha távol tartja magát a dologtól.

Az öreg azonban nem hagyta annyiban:

— Ne aggályoskodj. Megállunk pár napra Szumotóban, hogy megnézzük az Avadzsi-szigeti bábszínházakat — minden bunraku őstét. Csak aztán öltözkö-

dünk át, s kezdjük meg a zarándokutat. Legalább Szumotoig kísérv el bennünket.

O-Hisza is csatlakozott pártfogója kéréséhez, s Kanamét, aki visszagondolt, milyen hatást tett rá az ószakai bábszínház, kezdte érdekelni a dolog; akármit mondott is Miszako.

— Ha már ez a bolond ötletet támadt, mi volna, ha zarándokpojácának öltöznél? — kérdezte az asszony, összevonva szemöldökét.

Kaname elképzelte a kis O-Hiszát, amint átalakul a régmúlt idők utazójává, a megható kabuki hősnő O-Tanivá, s hirtelen kedvet kapott az öregúr örömeihez. Milyen kedves utat fog tenni ezzel a fiatal nővel, zarándokcsöngőt rázva, himnuszokat énekelve! Az ószakai széplelkek, úgy látszik, minden évben megteszik az avadzsi körutat, kedvenc gésájuk társaságában. Az öregúrnak nagy kedve volt hozzá — nem úgy O-Hiszának, aki félt a napsütéstől —, s ezért bejelentette, hogy minden nyáron meg fogja ismételni.

— Hogy is mondta? A hacsikenjai éjszaka? Az hol van? — kérdezte Kaname.

O-Hisza a gyékényszőnyegre tette a bivalyszarvból készült, halpikkelyszínű pengetőpálcikát. Az öreg nyári kimonójára erős szövésű, hócsalánvászson, bélelt haorit húzott, amelynek indigókék színe sehogyan sem illett a májusi hónapoz, majd kirakosgatta elébe a híres lakkcsészéket, s türelmesen várva, hogy a szaké fölmelegedjék, meg-megtapintotta a parázson forrósdó ónpalackot.

— Persze, te edői vagy, s ezért nem ismerheted Hacsikenját. Régen a Jodón közlekedő hajó a Tenman-

hídtól indult. És vendégfogadók is voltak Hacsikenjában.

— Ó, most már értem. „A hacsikenjai éjszaka... az amidzsimai holló...”

— Az ószakai dalok álmosítók, ha túl hosszúak, az a bajuk. Ez épp idejében ér véget.

— O-Hisza, játszanál valami modernebbet?

— O-Hisza nem játszik jól — válaszolta az öreg a barátjára helyett. — A fiatal nők túl kecsesen adják elő ezeket a dalokat. Százszor mondtam neki, hogy még a kíséretében is kell lennie valami nyerseségnek, de nem érzi. Úgy adja elő, mint egy nagautát.

— Ha ennyit kritizál, énekeljen maga — mondta O-Hisza.

— Jól van, na, énekelj valami mást.

— Meg vagyok sértve — morgott O-Hisza, s elfinorította arcát, mint egy elkényeztetett gyerek, de azért fölvette a háromhúrú samiszent.

Képzeljük csak magunkat O-Hisza helyébe: nem volt könnyű dolog elszórakoztatni a zsémbes öregot. Az öreg úgy szerette a lányt, mint a szeme világát, s be akarta vezetni minden művészetbe, a konyha és az öltözködés művészetébe, mert azt remélte, hogy bekerülhet egy előkelő családba, ha ő már nem lesz. De vajon hasznára válhat ez a régimódi neveltetés egy fiatal lánynak? Ez bizony kétséges. Nem remélhetett hosszú életet attól, hogy egyfolytában csak bábjátékot néz, és zöldségeken él; olykor biztos szívesen elment volna moziba, vagy evett volna egy frissensültet. Kaname néha csodálta a kiotóiakat jellemző türelmes alázatot, máskor azonban megütközött rajta. Az öreg egyszer azt vette a fejébe, hogy kitaníttatja O-

Hiszát a szabad stílusú ikebana* művészetére, most meg egy ideje az ószakai dalokon lovagolt, s hetente egyszer elkísérte a lányt egy vak tanárhoz, aki a várostól délre lakott. Kiotóban sok híres mester él, de az öreg az ószakai stílust tartotta nagyra, mert azt szerette, ha az előadó nem a térdére fekteti a samiszent. Az öreg nyilván egy hikonei paravánt díszítő képből merített ehhez ihletet. S mivel nem remélhette, hogy O-Hisza komoly eredményt érhet el, ahhoz már nem volt elég fiatal, legalább testtartásának bájából akart részesülni. Hát van annál elegánsabb és kecsesebb, mint a gyékényszőnyegen ülő, testét kissé elfordító fiatal nő? Az öreg is több örömet lelte O-Hisza alakjának látványában, mint samiszenjátékának hallgatásában.

— Ejnye, ne beszélj így, énekelj még valamit.

— Mit szeretnének hallani?

— Mindegy, de lehetőleg olyat, amit ismerek.

— A *Hóhullás*-t például. — Az öreg szakét töltött Kanaménak. — Gondolom, már hallottad?

— Hát persze, tulajdonképpen csak a *Hóhullás*-t és a *Fekete haj*-at ismerem.

Miközben a dalt hallgatta, Kaname emlékezetében sorra elvonultak ifjúsága képei. Az akkori Kuramasnegyedi házának teljesen egyforma volt a beosztása. A ház keskeny homlokzatát olyanféle farács védte, amilyent még látni itt-ott Kiotóban, Nisidzsinkörnyékén. A lakások sokkal tágasabbak voltak, mint kintről nézve föltételezhető volna az ember. A szobák egymás mögött sorakoztak, egészen a kiskertig;

* Virágrendezés.

az épület mentén húzódó folyosón lehetett megköze-
líteni őket. Volt egy nagyszoba is, a család tartózkodási helye. Hasonló épületek sorakoztak jobbra is, balra is, s ha az ember fölment az első emeletre, a hátsó szoba verandájára és a szomszédos kertre láthatott a faparávánál megtoldott palánk fölött. Micsoda nyugalom volt az akkori tokiói kereskedőnegyedben! Kaname nem állíthatta biztosan, hiszen az emlékek nagyon távoliak voltak, de úgy rémlett neki, hogy soha egy szót sem hallott a szomszéd házból. A kerítésen túl a legteljesebb csönd uralkodott, mintha senki se lakna ott, úgyhogy az ember egy kihalt város szamurájkastélyába képzelhette magát. Nagy ritkán — nem tudta volna megmondani, hogy mikor — mégiscsak föl-fölszárnyalt egy könnyű, koton* kísért énekhang a szomszéd házból. Egy szépségéről híres lány énekelt: Fu-csan, noha Kaname hallott róla, sohasem látta, és nem is akarta látni. Egy este azonban — nyári alkonyat lehetett — kipillantott az első emeleti ablakból. A lány párnát tett az oszlopos veranda küszöbére, s hátát a nádfalnak vetve, leült. A szűnyogfelhős eget néző fehér arc feléje fordult egy pillanatra. Noha még nagyon fiatal volt, Kanamét szíven ütötte a látvány, s olyan gyorsan kapta vissza a fejét, mintha valami borzalmasat látott volna. A benyomás nem volt olyan erős, hogy később fölidézhesse magában az arc vonásait; gyermekábrándjait egy ideig valami vonzalomféle színezte át, ez azonban túl könnyű volt, hogysesem első szerelemnek lehessen

* Tizenhárom, tizenhét vagy tizenkilenc húros hangszer; hangja a csembaloóra emlékeztet.

nevezni. Ez volt annak a nőkultusznak a csírája, mely később kifejlődött benne.

Most sem tudta eldönteni magában, mennyi idő lehetett az a leányka. Egy hét-nyolc éves fiú alig tesz különbséget egy tizennégy-tizenöt éves lány, illetve egy húszéves nő között; de talán épp ezért érezte idősebbnek a sovány, de érettnek tetsző alakot. Ráadásul úgy emlékezett, hogy Fu-csan hosszú pipát tartott a kezében, s egy dohányzókészlet volt a térde előtt. De attól, hogy dohányzott, még nem kellett feltétlenül idősenk lennie; a kereskedőnegyedek asszonyai fesztelenebbek voltak, viselkedésükben megőrződött valami a késői Edo-korszak elevenségéből; Kaname anyja is mindig föltúrta a kimonója ujját, ha meleg volt.

Négy-öt évvel később a család beköltözött a város központjába, s Kaname nem látta többé a lányt. De a látvány hatására érdeklődni kezdett az énekesnők hangja és a kotóra írt zene iránt. Az anyja egyszer elmondta, hogy Fu-csan főleg a kotóra komponált, de a samiszenen is kísérhető *Hóhullás* című dalt szereti énekelni, s hogy ezt s az ehhez hasonlókat ószakai daloknak hívják Tokióban. Azután sokáig nem hallotta ezt a dalt, s jó tíz év telt el anélkül, hogy akárcsak gondolt volna rá, amikor egyszer, Kiotó tartományba látogatva, megnézte a kis gésák táncát egy teaházban, a Gion örömnegyedben. Az akkor hallott dal elmondhatatlan vágyakozással töltötte el. A táncosnőket egy idős, ötven fölött járó gésa kísérte énekével. Hangjában nemes egyszerűség érződött, s a samiszen komor, tompa, mélabús hangja súlyosan zengett. Hát ezért tudta Kaname, mit kíván az öreg O-Hiszától. A

lány hangja túlságosan szép és tiszta volt, hiányzott belőle a mélység, de mivel annak a másik lánynak a fiatalosan csengő hangjára emlékeztetett, csak még jobban föl kavarta Kanamében az emléket. O-Hisza ószakai samiszene valahogyan élesebben szólt, mint a kiotói samiszen, melynek komor zengése mindig a kotót juttatta eszébe.

O-Hisza hangszere különleges munka volt, nyakát kilenc darabba lehetett szétszedni, s a részeket be lehetett tenni egy dobozba. Az öreg mindig magával vitte, valahányszor kirándult O-Hiszával, és arra kényszerítette a nem túl lelkes fiatal nőt, hogy játsszék a fogadók termeiben — ami még hagyján —, az útszéli kávéházak előtti padokon ülve vagy a virágzó cseresznyefák alatt. A múlt év szeptemberében például elmentek, hogy őszközépi ünnepe előtt két nappal megnézzék a telő holdat, s az öreg megénekelte a lányt, miközben az Udzsin hajóztak lefelé. Végül azonban ő hült meg, ő lázasodott be.

— És most maga — mondta O-Hisza, az öreg elé téve a samiszent.

— Érted a dal szövegét, Kaname?

Az öreg természetes mozdulattal nyúlt a samiszentért, hogy komorabbra hangolja, de közben alig bírta elrejtetni büszke elégedettségét. Bizonyos könnyedséggel játszotta és énekelte az ószakai dalokat, pedig meglehetősen későn kezdett foglalkozni velük; talán azért, mert a kiotói zenén nőtt föl, mielőtt elköltözött volna a fővárosból. Ha műkedvelő hallgatta, úgy találta, hogy van stílusa is, s ez mérhetetlen büszkeséggel töltötte el; úgy dirigálta O-Hiszát, mint egy híres mester, nagy zavarba hozva ifjú kedvesét.

— Nagyjából értem a régi dalok szövegét, de úgy érzem, hogy nyelvtani szempontból szinte összefüggéstelenek.

— Ez igaz. Őseink nem nagyon törődtek a nyelvtannal. Az a jó, ha csak nagyjából érted. Minél homályosabb a szöveg, annál hatásosabb. Hallgasd csak meg.

Az öreg énekelni kezdett:

Mint tócsa

A mozdulatlan lápon

Szívem oly régen már

Csak te érted remeg!

A hold tiszta sugára

Láncunk

Belopózik az ablakon

S ránk hull.

— S úgy folytatódik, hogy „Ezen a kerek világban...” Egy férfiről van benne szó, aki titokban elmegy egy nőhöz. De ezt nem mondják ki nyíltan, csak sejtetik. Szép ugye? O-Hisza nem gondol bele abba, amit énekel, ezért olyan kifejeztelen.

— Bizonyára ez az értelme, most, hogy megmagyarázta, már értem, de alig hiszem, hogy ezt sokan fölfognák, amikor éneklük.

— Az nem számít. Elég, ha a vajtfulűek értik, hiszen éppen azért ilyen. Akik ezeknek a daloknak a zenéjét értik, általában vakok voltak, s a világtalan emberek kiszámíthatatlanok és búsak.

Az öreg, akinek egy kicsit be kellett csípnie ahhoz, hogy ihletett állapotba kerüljön, épp most jutott el

a megfelelő szintre. Mielőtt folytatta volna, behunyta a szemét, mintha ő maga is megvakult volna.

Korán kelő és korán fekvő volt, mint az idős emberek általában. Már este nyolckor, olykor még korábban, kiterítette a matracokat, s megkérte O-Hiszát, masszírozza meg a vállát, hogy el tudjon aludni. Kaname is visszavonult a folyosó túlsó oldalán lévő szobájába, remélve, hogy a szakétól sikerül elaludnia, de mivel hozzászokott a késői lefekvéshez, csak szunyókálni tudott.

Általában nagy gyönyörűségére szolgált, ha egyedül alhatott, mint ezúttal is. Abban az időben, amikor a felesége végigsírta az éjszakákat, ki-kivett egy szobát Hakonéban vagy Kamakurában, hogy kialudja fáradtságát. De már annyira közömbösek voltak egymás iránt, hogy Kaname nyugodtan tudott aludni Miszako mellett, s nem érezte szükségét a távollétnek. Kaname hosszú hónapok óta először aludt egyedül, de az öreg és O-Hisza fojtott suttogása jobban zavarta, mint a felesége jelenléte valaha is. O-Hiszával kettesben az öreg sokkal szelídebb volt. Az ember nem hitte volna, hogy egy és ugyanaz a személy. Jobb lett volna, ha érthetőbben beszélnek, de biztos attól tartottak, hogy meghallhatják őket, s hogy zavarhatják Kanamét; mindenesetre a férfi csak álmos pusmogást hallott. Rádásul O-Hisza szűnni nem akaró masszírozó ütögetéseinek rezgései is elhatoltak hozzá.

O-Hisza csak néha-néha vetett oda egy-egy udvarias helyeslést az öregnek, aki egyfolytában jártatta a száját, s Kaname nem hallott egyebet az egészszöb, mint kiotóiasan hangsúlyozott mondatvégeket. Kanamét, valahányszor tanúja volt egy szerelmespár bizal-

mas viszonyának — összehasonlítva helyzetüket az övével —, irigységféle töltötte el, sőt valami fura örömet is érzett; de a látvány nem zavarta. Az öregot azonban harminc esztendő választotta el O-Hiszától, s ezért magánéletük látványa bizonyos fokú feszélyezettséget váltott ki belőle, jóllehet előre fölkészült rá. Annál is inkább megértette most Miszako O-Hiszával szembeni ellenszenvét, mivel ha a saját apjáról lett volna szó, ő is tűrhetetlennek érezte volna ezt az egészet.

Amíg Kaname így morfondírozott magában álmatlanul forgolódva, az öreg bizonyára elaludt. Kaname hallotta ütemes lélegzését, de a hűsleges O-Hisza nem hagyta abba a masszírozást; tíz óra lehetett, amikor elcsitult végre az ütögetések zaja. Kaname pontosan akkor gyújtott fényt a szobájában, amikor a túlsó oldalon elaludt a lámpa. Nem lévén mit csinálnia, megírt néhány lapot, az ágyban fekvé; egy képeslapot Hirosinak, s egy másikat Takanacunak Sanghajba; erre mindössze hét-nyolc sort írt, keceses írásjelekkel, a Naruto tengerszoros képe mellé.

Hogy vagy? Mi teljes bizonytalanságban vagyunk, amióta itt hagytál bennünket. Miszako még mindig eljárogat Szumába. Én Avadziban vagyok, az öregúrral, aki ifjú kedvese látványával sújt. Miszako mindennek elmondja O-Hiszát, én azonban csodálom ennek a nőnek a kedvességét, bármennyire zavarjanak is ezek a mutatóványok.

Értesítelek, ha elrendeződnek a dolgok, egyelőre azonban nem látmi a végét...

A Belügyminisztérium által engedélyezett

AVADZSI GENNODZSÓ NAGYSZÍNHÁZ

*A Tokiva-hídfőnél,
a Monobe negyedben.*

S z u m o t o

H A R M A D I K N A P I M Ű S O R

EGY SZÉPASSZONY EMLÉKEI

Előjáték: Szentjánosbogár-vadászat az Udzsi folyón
Elválás az Akasi hajón
A Juminoszuke-kastélyban
Az őszi teaházban
A Maja-hegyen
Hamamacuban, a kunyhóban
Ebiszujá Tokuemón fogadójában
Az öngyilkosságra készülő szerelmesek útja

S O R O N K Í V Ű L

A TAIKÓKI X. FELVONÁSA

OSUN ÉS DENBEI SZERELME

R E N D K Í V Ű L I R Á A D Á S

DADOGÓ MATAHEI

(előadja Tojotake Rodajú, az Ószakai Bunraku Színház tagja)

Belépődíj 50 sen, bérleteseknek 30 sen.

— Jó reggelt — szól be Kaname a folyosóról —, nem zavarok?

— Hát persze hogy nem, jöjjön, csak jöjjön!

Az utcára néző szobában Kaname ott találta O-Hiszát; a lány a tükör előtt ült, szállodai pamutki-monóját kockás öv szorította a derekára. Épp fésülködött, súlyos kontyát simítva le. Az öreg mellette ült, éppen kinyitotta távollátó szemüvegének tokját, s egy szórólapot tett a térdére. A reggeli tiszta tenger olyan mélykék volt, hogy szinte már feketének tetszett, ha sokáig bámulta az ember. Szélcsend volt, a hajók fölszálló füstjét fuvallat sem rezzentette. Egy kis szélnek mégiscsak kellett lennie, mivel a papiros választófal időnként meg-megzörrent, mint egy papírsárkány, s a műsorlap meg-meglibbent az öreg térdén.

— Láttad már *Az őszi teaházban* jelenetet? — kérdezte az öreg O-Hiszától.

— Melyik darabban van?

— *Egy szépasszony emlékei*-ben.

— Van abban ilyen jelenet? Miről szól?

— Látod, Ószakában szinte sohasem játsszák a bunrakuban... Aztán következik a *Maja-hegyen*.

— Az a szöktetés, ugye?

— Az hát, Mijuki megszöktetése. Aztán következik a hamamacui kunyhó. De nem kell itt lennie egy képnek, ami a Makudzu síkságon játszódik?

Fényfolt táncolt végig a szobán. O-Hisza a fogai közé kapta fésűje nyelét, kezitükrét a tarkójához vitte, közben hüvelykujjával megigazgatta kontyát a jobb halántékánál.

Kaname nem tudta, hány éves O-Hisza. De akár-hány volt is, az öreg ízlésének megfelelően, vastag, sötét kelmékben kellett járnia, melyek súlyosak voltak, mint a lánc; ezeket az apró mintás kreppeket, amelyek manapság már nem voltak divatosak, az öreg a kiotói Godzsó környéki zsbíbarusoknál vagy a Kitano szentély előtti reggeli vásárokon vette. A lány kénytelen-kelletlen ezeket a komor, avított ruhákat hordta, s mivel mindegyiket a lehető legegyszerűsre szabták, huszonhat-huszonhét évesnek látszott bennük. Az öreg különben is meghagyhatta neki, hogy ezt válaszolja, ha megkérdik, hány éves, nyilvánvalóan azért, hogy csökkentse a közöttük lévő korkülönbséget. Mindamellet Kaname biztos volt benne, hogy a lány tükröt tartó, szép vonalú bal kezének rózsás ujjbegye nem csupán a hajkenőcstől csillog. Még sohasem látta O-Hiszát ilyen könnyű öltözékben. A pamutkelme meglágyította a vállak és a fenék fiatalos hajlatait, világosan megmutatva, hogy a lány nem lehet több, mint huszonkét-huszonhárom éves; ahogy így elnézte az ember, valamiféle szánalmat érzett ez iránt a szép kiotói hölgy iránt.

— A fogadóbeli jelenet után az útjelenet következik?

— Igen, igen.

— Első ízben hallok utazási jelenetről az *Egy szépasszony emlékei*-ben — szolt közbe Kaname. — Mijukinak sikerül végül elmennie Komadzavával?

— Nem, nem úgy van. Én láttam. A fogadóbeli jelenet után az Ői folyó áradása föltartóztatja Mijukit, de aztán mégiscsak átkel rajta, és a keleti-tengeri úton Komadzava nyomába ered.

— Egyedül?

— Van egy kísérője... a neve „szuké” -ra végződik; szülőföldjéről küldte a családja, oda a folyóhoz — magyarázta az öreg.

— Szekiszuke, ugye? — kérdezte O-Hisza.

A tükör még egy utolsót villant. A lány fölállt, s kivitte a folyósóra a melegvizes tálat; vízzel tapasztotta helyükre tincseit.

— Hát persze, Szekiszuke. Ő kíséri el. Úr-szolga jelenet.

— Mijuki akkor még nem nyerte vissza látását?

— De igen, már nem vak, és már visszanyerte a samuráj leány rangját is, előkelő hölgynek öltözve megy végig az úton. Igen színpompás képsor, hasonlít a *Szenbondzakura* című darab utazási jelenetéhez.

A színházat hepehupas talajon, a város végén, egy üres barakkban rendezték be. Az előadások reggel tíztől este tízig, sőt olykor éjjel utánig tartottak. Jóllehet a vendéglős azt tanácsolta, hogy csak napszálltakor menjenek el a színházba, mert kész gyötrellem végignézni az összes jelenetet, az öreg kijelentette, hogy voltaképpen ezért jöttek, s a reggeli után azonnal indulnak. Idejében levitte tehát lakkdobozait a konyhába — a színházi falatozást külön élvezte —, és nagy hűhóval rizsgombócot, sült tojást, tengeri angolnát és bakszakáll-salátát, meg valami szójaszósszal leöntött, főtt húsból és zöldségből álló ételt rendelt.

Amikor mindennel kész volt, sürgetni kezdte O-Hiszát:

— Siess már, siess már.

— Nem kötné egy kicsit szorosabbra? — kérte

a lány, s selyemövének csomóját az öreg felé fordította. Hogy elkerülje az öreg kioktatását, meghúzta a merev és csikorgó brokátövet bélelt kimonóján, mely olyan feszes volt, hogy majdnem szétrepedt a ráncktól.

— Így jó lesz?

— Még egy kicsit.

O-Hisza jól lefeszítette a csípőjét, nehogy előrebukjék; az öreg homloka gyöngyözött.

— Ezt a hitvány övet képtelenség megkötni, anyyira feszül.

— Ezt a hitvány övet maga vette nekem. Nekem kínos és fárasztó viselni.

— De milyen szép színe van — lelkendezett Kaname, aki szintén a lány mögött állt. — Nem is tudom, milyen. Ilyen árnyalatokat már alig látni a mai kelméken.

— Talán hárslevél-zöld! Azért még találni ilyen, de minél régibb a kelme, annál finomabb a színe.

— Miféle kelme ez?

— Valami szatén. Csak a régi kelmék susognak így, a maiak műrostosak.

A színház nem volt olyan messze, hogy kocsit fogadjanak; gyalogosan indultak el tehát, s kinek-kinek megvolt a maga csomagja. O-Hisza, aki attól félt, hogy megfogyja a nap, szemellenzőt formált a kezével.

— Már napernyőre volna szükség!

A napsugarak átvilágították kisujját, mely olyan vörösen ragyogott, mint az esernyő papírja. Karcsú kezén bőrkeményedések voltak a samiszentől. Árnycba borított arca fehérebb volt, mint napsütötte álla hegye.

Az öreg azt mondta neki, hogy ne hozzon napernyőt, hiszen így is, úgy is le fog barnulni, a lány azonban valami krémet dugott el a táskájában, s ezt most észrevétlenül az arcára, nyakára, csuklójára, sőt bokájára kengette. Kaname észrevette, és nevelésének s egyben meghatónak érezte ezt az erőfeszítést, mely a selymen keresztül látható bőrfelület megóvására irányult; a vén élvhajhász viszont, akiről az ember azt hitte volna, hogy érzékeny az efféle finomságokra, teljesen közömbös maradt iránta, lévén hogy már valami másra határozta el magát.

— Már tizenegy óra van, sietnünk kell — mondta most O-Hisza.

— Várj egy kicsit — mondta az öreg, megállva a régiségboltok előtt.

— Milyen szép idő lett — nézett föl a lány a tisztá égre. Megelőzte az öreget, s Kaname mellett lépdelve, halkán zsörtölődött: — Ilyen időben szívesebben gyűjtenék növényeket.

— Már az igaz, az ilyen idő inkább friss hajtás gyűjtésére, mint színházba menésre való.

— Vannak itt jó helyek, ahol páfrány vagy zsurló nő?

— Hogy itt vannak-e, azt nem tudom, de maguknál a Sisigatani környéki hegyekben biztos sok ilyen hely van.

— Rengeteg! A múlt hónapban egészen Jaszéig mentünk el gyűjtögetve, s egész csomó acsalaput hoztunk.

— Acsalaput?

— Szívesen eszi a szárát, de még a kiotói piacon

sem kapni; az emberek különben túl keserűnek tartják.

— Még Tokióban sem könnyű beszerezni. S külön ezért mentek?

— Igen, s egy ekkora kosárral szedtünk.

— A növénygyűjtés igazán kellemes, de nem rossz csavarogni egy ilyen kis vidéki városban sem.

A kék égbolt alatt nyílegyenesen húzódó kereskedőutcában olyan nyugalom uralkodott, hogy az ember már messziről megszámolhatta a járókelőket. A hébe-hóba egymással szemben elhaladó kerékpárok is békésen csöngettek. A város nem volt valami jellegzetes, a házakat azonban szép színes agyagfalak vették körül, mint a Kanszai tartományi városokban általában. Az öreg szeme is megakadt rajtuk, és egyre azt magyarázta, hogy főleg keleten, Tokió tartományban olyan heves szélrohamok és esőzések vannak, hogy a telkeket fapalánkkal kell körülkeríteni, de még a legjobb fa is hamar megfeketedik, s szennyes benyomást kelt. A mostani Tokióról kár is beszélni, ott a földrengés óta csak bádogtetős barakkok vannak, de a környező kisvárosok némi patinára tehettek volna szert a századok folyamán, ezzel szemben barátságtalanok, s vastag koromréteg fedi őket. Azok pedig, amelyek földrengés vagy a gyakori árvizek sújtotta területeken vannak, az Egyesült Államokból behozott világos fából épült házakból állnak; s ezért olyanok, mint a hokkaidói fenyőből készült, megfakult épületek, vagy azok a hitvány kockaházak, amelyekkel tele vannak a csúf amerikai külvárosok.

Ha lenne Kanszaiban olyan város, mint például Kamakura, talán nem volna olyan gyönyörű, mint

Nara, az ősi főváros, de nyugodtabb, derűsebb hangulata volna. A Kiotótól nyugatra fekvő országrészekhez a természet kegyesebb volt, ezeket nem sújtotta annyi szerencsétlenség. Már pusztán a városi kereskedőházak vagy a parasztházak tarka tetőcserepei, a színes agyagfalak is annyira odavonzzák a tekintetet, hogy az utas meglassítja lépteit, hogy megsejmelje. A várak körött elszórt hűbéri városkák valami olyan bájtt őriztek meg, amely a nagyvárosokból teljesen kiveszett. Napjainkra már Ószaka és Kiotó is annyira megváltozott, hogy Himedszibe, Vaka-jamába, Szakaiba vagy Nisinomijába kell elmenni, hogy az ember a letűnt korok hangulatával találkozzék.

Az öregúr szívesen mondogatta: „Hakone vagy Siobara híres ugyan a szépségéről, de mivel Japán szigetország és vulkanikus vidék, efféle tájakat mindenhol találni. Amikor a Daimai újság versenyt szervezett a nyolc legszebb japán város címért, úgy látszik, több ősi nemesi fészket találtak, mint számítottak rá. Lehetséges. Annyi bizonyos, hogy aligha van érdekesebb körutazás, mintha az ember Kiotó és Ószaka környékéről elindulva gyalogszerrel járja be Sikoku és a Csúgoku-vidék városkáit, kikötőit.” Kanaménak akkor jutottak eszébe ezek a szavak, amikor megpillantott egy gyöngyjázmint, amely egy időrágta agyagfal tetejéről hajtott ki, és fölébe nyúlt a tető félköríves cserepeinek.

Avadzi kis sziget a térképen, kikötőjében talán csak ez az egyetlen utca. Ha itt mennek egyenesen, kiérnek a folyópartra, mondta a fogadós; a bábszínház a folyó túlsó partján van. Ott már biztosan nincse-

nek házak. A Tokugava-korszakban ez a település bizonyára egy daimjónak, a környék urának székhelye volt — nem volt tehát igazi hűbéri város —, és a külseje nem változhatott meg érezhetően azóta. Csak a nagyvárosok, az ország létfontosságú központjai modernizálódtak; márpedig ezekből kevés van. Az Egyesült Államokat kivéve, mely egy új világrészben jött létre, a nagy múltú országok vidéki kisvárosai megőrizték az évszázadok hangulatát, Kínában éppúgy, mint Európában, mivel, azt a néhány katasztrófát leszámítva, amelyet elszenvedtek, kívül rekedtek a civilizáció áramlatán.

Itt mindenfelé olyanok a házak, amilyeneket Szai-kaku* elbeszéléseihez készült illusztrációkon látni, leszámítva persze a villanydrótokat, távíróoszlopokat, festett cégtáblákat és lépten-nyomon látható kirakatokat: a tető szarufájáig bevakolt vastag falú üzletek és utca fölé kiugró gerendák; erős, szögletes lécekből, nem szűkmarkúan megépített kerítések, nagy kupáscserepek, melyeket más félköríves, súlyos cserepek tartanak össze a tetőzetek elein; szilfa cégérek, melyeken már alig lehet kivenni a lakk-, szójamártás- vagy olajkereskedéseket hirdető írásjegyeket... A kék szegélyű szövetfüggönyöket, melyeknek fehér mezejéből kidomborodott a ház neve, a bejárati kis folyosók végében akasztották föl. Kaname igazán nem akarta majmolni az öreget, mindazonáltal úgy érezte, hogy a múltnak ezek a maradványai különös báj kölcsönöznek a régi japán városoknak; különö-

* Szaikaku Ihara (1642-1693) a XVII. századi városi életet jelentette meg elbeszéléseiben.

sen az ég kékjétől élesen elütő világos falszínnek ragadták meg. Ezekkel is az történt, mint az O-Hisza derekára csavart szaténövvel. A tiszta tengeri levegő, a szél s az eső elorozta ragyogását, a színe azonban változatlanul tiszta, meleg és vidám volt; valahogy megbékélt az ember, ha sokáig nézte.

— Ezekben a régi házakban az a szomorú, hogy az ember nem tudja kivenni, mi van a rácsok mögött — jegyezte meg Kaname.

— Ezért is ilyen világos az utca. A föld itt szinte már fehér — mondta az öreg.

Kaname egy pillanatra maga elé képzelte a régi embereknek az arcát, akik ezeknek a sötét házaknak a függőyei mögött töltötték napjaikat. Ezek a bunraku-bábokhoz hasonlatos arcú férfiak és nők minden bizonnyal pontosan azt az életet élték, amit a színház ábrázol. O-Jumi, az avai Dzsurobei, O-Curu, a zarándok, biztos, hogy ilyen városokban laktak. S vajon O-Hisza, aki most itt megy mellette, nem színpadi személy-e? Ötven vagy száz évvel ezelőtt egy ugyanilyen nő, ugyanilyen kimonóban és övvel, élelmiszerral megpakolva, ugyanezen a tavaszi fényben fürdő utcán mehetett a folyóparti színházba. Vagy a *Hóhullás*-t játszotta valamelyik ablakrács mögött. O-Hisza valójában nem más, mint a régi világ föltámadt kísértete.

Az avadziak azt állítják, hogy a bábszínház erről a szigetről származik. Icsimurában, egy Szumoto és Fukura közti faluban, napjainkban is nem kevesebb, mint hét szintársulat működik. Régebben mintegy harminchat volt, s ezért ezt a falut gyakran Bábországnak is nevezték. Élt egyszer régen, nem tudni, mikor, egy nemesúr, aki Icsimurában telepedett le a fővárosból való száműzetése után, s bábkészítésre és bábjátékokra adta a fejét, hogy agyoncsapja az időt. Ez lett volna a bábszínház eredete. Az avadzsi Gennodzsók híres színészdinasztiája is őtöle ered állítólag. A nagy megbecsülésnek örvendő család most is a faluban él, egy szép udvarházban; együttesük keresztül-kasul beutazza a szigetet vendéggjátékai során, eljutván egészen Sikokuig és a Csúgoku-vidékig. De nemcsak a Gennodzsók művelik a bunrakut. Kis túlzással elmondhatjuk, hogy nincs Icsimurának olyan lakosa, aki ne volna mesélő, ne játszana samisenen, ne volna bábmozgató, vagy ne rendezne bábjátékokat. A nagy mezőgazdasági munkák idején valamennyi szigetlakó a földeken dolgozik, szabad idejükben azonban társulatokba verődve járják a szigetet és környékét. Az avadzsi bábszínház tehát a szó igazi értelmében vett, tisztán helyi hagyományokból kisarjadt népművészet.

Évente általában két „évad” van, egy januárban és egy májusban. Ha ebben az időszakban látogatunk el Avadzsi szigetére, minden kisvárosban és falucskában színházakat találunk. A fontosabb helységeken többnyire állandó színházépületek vannak, de általá-

ban az előadásokat a szabad ég alatt, egy oszlopokkal és nádfonattal körülkerített helyen tartják. Ha esik, befellegzett az előadásnak. Néha valóságos bábőrület fogja el az avadziakat. A legmegszállottabbak csak néhány, fél kézzel mozgatható bábót visznek magukkal, s faluról falura járva, minden portán bekopognak; ha behívják őket, bevonulnak a közös helyiségbe, s bábtáncoltatás közben elénekelnek egy gidajú-dalt. Voltak földművesek, akik ily módon herdálták el a családi vagyont, sőt olyan is akadt, akiről azt terjesztették, hogy végképp elment az esze. Sajnos, ez a határtalan lelkesedést kiváltó nemes művészet fokozatosan hanyatlik, a régi bábok tönkremenek, használhatatlanná válnak, s nem akad mester, aki venné a fáradságot, hogy új fejeket készítsen.

Mindössze három olyan bábkészítő mester van, aki méltó e névre: a Tokusimában lakó Tengu-hisza és tanítványa, Tengu-ben, és a Jura kikötőben lakó Jura-kame. Tengu-hisza, aki a legtehetségesebb közöttük, hatvan-hetven éves öregember. Az ő halálával a hagyomány szertefoszlik. Tengu-ben Ószakában dolgozik, segít a bunrakusoknak megjavítani bábjait, ő maga azonban csak régi fejek restaurálásával, átfestésével foglalkozik. Jura-kame pedig, akinek az apja a legszebb bábokat készítette, borbély vagy fodrász, s csak ráérő idejében foglalkozik bábjavitással. Mivel új bábokat már nem gyártanak, mindenki a jól-rosszul helyreporozott régi fejeket használja, s minden esztendőben, a halottak ünnepén és az év végén, tucatjával viszik a tönkrement bábokat ezekhez a mesterekhez. Ha a megfelelő időben állít be hozzájuk az ember, olcsón vásárolhat tőlük egy-két törött fejet.

Az öregúr alaposan megfontolta ezt a lehetőséget, ugyanis miután többször is hiába próbált szert tenni egy használt bunraku-bábra, valaki azt tanácsolta neki, hogy menjen Avadzsiba, ott vehet. Zarándokútja során előadásokat akart nézni, de meg akarta látogatni Jura-kamét és a Gennodzsókat is a bábok falujában. Elhatározta, hogy a visszaúton megnézi a narutói árapályt, majd átkel Tokusimába, s ugyanitt fölkeresi Tengu-hiszát is.

— Micsoda békesség!

— Igen — válaszolta Kaname. — Micsoda békesség.

A két férfi összenézett, miközben belépett a barakkba. Jobban már nem is lehetett volna jellemezni a hangulatot. Egyszer, egy április végi napon Kaname megtekintette a Mibu-templomi pantomímet Kiotóban; a templomudvarban meleg volt, s ő ellankadva elbóbiskolt a páholyban, majd hirtelen gyermekcsivitelésre ébredt. Az ünnepi vásáron ízetlen aprósüteményt és maszkokat árusító kereskedők kirakatponyvái úgy ragyogtak a szabadban a napsütésben, mint az üveggolyók. Kanamét elringatta a zsongás, a lassú előadás zenéje, s újra meg újra elszundított; valahányszor kinyitotta a szemét, az előadás még tartott, a zene még szólt. Odakint a napsütésben még mindig ragyogtak a kirakatponyvák, s a gyerekek is játszottak, kiabáltak... Álom és ébrenlét egybeolvadt. Úgy rémlett, mintha a nagy békesség üdvében fogant hosszú tavaszi nap örökké tartana. A földi paradicsomban, Eldorádóban érezte magát, ahol az ember megszabadul az evilági gondoktól, s derűs nyugalom járja át. Utoljára gyerekkorában érzett valami ha-

sonlót, amikor a régi tokiói bábkereskedő-negyedben megnézte a Szuitengunak, a vizek istenének tiszteletére bemutatott Kagura-táncokat.

És itt, ebben a barakkban újra az időn kívül találta magát. Az oszlopokra és a tetőre aggatott gyékények résein körös-körül betűzött a nap, s fényfoltok hullottak a nézőtérre. Helyenként a repedéseken át odalátszott az ég kékje és a fenyőpart gyepeinek zöldje. A színházakban rendszerint vágni lehetett a dohányfüstöt, de a rétekről fúvó szél most kisöpörte a helyiséget, s baktövis-, pitypang- és repceillatot hozott be, úgyhogy a levegő olyan tiszta volt, mint a szabad ég alatt.

A nézőtér első soraiban párnák feküdtek a földön, a vékony gyékényen. A falubeli gyerekek úgy hancúroztak, mintha az óvoda udvarán volnának, s közben süteményt és mandarint majszoltak, ügyet sem vetve az előadásra — egy vidéki vallásos ünnepségen képzelhette magát az ember.

— Hát ez jócskán különbözik a bunrakutól!

Mindhárman szórakozottan álltak ott egy ideig az eleséggel a kezükben, nézték a kölykök hemzsegését, s nem mertek beljebb lépni.

— Annyi bizonyos, hogy megkezdődött, mert a bábok már mozognak.

Az, amit Kaname az előadásból kivett az ugrándozó gyerekek feje fölött, egy megkapó naivitású képzeletbeli világ, egy tündérmese illusztrációjának tetszett. Nem volt ennek semmi köze a Bentendza-színházban látott dzsórurihoz. A színpadon folyondárokkal díszített, selymes háttérfüggöny lógott, mely talán az első felvonás, a szentjánosbogár-

vadászat díszlete volt. Ifjú szamurájnak öltöztetett báb — nyilván Komadzava — s egy gyönyörű hófehér hercegkisasszony térdelt egymással szemben egy hajón, s fejüket csóválva, legyezőjüket rázogatva sutogtak. Ennek a képnek kissé érzékinek kellett volna lennie, de mivel nem lehetett hallani sem az énekeseiket, sem a samiszent, a szerelmes mozdulatok láttán olyan érzése támadt az embernek, mintha a hősök csak a gyerekeket szórakoztatnák ártatlanul; egészen más volt, korántsem olyan valóságos, mint a Bungoró mozgatta bábok, amelyet Ószakában láttak.

O-Hisza a páholyok valamelyikében akart leülni, de az öreg a színpad előtt foglalt helyet, kijelentvén, hogy a bábszínházat alulról kell nézni „Nekem úgy tetszik.” Noha az új lomb évszakában jártak, érződött a föld nedvessége és átható, fagyos hidege a vékony párnákon keresztül.

O-Hisza három párnát tett a feneke alá.

— Szörnyű, ha alulról jön a hideg. Végére is baj lehet belőle.

Makacsul kérlelte az öreget, hogy üljenek át, de az öregúrnak semmi kedve nem volt, hogy teljesítse óhaját.

— Az ember ne várjon túl nagy kényelmet egy ilyen helyen. El kell viselni a hideget. A páholyban nem érezni a kapcsolatot a darabbal. Aztán meg lesz mit mesélned.

De úgy látszik, ő is szenvedett a hidegtől, mert fölmelegítette a szeszfőzőn a szakés ónpalackot, s rögtön kortyolgatni kezdett.

— Nézzétek! Mások is úgy tesznek, mint mi, mindenki elhozta az elemóziás dobozát!

— Szép díszesek is vannak. A tartalmuk nyilván ugyanaz: sült tojás meg göngyölt tengeri saláta — mondta Kaname. — Mivel állandóan vannak itt előadások, a színházrajongók nyilván kidolgozták a típusmenüt.

— Másol is. Régen mindenhol így volt. Ószaka környékén még nem vezett ki teljesen ez a szokás, és sok kiotói család egy kisinnással viteti ki az eleséget és a szakét, ha a virágzó fák megtekintésére indul. Megérkezvén kölcsönkérnek egy kis melegítőt, és fölforralják a szakét; ha marad belőle, palackba töltik és hazaviszik, hogy a mártásokba tegyék. Szerintem remek ötlet. A tokióiak fukarsággal vádolják a kiotóiakat, de nem jobb ez, mint valami hitvány étel egy rossz vendéglőben? S legalább nem kell mérgezéstől félni.

Az egyre zsúfoltabb földszinti üléseken kis uzsonnázó, mulatozó körök alakultak. A nap már magasan járt, mégis főleg asszonyok voltak a nézőtéren, férfi alig; nyilván falubéli asszonyok és lányok, minden asszonnal gyerek, sőt némelyeknél csecsemő is. A nők körülülték az elemóziát, s ügyet sem vetettek a színpadra; hihetetlen lármát csapva táplálkoztak. A színházban is lehetett ennivalót és szakét kapni, de alig akadt vevő, mivel minden néző súlyos csomagokat hozott magával. A tokiói Aszuka-hegy* nyújthattott ilyen látványt valamikor a múlt század végén. Kanamének első ízben tűnt föl, hogy milyen jó hasznu-

* Tokió északi részén magasodó hegy, a főváros lakói régi idők óta kezdve idejárnak tavasszal, hogy a cseresznyevirágzásban gyönyörködjenek.

kat lehet venni ezeknek a lakkdobozoknak, s hogy nem csupán idejétmúlt luxusholmik. Színük kellemes összhangban volt a tojáslepények és a rizsgombócok színével, melyek valóban ínycsiklandók voltak ebben a tálalásban. Némelyek azt tartják, hogy a japán konyha inkább nézni-, mint enni való, de ez a kis-sé kemény bíráló csak a pompás és kápráztató banketteken állja meg a helyét. A virágágyásokra emlékeztető tarkabarka uzsonnák nemcsak hogy szépek, de étvágygerjesztők is voltak; így még az egy tál rizs vagy a marinírozott retek is ínycsiklandóvá válik.

— A szaké teszi, amit a hideg ellen ittam — állt föl az öreg; eddig már kétszer-háromszor is engedelmessé kellett a természet parancsának.

A legnagyobb kínban O-Hisza volt. Indulás előtt megtett minden elővigyázatossági intézkedést, hogy kitarthasson egész nap a színházban, de hiába; most meg túl sokáig tétovázott, s ennek meg is volt az eredménye. A föld hidege a gyékényen keresztül fölküszött a gerince mentén, s mivel ráadásul követte az öreget az italáldozatban — ámbár nem nagyon bírta a szeszt —, s az ételekből is csipegetett, hamarosan sürgős dolga támadt...

— Hol van a...? — kérdezte fölállva.

— Maga kínos helyzetben van — húzta el a száját az épp visszatérő Kaname. — Csak egypár dézsá van egy elkerítetlen helyen, s azt használják a férfiak is, a nők is, mégpedig állva.

— Mit csináljak?

— Mit törődsz vele! Ha úgyis mindenki mindenkit lát...

— De állva nem tudok!

— Kiotóban sok nő csinálja állva.

— Micsoda idétlenség, én aztán soha nem fogom!

O-Hisza kiment, remélve, hogy majd csak talál egy üzletet a környéken, s egy óra múlva jött vissza. Elmondta, hogy az útból vendéglőket gyanúsáknak talált, s mivel egyikbe sem mert bemenni, elgályogolt a szállodáig, visszaútra pedig riksát fogadott. Miközben azon elmélkedett, hogyan oldják meg ezt a kínos helyzetet a lányok és a fiatalasszonyok — valamennyien a dézsát használják? —, bosszantó esemény történt mögöttük. A páholyok közti járáson egy asszony kinyitotta karon ülő gyermeke kis kimonóját — akárha vízcsapot eresztett volna meg.

— Micsoda barbárok! Az evők orra előtt!... Ez már mégiscsak sok! — mormogta az öreg, akit ezúttal maguk alá gyűrtek az események.

Közben a színpadon újabb énekes foglalta el helyét, mit sem törődve a fölfordulással. A dél óta fölhajtott szakétól vagy a zsvajtól kissé elbódult Kaname csak el-elvillanó képeket észlelt, mindazonáltal egyáltalán nem unatkozott, s a zaj sem merítette ki. Az egész lényét eltöltő kellemes érzés olyan volt, mint amikor az ember ráérősen terpeszkedik a meleg vízben, egy világos színű fürdőkádban.

Szórakozott tekintete előtt lepergett az Akasi hajón való elválási jelenet, majd a Juminoszuke-palotában, az óiszóí teaházban s a Maja-hegyen játszódó jelenet is. A hamamacui kunyhó jelenetnél tarthattak, pedig a nap még magasan járt, s a kék ég még mindig úgy mosolygott be a mennyezet résein át, mint reggel, amikor megérkeztek. Szükségtelennek érezte,

hogy bekapcsolódjék a cselekménybe, elég volt, ha csak a bábok mozgását követi. Így nem zavarta a nézők fecsegése, nem zavarta a zaj; a hangok és a színek valamiféle vidám harmóniában olvadtak össze, mint egy kaleidoszkópban.

— Micsoda békesség! — mondta újra Kaname.

— És a bábok is sokkal jobbak, mint gondolta volna az ember. S az, aki Mijukót mozgatja, egészen ügyesnek látszik.

— Úgy van, de szerintem jobb volna, ha még primitívebben csinálná.

— Az előadások stílusa adott, mindenhol így csinálják. Egyforma a szöveg, s ezért változatlan az előadásmód is.

— Nincs külön avadzszi stílus?

— A szakemberek szerint van némi különbség, s ezt ők az avadzszi dzsúrurinak nevezik, de számomra egyre megy.

Némelyek azt tartják, hogy egy művészeti ág akkor kezd hanyatlani, ha megáll fejlődésében, formái megmerevednek. De vajon a bunraku, mint a népművészet általában, nem éppen stílusa állandóságának köszönheti-e művészi értékét? Sőt azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy ezek az ősi melodramák épp azért olyan népszerűek, mert változatlanul őrizték meg előadási formájukat; a jelmezeket és a mozdulatokat híres színészek nemzedékei hagyományozták egymásra, s ezért a műkedvelők is képesek utánozni egy bizonyos határig a hivatásos színészeket, föltéve, hogy tökéletesen ismerik az egyezményes előadásmódot, és alávetik magukat az előírások-

nak; ami pedig a nézőket illeti, ők is elképzelhetik maguknak, hogy nagy színészeket látnak játszani. Az embert valósággal ámulatba ejti az a szakavatottság, amellyel a gyerekek játsszák a bunrakut, egy vidéki gyógyfürdő vendégfogadójában például. Ellenében a modern színházzal, amelyben a színészek egyéni előadásmódra törekednek, a klasszikus színjátszást még az asszonyok és a gyerekek is könnyen elsajátíthatják, mivel a hagyományok mindent rögzítenek. A mozi korszaka előtt a kevés embert és díszletet követelő bunraku kiválóan szolgálta a hétköznapi szürkeségéből menekülni vágyó embert. Micsoda szórakozás volt ez a vidéki lakosságnak! Így válik érthetővé, hogy a klasszikus színház a vidék vidékén is elterjedt, és mély gyökeret eresztett.

Kaname sohasem látta teljes egészében az *Egy szépasszony emlékei*-t, csak a búcsújelenetet a kocsmában vagy az árvízjelenetet, melyeket mindenki ismer. Néhány híres verssor ragadt meg emlékezetében, mint például: „Az év, amelyben szentjánosbogárra vadásztunk Udzsiban”, vagy „Könnyezve várjuk, hogy meginduljon Akasiban a szél”, de első ízben látta magát a szentjánosbogár-vadászatot, az elválást Akasiban vagy a hamamacui kunyhót. Sok mindenben hasonlított a történelmi darabokhoz, de szerencsére nem voltak benne hihetetlen bonyodalmak, sem a kegyetlen busidóra* oly gyakran jellemző iszonyú belső konfliktusok. Kaname méltányolta is az egyszerű kibonyolódást, a humoros részeket, melyek mintha csak egy realiztikus polgári színmű-

* A samuráj erkölcs hagyományos alapelvei.

ből kerültek volna ide. Nem tudta, hogy van-e a darabnak valamiféle történelmi alapja, s azt sem, hogy milyen korban játszódik. Csak annyit hallott, hogy Komadzava alakját a XVII. században élt bölcs számurájrról, Komadzava Bandzanról mintázták, de a mű hangulatát sokkal régebbinek érezte; mintha a XV–XVI. századi polgárháborúk korát vagy talán még korábbi időt, a Muromacsi-korszakot idézte volna. Sőt egyenesen a Heian-kor* hangulatát érezte ki abból a jelenetből, amelyben a férfi egy régi dalt nyújt át kedvesének, aki azt kotón magát kísérve adja elő, vagy abból, amelyben Aszaka, az öreg dajka buzgón követi a nemeskisasszonyt. Ezzel szemben voltak benne eléggé mindennapos, realiztikus részletek is: Aszaka zarándokruhát viselő alakja vagy a lány ajkáról felhangzó zarándokhymuszok ismerősnek tünnek a környékbeli számára, hiszen még napjainkban is gyakran találkozhat az ember olyan falusi asszonyokkal, akik imígyen kiöltözve, ezeket a litániákat énekelve kelnek útra. Amilyen idegen lehetett ez az előadás a keleti országrészbeli Kantó-vidékieknek, akik másféle dzsóruri-darabokhoz szoktak, oly meglepően közel állt a nyugati országrészek lakók ízlés-világához.

— Milyen kár, hogy épp az *Egy szépasszony emlékei*-re csöppentünk be — mondta hirtelen az öreg, valami emlék hatására. — *A tamamói hölgy* vagy *Az iszei dal* sokkal szórakoztatóbb, és azt mondják, egészen másképp adják elő itt, mint Ószakában.

* VIII-XII. század, az arisztokrata kultúra virágzásának korszaka.

Az öregúr azt hallotta, hogy az avadzsi színházakban húzás nélkül, teljes gesztusrendszerrel játsszák a Bunraku-színházban a túlzott kegyetlenségük és obszcenitásuk miatt betiltott szövegeket, melyek épp emiatt bizarrok és szórakoztatók. Ószakában például *A tamamói hölgy*-nek általában csak a harmadik felvonását játsszák. Avadzsiiban viszont az egészet, az első felvonástól az utolsóig. A darab egyik jelenetében bejön egy kilencfarkú róka, s felfalja a tamamói hölgyet, s az ember láthatja, amint az asszonynak felhasad a hasa, és kifordulnak a vérző belei — ezt valószínűleg piros vattahurkakkal oldják meg. *Az iszei dal*-ban, a *Tizek lemészárlása*-nak jelenetében az egész színpad tele van szórva leszaggatott karokkal és lábakkal. *Az Ó-hegyi démon megölése* című fantasztikus darabban pedig egy óriás fejű szörny jelenik meg.

— Aki még nem látott ilyen darabot, annak nincs joga a bunrakeről beszélni. Azt mondják, holnap *Az Imosze-hegy*-et játsszák. Meg kellene nézni.

— *Az Egy szépasszony emlékei* jobban érdekel, mert most látom először teljes egészében.

Kaname nem értett a bábjáték finomságaihoz, de a Bunraku-színházbelivel összehasonlítva észre kellett vennie a sutaságot, darabosságát ebben az előadásban.

Az együttes tagadhatatlanul vidéki volt. Ez részben talán a bábok arckifejezéséből és abból adódott, ahogyan a jelmezeiket viselték. Arcuk is embertelen, durva, merev volt, összehasonlítva az ószakai bábokkal. A Bunraku-színházi hősnő arca csinos, kerekded volt; az itteninek a hosszúkás arcát nagy, hegyes,

dölyfös orr rútitotta el. A rikító vörös képű, félelmetes arcvonású áruló holmi óriásra vagy szörnyetegre emlékeztetett. Másrészt a bábok — főleg a fejük — sokkal nagyobbak voltak, mint az ószakaiaké. A főszerepet alakító báb akkora volt, mint egy hét-nyolc éves gyerek. Az avadzsiak azt mondják, hogy az ószakai bábok túl kicsik a színpadon, s az ember alig tudja kivenni az arc kifejezésüket. Nem tetszik nekik a bábok arcát borító fakó máz sem; Ószakában ugyanis szántsándékkal fakítják a bábok arcát, hogy ezzel is hangsúlyozzák ember voltukat, Avadzsiiban viszont a fényezés van szokásban: hadd ragyogjon, amennyire csak lehet. Végül az ószakai bábok játékaiból hiányzanak az apróbb finomságok. Az avadzsiak mozgatják például a szemgolyójukat, s a főszereplők nemcsak hogy pislogni tudnak, de jobbra és balra is néznek. Sőt ha bánatosak, kivörösödik a szemük, ha dühösesek, fölvonják a szemöldöküket, s a szemük kékké válik. A női bábok lesütik a szemüket, az ószakaiak nem tudnak ilyet; s a szigetlakók igen büszkék ezekre az utolérhetetlen képességekre.

Végeredményben, ha a drámai összhatást vizsgálja az ember, az ószakai színház intellektuálisabb, az avadzsi nézőket azonban inkább a bábok érdeklik, mint a színház; atyai érzéseket táplálnak irántuk. Mindazonáltal az ószakai Bunraku-színház, mely a Sócsiku színházi ügynökségtől függ, bizonyos anyagi eszközökkel rendelkezik, s ezért a szigeti színház csak afféle másodlagos, vidéki színháznak számít. A jelmezek és a díszletek szegényesek, még Mijuki és Komadzava is eléggé kopott ruhát visel. Az öreg azonban, aki imádta a régi ruhákat, ezt mondta:

— A jelmezek itt szebbek.

Az öreg le nem vette szemét a színre lépő bábokról, s fölívta társai figyelmét egy-egy régi övre vagy egy selyemruha minőségére, melytől összefutott a nyál a szájában.

— Régen a Bunraku-színházban is ilyen volt, de manapság a jelmezek rikítóbbak. Hogy az évszakoknak megfelelően alakítják át, az még hagyján, de mire való ez a sok muszlin, aranyhímzéses krepp, mintás selyem... Ez teljesen idegen a bunraku szellemétől. Minél régebbiek a jelmezek, annál elegánsabb az előadás, mint a nő-színházban.

Mijuki és Szekiszuke utazásának jelenete alatt végre lement a nap. Mire összeapódott a függöny, kint már sötét volt. Az egyre zsúfoltabb barakkban, mely napközben sivár képet nyújtott, éjszakai előadási hangulat kerekedett; elérkezett a vacsoraidő. A nézőtér megelégnült, egyre többen láttak hozzá a lakmározáshoz. Az itt-ott függő, rikító fényű, csupasz villanykörtek jól megvilágították a termet, de elvakították az embert. Ami pedig a színpadi világítást illeti, nem volt ott sem rivaldafény, sem fényszóró, csak néhány csupasz villanykörte lógott a mennyezetről. A *Taikóko* tizedik felvonásának kezdetén a bábok arca olyan erősen tükrözte vissza a fényt, hogy nem lehetett egyenesen ránézni a szereplőkre, Dzsúdzsiróra és Hacugikura; bizarr látvány volt.

Ami pedig az énekeseket illeti, egyre ügyesebb felhívatók léptek színre. Az oldalpáholyokból ilyen hangok hallatszottak:

— A mi falunk énekesei, hallgassák csak, milyen jók. Csöndet kérünk!

A bátorításokra sértés volt a felelet:

— Ugyan menjen már! A mieink sokkal jobbak!

A nézők két táborra szakadtak, s a falvak közötti versengés, amit az ital is tüzelt, az est előrehaladtával egyre hevesebbé vált. Ha az énekesek megható részekhez értek, a legmegszállottabb hallgatók szabad folyást engedtek lelkesedésüknek vagy csúfolódásuknak. Végül mindenki átszellemülten, fölindultan bekapcsolódott a játékba, s együtt üvöltötte: „Ó, ez már sok, ez már sok!”

A leghumorosabbak a bábmozgatók voltak, akik szintén fölönthettek egy kicsit a garatra. Az még hagyján, hogy kivörösödött szemmel játszottak. Meglepőbb viszont, hogy azok, akik a nőnemű bábokat mozgatták, a szép részekben fura gesztusokat tettek, mintha a bábok elbűvölték volna őket. Ez a Bunraku-színházban is megesik, de az avadzsiaik parasztok voltak, csak a földművelésből éltek. Ezek a naptól barna, a szakétól cseresznyepiros arcú, véreeres szemű emberek bő, klasszikus ruhákban jártak. Az „Ez már sok!” kiáltás közben arcuk kéjes mosolyra húzódott, s testük átvette a bábok nőies, buja vonaglásának ritmusát. Az előadás egyre szertelebber vált, s az öregúr végre nagyszerűen szórakozott a *Szépasszony* okozta kiábrándultság után. Osun és Denbei jelenete alatt, mely a Taikóko után következett, Jodzsiró, a majomidomár, mielőtt elment volna lefeküdni, kinyitotta háza ajtórácsát, s az utcán kuporodott le, hogy könnyítsen magán; ekkor egy kutya

jelent meg, nem tudni, honnan, szájába kapta az alsó-nadrágját, és elfutott vele.

Amikor Rodajú, a műsor fénypontja, aki kimondottan ezért jött Ószakából, belefogott a *Dadogó Matahei* nagyáriájába, már tíz óra is elmúlt. Kisvártatva nagy zenebona támadt a nézőtéren. Egy tagbaszakadt fickó, aki állig begombolt kék vászonzubbonyt viselt, s úgy nézett ki, mint egy kubikosbrigád vezetője — addig együtt ivott öt-hat társával —, hirtelen fölállt, s odaüvöltött egy nézőnek, aki a páholyban ült:

— Gyere ide, ha mersz!

A hangulat egyre sűrűbbé vált, gúnyos megjegyzések röpködtek a Rodajú-hívek és a falucska lakói között, akik a lokálpatrióták dühével fordultak ellene. Egy páholyból fölroppenő megjegyzés a kékbe öltözött férfi elevenjébe vágott:

— Takarodj innen, ebfajzat! — üvöltött vissza a férfi, ugrásra készen.

Társai föl pattantak, hogy visszatartsák és lecsendesítsék, de a férfi magatartása egyre fenyegetőbbé vált; rémisztő pózban, akár egy templomi védőisten, ágálva szitkozódott, a többi néző zajos tiltakozása közegette. Így aztán az előadás fénypontja, melyet mindenki türelmetlenül várt, a legteljesebb zűrzavarba fulladt.

12

— Hát eljött a búcsú pillanata is, Kaname!

— Jó utat! Milyen szerencse, hogy ilyen szép idő lett... Vigyázzon az arcbőrére, O-Hisza!

A bambuszkalapot viselő lány halkan fölnevetett, kivillantva hegyes szemfogait.

— Adja át üdvözetemet Miszako asszonynak.

Elérkezett az elválás perce. A két zarándok és Kaname a mólón búcsúzkodott egymástól. Reggel nyolc felé járt, s az utasok sorra fölmentek a kóbei hajó hídjára.

— Aztán vigyázzanak magukra. Mikor térnek vissza Kiotóba?

— Még nem tudom pontosan. A harminchárom templom végigjárása túlságosan fárasztó volna, úgy-hogy nem járjuk végig valamennyit. De Tokusimába föltétlenül elmegyünk, s onnan indulunk haza.

— Visznek majd Avadzsiról egy bábót emlékebe?

— Igen. Ha majd eljön Kiotóba, meglátja. Ezúttal szerzek majd egy szépet.

— Nagyszerű. A hónap végén mindenképpen meglátogatom magukat. Dolgom van a környéken.

Kaname a kalapját lengette a parton maradtak felé, a távolodó hajóról.

*Az ember a vágy három világában bolyong,
S az igazságot a buddhista igazság tíz mennyországá-
ban találja meg.*

*A kezdeteknél nincsen ott sem Kelet, sem Nyugat,
Hol lehet hát akkor az Észak és a Dél?*

Az O-Hisza bambuszkalapján keresztlalakban elrendezett kövér írásjegyek összezsugorodtak, majd elhalványultak a messzeségben. Kaname még látta, hogy a lány többször meglóbálja vándorbotját, a köszöntése viszonzásaképpen. O-Hisza és az öreg nem látszanak-e messziről zarándokúton lévő házaspár-

nak, jóllehet harminc év választja el őket egymástól? Nincs közöttük sem Kelet, sem Nyugat, ahogyan a példabeszéd tartja. Miközben ezen morfondírozott, az öreg és a lány megfordult és eltávolodott, halk csengettyűszót hallatva. Eszébe jutott annak a buddhista hálaadó éneknek egy sora, amelyet a fogadás irányításával próbáltak az előző este: „Távozó lépteink híven ahhoz a templomhoz vezetnek, ahol az Igazság virágzik.” Az öregúr kényszeredetten jött el a színházból, épp az *Imosze-hegy* legszebb részénél, hogy megtanulja a fohászokat. Buzgón tanult este kilenctől éjfélig, s Kaname, aki vele tartott, megjegyezte ezt az éneket.

A hálaadó ének dallama, s O-Hisza ma reggeli látványja, amint ott áll zarándokruhájában, bokáján és csuklóján fehér selyem, s épp megkötötte a fogadóssal szalmafonatos szandálja pántját a bejárati emelvényen, fölváltva rémlett föl Kaname elméjében. Eredetileg csak egy éjszakát akart velük tölteni, de annyira érdekelte a bábszínház, s talán az öreg és O-Hisza viszonya is, hogy útja többnaposra sikeredett. Egy bizonyos kor után a túlságosan érzékeny és okos asszony fárasztóvá válik, s az ember inkább olyat keres, akit egyszerűen szerethet, mint egy babát. Kaname nem hitte magáról, hogy valaha is apósa nyomdokaiba lép, de eltűnődvén saját családi életén — a sűrűlódásokkal teli, föltörekvő polgáréletén —, megértette, hogy az öreg minden erőfeszítés nélkül jutott el a lelki derű állapotába, bábnak öltöztetett baba-asszonya társaságában, egy régi báb keresése közben...

Eljut-e ő valaha ebbe az állapotba?

Ma is ragyogóan sütött a nap, de nem sok embernek lehetett ideje kirándulgatni ebben az évszakban, mert a hajó szinte üres volt. Kihalt volt még az emeleti nyugati szalon, a japán szalon is; a luxuskabinokban senki. Kaname kis bőrröndjének támaszkodott, s lábát kinyújtotta a gyékényen, úgy nézte a tengerről visszaverődő fények hullámzását a mennyezeten. A beltenger tavaszi nyugalma kéken tükröződött vissza a kabin lágy fényében. Ha szigetek közelében haladtak el, a tenger friss szagával keveredett virágillat fuvallata csapta meg.

Mivel mindig nagy gondot fordított a külsejére, s az utazások elcsigázták egy kicsit, több ruhát is hozott magával az egy-két napos útra. A visszaútra kimonót öltött, de váratlan ötletnek engedve, gyorsan átöltözött sűrű flanelöltönyébe — szerencsére senki sem volt a közelben —, majd elaludt, s csak pár óra múlva, a horgonyfelvonás csikorgására ébredt föl.

A kirándulóhajó tizenegy óra körül ért partot a Hjógo-prefektúrabeli Simagami kis kikötőjében. Kaname nem ment haza egyenesen, hanem betért az Oriental szállodába, hogy három-négy nap után végre alaposan megebédeljen. Étkezés után még vagy húsz percig szopogatta Bénédictine-jét, s egy kicsit még kótyagosan szállt ki a taxiból Mrs. Brent háza előtt. Esernyőjének fogantyújával nyomta meg a csengő gombját.

- Isten hozta! Mit jelentsen ez a bőrrönd?
- Most szálltam le a hajóról.
- Honnan jön?
- Avadzsiról. Ott töltöttem pár napot. Louise itt van?

— Azt hiszem, még alszik.

— És a madame?

— Ott van.

Az inas Mrs. Brent felé mutatott, aki a folyosó végén, a belső udvarba vezető lépcső tetején ült, háttal a kapunak. Máskor, alighogy meghallotta Kaname hangját, már sietett is le az emeletről, hogy fogadja, s a lépcső nagyokat nyikordult kilencven kilója alatt. Ma azonban feléje sem fordult, merőn nézett ki a kertre.

A nyugodt, levegős belső elrendezésű ház — benne a magas, sötét szobák — mintha még a kikötők megnyitásának idejéből származott volna. Az európai stílusú szép épület eléggé elhanyagolt és kopott volt, mint a sok vihart látott házak általában. A folyosóról a gyomlepte udvarba lehetett látni, ahonnan beragyogott a májusi lombok világoszöldje. Az asszony őszes, göndör hajára is esett némi fénysugár, fénykorszorúba vonta a fejét.

— Mi történt? Mi van vele? Mit néz?

— Rosszkedve van. Egy ideje egyre csak sír.

— Sír?

— Igen. Tegnap táviratot kapott a hazájából, s ebből megtudta, hogy meghalt a testvére; azóta teljesen elhagyja magát. Még szakét sem ivott ma reggel. Nem tudná megvigasztalni valamivel?

— Jó napot — fordította angolra a szót Kaname. — Mi a baj? Igaz, hogy meghalt a testvére?

Hátulról közelített az asszonyhoz. A kertben, a mályvaszínű virágokkal borított imafüzérfa alatt illatos menta és mindenféle gyomnövény tenyészett a nedves talajon. Azzal az ürüggyel hagyták burján-

zani, hogy Mrs. Brent szereti a puncsot és a menta-mártásos ürühúst. Az asszony fehér zsebkendőt szorított arcához, s tekintetét merőn a föld felé fordította. Szemei vörösek voltak, mintha a menta erős illata csípte volna ki.

— Őszinte részvétem.

— Köszönöm.

Néhány könnyecsepp bugyant ki mély ráncokkal körülvett, petyhüdt szemhéja alól, s legördülve, szaggatott fényvonalakat húzott arca barázdáiban. Kaname már hallotta, hogy az európai nők könnyen sírnak, de mivel először volt része ebben a látványban, az asszony bánata mélyen meghatotta, akár a szomorú külföldi dalok is, amelyek bár idegenek voltak számára, mélyen megindították.

— Hol halt meg?

— Kanadában.

— Hány éves volt?

— Negyvennyolc, negyvenkilenc. Talán ötven.

— Milyen fiatalon halt meg! És most Kanadába kell utaznia?

— Nem. Lemondtam róla, úgysem segítene.

— Régóta nem látták egymást?

— Húsz éve. Utoljára 1909-ben, Londonban találkoztunk. De rendszeresen leveleztünk.

Hány éves lehetett ez a nő, ha a testvére betöltötte az ötvenet? Jobban belegondolva, Kaname már több mint tíz éve ismerte. A jokohamai földrengés előtt az asszonnak két nagy háza volt, a Jamanote és a Negisi negyedben, egyenként öt-hat lánnyal. Ez a kóbei ház eredetileg csak nyári lak volt; de ezek mellett még ott voltak a sanghaji és a hongkongi fiókintézetek. Vala-

mikor Mrs. Brent hatalmas területre terjesztette ki tevékenységét, Japán és Kína között közlekedve, de ereje fogytán üzlete is hanyatlani kezdett. Ezt azzal magyarázta, hogy az első világháború után a Japánban lévő külföldi érdekeltségek fokozatosan japán üzletemberek kezébe kerültek, hogy a külföldiek hazatértek; s végül hogy eltűntek azok a turisták, akik marokkal szórták a pénzt. A hanyatlásnak persze más okai is lehettek. Amikor Kaname megismerkedett vele, az asszony még pazarul tartotta magát. Yorkshire-ban született, s előszeretettel mondogatta, hogy egy elegáns leánynevelő intézetben tanult, ahol a legjobb nevelésben részesült. Noha több mint tíz évet töltött Japánban, egy árva szót sem volt hajlandó japánul beszélni, semmilyen körülmények között, s a keverék nyelven csevegő asszonnok között ő volt az egyetlen, aki választékos angolsággal fejezte ki magát, s beszédébe szántszándékkal keresett szavakat és fordulatokat vegyített. Ezenfelül folyékonyan beszélt franciául és németül is. Jóllehet olyan méltóságteljesen viselkedett, ahogyan a helyzete megkívánta, volt benne bizonyos elevenség, letűnt fiatalságának emléke.

Kaname csodálta az európai nőket, hogy képesek védekezni az öregedés ellen, de ez a nő szellemileg és testileg egyaránt leromlott lassacskán; emlékezőtehetsége meggyöngült, s elvesztette tekintélyét a személyzet előtt. Az öregedés hirtelen szemmel láthatóvá vált. Régebben személyesen foglalkozott vendégeivel, elhencegett például valami márkival, aki inkognitóban látogatott el az intézetébe; vagy kinyitott egy angol újságot, hogy hazája keleti politikájához

fűzött magyarázataival kápráztassa el beszélgetőtársát. Bőbeszédűsége immáron semmivé lett, csak a hazudozási mánia maradt meg belőle, hazugságai pedig rögtön lelepleződtek. Kanamét megdöbbenette ennek az életvidám nőszemélynek a lecsúszása. Az ital tette volna? Igazság szerint, minél jobban hanyatlottak szellemi képességei, s minél inkább vastagodott a teste, annál több whiskyt fogyasztott. Ő, aki régebben akkor is rendet tudott tartani, ha sokat ivott, mostanság már reggel nagy csuklások közepette botorkál végig a házon, s az inasa azt állítja, hogy havonta kétszer-háromszor hullarészegre issza magát. Maga volt a megtestesült magas vérnyomás, s az ember szinte várta, hogy egyik percről a másikra meghal. Ilyen feltételek között a ház óhatatlanul hanyatlásnak indult, függetlenül az ország gazdasági helyzetétől. A dörzsöltebb lányok egyszerűen megszöktek, hátrahagyva adósságukat. A szakács és a szobalány az ital-fogyasztásnál lopta meg. Egy bizonyos időszakban egymást váltották nála az angol gyarmatokról jövő igazi szőkék, de két-három éve csak félvéreket vagy oroszokat lehetett találni nála, s azokból sem volt soha több, mint három.

— Megértem a fájalmát, de a sírásból is megárt a sok. Még ágynak esik. Nem ismerek önre. Szedje össze magát, bátorság. Igyék egy kis szakét. Az életben meg kell tanulni veszíteni.

— Kedves öntől, hogy meg akar vigasztalni. De ő volt az egyetlen testvérem. Hát igen, meghalunk mind... Valamennyien odajutunk... Tudom, de...

— Igaza van... tökéletesen igaza van. De bele kell nyugodni.

A vidéki útszéli teaházakban az ember gyakran találkozik elhagyatott, öreg gésákkal, akik dagályos érzélgősséggel, hosszasan taglalják szomorú sorsukat az ismeretlen vendégnek. Voltaképpen Mrs. Brent is ide jutott. Kimutatott bánata túl nagy volt, hogyszem őszintének hihesse az ember, s ez is drámai elbeszélésben áradt szét, mintegy kihíva a gyöngéd vigasztalást. Beteges hazudozási hajlama még ebben a helyzetben is túlzó érzelmkitörésekre ragadtatta. De az elefánttermetű külföldi öreg nő sirámai, még ha ugyanolyanok voltak is, mint a vidéki gésák olcsó könnyei, ostobán érzélgőssé tették Kanamét, érezte, hogy megnedvesedik a szeme.

— Bocsásson meg. Jobb volna, ha csak magamban sírnék. Miért is untatnám a fájalmammal?

— Nem, nem, egy csöppet sem untat. Vigyázzon magára. Abba még nem kell belebetegedni, hogy az egyetlen testvére meghalt.

Kaname egy kissé nevetségesnek érezte magát, és szégyenkezett, arra gondolván, hogy még sohasem tanúsított ilyen túlzott együttérzést egy japán nő iránt. Hogyan is juthatott ide, hogy így beszéljen? Talán mert meglepetésszerűen érte a dolog, miközben csak Louise járt a fejében? Vagy a tavasz teszi? Japánul feleennyi kedvességet sem mutatott régebben a felesége vagy az időközben már elhunyt anyja iránt. Az angol nyelv alkalmasabb volt a szomorú megnyilatkozásokra?

— Mit csináltál? A madame tartott fel? — kérdezte Louise, amikor Kaname végre fölment az emeletre.

— Nagyon kínos volt. Igazán nem hatnak meg az efféle könnyek, de nem menekülhettem el, amikor el-sírta magát előttem.

Louise fölnevetett.

— Sejtettem. Addig nem nyugszik, amíg ki nem sírja magát minden látogató kebelén.

— Ez azért mégsem egészen komédia.

— Nem, hiszen a testvére halt meg. Biztos, hogy szomorú. Avadzsíról jössz?

— Onnan.

— Kivel voltál?

— Az apósommal és a barátnőjével. Hármásban voltunk.

— Ohó! Kinek a barátnőjével?

— Az övével, így, ahogy mondom. De az is igaz, hogy szeretem egy kicsit.

— Akkor miért jöttél ide?

— Hogy megvigasztalódjam azok után, hogy tanúja voltam édes kettesüknek.

— Micsoda bók!

Ha egy idegen kihallgatja beszélgetésüket, aligha hiszi, hogy ennek a nőnek mogyoróbarna a szeme, s gesztenyebarna a rövidre vágott haja, s olyan könnyedén beszél japánul. Kaname behuntya a szemét, hogy csak a lány hangjának csengését, hangsúlyozását, szavait hallja, s elképzelte, hogy egy szolgálólánynak teszi a szépet, valahol egy vidéki fogadóban. Louise folyékonyan beszélt, s bár külföldi volt, a kiejtése egy kicsit az északkeletiek beszédjére emlékeztetett, úgyhogy miközben hallgatta az ember, egy kis agyafúrt szolgálólánynak hihette, aki tartományról tartományra vándorol. A lány egyébként ezt még csak nem is sejtette.

Kaname egy idő után kinyitotta a szemét, hogy körülnézzen a szobában. Meglepő látvány fogadta.

Louise a toaletasztal előtti szék hátának támaszkodott, s csupán egy mandarinkabátra emlékeztető himzett pizsamafelső volt rajta, mely épp hogy csak eltakarta a fenekét. Lentebb semmi, csak a combjait púderezte be térdig. Hársfalevél-zöld, magas sarkú szaténpapucsának végei úgy kunkorodtak felfelé, mint két kecses tengeralattjáró-orr. Tulajdonképpen nemcsak a lábszárát, hanem szinte egész testét bepúderezte vékonyan. Ezen a napon például Kanamének egy jó félórát kellett várnia, amíg Louise végzett a fürdő utáni toalettjével. A lány azt állította, hogy örökölt egy kis török vért az anyjától, s így próbálja eltüntetni bőrének barnás tónusát. Kanamét azonban épp kissé sötétes, tisztátalan bőre vonzotta. „Egy ilyen nő még Párizsban is sokba kerülhet! Nem hinném, hogy van hozzá fogható Kóbéban!” — mondta Kaname egyik barátja, Franciaországból visszatérve, amikor látogatást tett az intézményben.

Kaname két-három évvel ezelőtt járt ebben a házban, azután, hogy egy jokohamai intézetben, japán létére, igen szívélyesen fogadták. Első alkalommal Louise lengyelként mutatkozott be neki, amikor két másik lánnyal együtt elfogadta a meghívást egy kis pezsgőre. Akkor azt mondta, hogy csak három hónapja érkezett Kóbéba. A háború elől menekült el szülőhazájából, s átutazván Oroszországon, Mandzsúrián és Koreán, megtanulta ezeknek az országoknak a nyelvét. A két másik orosz származású lánnyal együtt könnyedén beszélt oroszul, s joggal volt büszke nyelvtelhetségére. „Ha elmennék Párizsba, egy hónap múlva úgy beszélnek, mint egy francia” — mondta egyszer. A lányok közül ő volt az

egyetlen, aki eltársalgott angolul Mrs. Brenttel vagy egy részeg amerikaival. De hogy ilyen könnyen beletanuljon a japánba! Ördögös képességekkel kellett rendelkeznie, hiszen egy kabaréénekesnő szintjén adta elő a *Jaszuki dal*-t, vagy a *Jalu dal*-t, de ugyanígy adta elő az orosz dalokat, balalajkán vagy gitáron kísérvé magát. Kaname, aki mindig angolul beszélt vele, ezt csak nemrégiben vette észre, s leesett tőle az álla.

Tudta, hogy az efféle nők sose mondanak igazat a múltjukról, és nem sokkal előbb megtudta a ház egyik alkalmazottjától, hogy Louise voltaképpen eurázsiai, apja orosz, anyja pedig koreai. Anyja még mindig Szöulban él, s néha ír neki. Ez a magyarázata a nyelvtelhetségnek, s annak, hogy ilyen ügyesen adja elő a *Jalu dal*-t. Amikor megismerkedtek, összevissza hazudozott neki, azt állítva többek között, hogy tizennyolc éves. Ez a kijelentése járhatott a legközelebb az igazsághoz, hiszen még most sem látzott többnek húszévesnél, s ha szavai és cselekedetei rációfoltak is fiatalos arcára, ez a zavaros körülmények között fölnőtt, kevert vérű gyerekek koraérettségének tudható be.

Kanamének sohasem volt kitarított nője, valamiféle „titkos fészekben”, talán azért, mert Louise mindenkinél jobban megfelelt neki azon a téren, ahol a felesége nem tudta kielégíteni, s azért tartott ki mellette immár két-három éve, igaz, valamiféle ingatag természetességgel, mert ezzel ellensúlyozta házasesélete keserű magányát. Ha valaki ennek a vonzalomnak az okát firtatta volna, nyilván azt válaszolja, amit maga is megpróbált elhinni, vagyis hogy Mrs. Brent házá-

ban — mely általában zárva van a japánok előtt — juthat hozzá az ember a legkényelmesebben a rejtett gyönyörökhöz, hogy nem nagyon veszi igénybe az ember idejét és erejét, s ráadásul jóval olcsóbb, mint a japán teaházak. Aztán meg idegen nőkkel az ember könnyebben megfeledezik arról, hogy úgy viselkedik, mint az állat; a maga részéről már alig érzett lelki furdalást. Néha azonban mégsem bírt mást látni benne, mint egy szép lábú, dús szőrű állatot, s ilyenkor előntötte a harag és a szégyen. De általában úgy érezte, hogy nehezebbre esne lemondani róla, mivel olyan életörömet és bujaságot sugárzott, mint bizonyos lámaista szobrok. Egyszóval ez a nő, aki egy rózsaszínű papírral kitapétázott szobában élt, melynek falait találmra fölgombostűzött japán és amerikai filmszillagok fényképei díszítettek, olyan különös gonddal ápolta magát, amilyent nem várhatott el az ember azoktól a gésáktól, akik csak a talpukat parfümözik be, hogy kellemesen megcsiklandják vele a vendég orrát. Kaname általában könnyű sportruhát vett, ha meglátogatta, s arra hivatkozott, hogy bevásárolni megy Kóbéba; ezenközben Miszako Szumába ment; este pedig a helyi üzletekből származó csomagokkal állított haza. Esze ágában sem volt, hogy így álljon bosszút a feleségén, egyszerűen arról volt szó, hogy a délutáni órák, amikor még magasan járt a nap, voltak a legalkalmasabbak számára az efféle gyönyörökhöz. Az egésznek az utóíze távolról sem olyan kínos, ha az ember kellemes napsütésben tér haza, s a kaland egy séta közben történt eseménynek fogható fel. Ebben a bölcs konfucianista, Kaibara Ekiken tanácsát követte, csak épp ellenkező ok miatt.

Louise sajnos olyan átható illatú púdert használt, hogy az teljesen beleivódott a bőrébe, s képtelen volt kiszellőztetni magából. Nemcsak a ruháját járta át, hanem még a taxit is, amivel hazatért, sőt otthon a szobáját is. Függetlenül attól, hogy Miszako sejtette-e titkát vagy sem, Kaname udvariatlanságnak tartotta, hogy felesége — aki ugyan csak névleg a felesége — belélegezze vetélytársnője illatát. Őszintén szólva, néha elfogta a kíváncsiság, s eltöprengett azon, hogy Miszako „Szumája” valóban Szumában van-e, vagy az asszony egy kényelmesebb s nem oly távoli helyet talált, de nem nagyon törekedett arra, hogy megtudja az igazságot, annál is kevésbé, mivel nem kívánta idő előtt leleplezni saját külön útjait: így aztán homályban hagyta a kérdést. De ez volt az oka annak, hogy mindig fürdőt készítetett az inassal, s megfürdött, mielőtt kilépett volna Louise szobájából. A lány púdere olyan tapadós volt, mint a pomádé; szinte véresre kellett dörzsölje magát, amíg megszabadult tőle. Néha olyan érzése támadt, mintha a lány bőre rátapadt volna, mint valami testhezálló trikkó, s szinte bánta, hogy le kell vetnie — ebből is rájöhetett volna, hogy vonzalma sokkal erősebb, mint gondolná.

— Prosit! A votre santé! — mondta Louise két nyelven, s szájához vitte a vörösesharnán csillogó poharat.

Louise-nak harminc százalék haszna volt a Dry Monopole-ból, melyet titokban vásárolt, azzal az ürüggyel, hogy a ház pezsgője ihatatlan.

— Gondolkoztál azon, amit kérdeztem?

— Még nem.

— Tulajdonképpen mi a szándékom?

— Még én sem tudom, látod...

— Kiállhatatlan vagy. Mindig csak azt mondd: még nem, még nem... Legutóbb is mondtam. Ezer jen is elég volna.

— Megértettem.

— Akkor mire vársz még? Azt mondtad, hogy meggondolod a dolgot, ha csak ezer jenről van szó!

— Ezt mondtam volna?

— Hazug! Nahát, ezért nem szeretem a japánokat.

— Sajnálom, elnézést, hogy japán vagyok. Igaz is, mi lett azzal a gazdag amerikaiddal, aki a múltkorában elvitt Nikkóba?

— Most nem erről van szó. Fősvényebb vagy, mint gondoltam. S ha arra gondolok, hogy a gésáknak marokkal szóród a pénzt!

— Ezt csak gondolod! Nem vagyok én olyan gazdag, mint hiszed! Ezer jen már komoly összeg!

Louise minden csáberejét latba vetette, hogy pénzt csikarjon ki Kanaméból. Eleinte arra hivatkozott, hogy kétezer jent kell adnia Mrs. Brentnek, előleget kért Kanamétól, hogy megszabaduljon adósságaitól, és vegyen egy saját házat magának, de aztán taktikát változtatott; elsőre ezer jen is elég volna neki, a többire adóslevelet adna.

— Mondd, nem szeretsz már?

— Ó, dehogyanem...

— Ne válaszolj ilyen közönyösen. Figyelj már ide. Tényleg szeretsz?

— Tényleg szeretlek.

— Akkor kell adnod ezer jent, különben nem leszek többé kedves hozzád. Nos, igen vagy nem?

— Igen, igen, mondtam már, hogy adok. És ne haragudj ennyire.

— Mikor?

— Elhozom a következő alkalommal.

— Biztos? Nem hazudsz?

— Hát lehet ezt tudni egy japánnál?

— Gazember! Ezért még megfizetsz! Ha legközelebb üres kézzel állítasz be, mindennek vége. Nem akarom egész életemben ezt a kutya mesterséget űzni, ezért van szükségem pénzre. Ó, de boldogtalan vagyok!

Ezzel könnyes, tragikus szemmel, egy modern színésznő hanghordozásával belefogott annak ecsetelésébe, milyen elviselhetetlen ez a mesterség egy mafajta nőnek. Hosszasan fejtegette annak az anyának a szomorú sorsát, aki éjt nappá téve várja lánya szabaddulását. Bőkezűen szórta átkait az égre és a földre. Mielőtt idejutott volna, színésznő volt egy ideig. Tánccosnőként Pavlovával vetekedett. A többieket egy napon sem lehetett emlegetni vele, s minő kár elfecsérelni egy olyan tehetséget, mint ő. Még Párizsban vagy Los Angelesben is megállná a helyét. Ha komolyabb mesterséget kellene választania, nyelvtelhetségének köszönhetően elmehetne titkárnőnek vagy gépirónőnek egy igazgató mellé. Meg kell őt menteni, s ehhez csak annyi kell, hogy bemutassák egy nagy filmstúdióban vagy egy külföldi érdekeltségénél. Azután már száz vagy százötven jennel is beéri, amivel Kaname kipótolná fizetését.

— Ötven-hatvan jent költesz el itt minden alkalommal. Tulajdonképpen takarékoskodnál.

— Azt beszélük, hogy egy idegen feleség ezer jen-

be kerül az embernek havonta. Azt hiszed, hogy egy ilyen költekezéshez szokott nő, mint te, beérné havi száz vagy százötven jennel?

— Hát persze. A vállalatnál megkeresnék száz jent. Ezzel már együtt is van a kétszázötven. Egész jól megleszek, meglásd. És nem fogok külön zsebpénzt kérni tőled, vagy ruhát csináltatni magamnak. A mesterségem miatt hamis elképzeléseid vannak rólam, de nagyon is tévedsz, ha azt hiszed, hogy csak úgy szórom a pénzt. Nem dicsekvésből mondom, de én lennék a legrendesebb, a legtakarékosabb háziasszony.

— És mit csináljak akkor, ha egyszerűen átszöksz Szibériába, miután kifizettem az adósságaidat?

Válaszképpen Louise bosszúsan elfintorította az arcát, és toporzékolni kezdett az ágyon. Kaname szívesen csúfolódott volna még vele, de be kellett vallania magának, hogy felébredt benne a kíváncsiság. Egy efféle nő amúgy sem tart ki sokáig egy helyen, s félretéve a tréfát, nagyon is valószínű, hogy Louise végül elszökik Harbinba, ami akkor talán már nagy megkönnyebbülést jelent. Emellett anyagi szempontból is borzasztó nagy tehernek érezte, hogy szeretője számára házat tartson fenn. Louise kijelentette, hogy ő beéri egy európai módra bebútorozott japán házzal is. Ha egyáltalán képes volna lemondani, csak látszólag is, megszokott kényelméről, hogy egy csapásra takarékos háziasszonnyá minősüljön át... de Kanamének igencsak megcsappant a lelkesedése arra a gondolatra, hogy látná belépni a rövid hajú, könnyű, nyári kimonós Louise-t egy szűk kis szobába, amely-

nek ajtaja-ablaka nyikorog, s amelynek a padlóját borító gyékényszőnyeg minden lépésnél felpúposodik. Kaname mindent megtett, hogy tréfával üsse el a dolgot, de ha Louise szívósan kitart terve mellett, vagy kiügyeskedni valahogy, akár komolyra is fordulhat az ügy, s őt mélyebben rántja bele, mint óhajtotta.

A lány követelőző siránkozása túlságosan színpadias volt, hogysen komolyan lehetett volna venni; minél jobban nekiütésedett, Kaname annál komikusabbnak találta. A behajtott zsalu lécei között beszűrődő déli nap nyáriás sugara olyan pirosassá vált, mintha színes üvegablakon hatolt volna be. A félhomályos szoba tárgyai körül fényudvar keletkezett, s Kangiten istennő fehérre púderezett teste halvány rózsaszínűvé vált. A lány keze felemelésével és feneke megremegtetésével tette nyomatékosá északkeleties hangsúllyal fölropentett szavait, s mivel Kaname inkább vidámnak és kihívónak, mint szánalomra méltónak érezte mozdulatait, kéjesen halogatta a pillanatot, amikor majd enged a hívásnak, hogy minél jobban kiélvezze táncát. Majdnem elnevette magát arra a gondolatra, hogy ha valaki egy kék kötényt kötné erre a rövid hajú, pirosuló testű, türelmetlenül toporzékoló nőre, megszólalásig hasonlóná válna Kintaróhoz, a japán regék vidám figurájához.

A szolgálta pontosan fél ötkor készítette el a fürdővizet, ahogyan Kaname megrendelte.

- Mikor jössz megint?
- Talán a jövő héten, szerda körül.
- Ugye elhozod a pénzt?
- Hát persze.

Miközben közönyös gyorsasággal fölvette alsónad-

rágját, a fürdőtől még nedves hátán érezte a ventilátor kavarta friss levegőt. Maga is meglepődött, hogy a nő milyen hidegen számító.

— Biztos?

— Biztos, biztos — mondta, de miközben megszorította a lány kezét, ezt gondolta: „Nem jövök el többé.”

„Nem jövök el többé” — esküdött meg magában, amikor a háziszolga kitérte előtte a kaput, s ő utolszor intett búcsút a kocsi belsejéből a lánynak, aki csókokat hintett felé a résnyire nyitott ajtón át. Ebben csak az volt a fura, hogy ez az elhatározás sohasem tartott tovább három napnál. A három napból öt lett, s egy hét után a vágy olyan ellenállhatatlanná növekedett benne, hogy elátkozva ostobaságát, rohant Kóbéba, még akkor is, ha ezért meg kellett változtatnia időbeosztását.

A vizontlátás heves szükséglete, illetve az utána érzett érmely, hangulatainak éles váltakozása nemcsak Louise mellett rohanta meg, hanem bizonyos rendszeresen látogatott gésák mellett is. Mindazonáltal a vágy forrósága és a kielégültség hidege közötti éles ellentétnek fiziológiai oka kellett legyen az adott esetben — Louise nyilván mámorítóbb ital volt, mint a többiek. Amikor még elhitte, amit a lány mondott neki, őrült vágyálmok töltötték el. Mint minden japán fiatalembert, őt is különösen fölizgatták az európai származású nők. Louise-t voltaképpen az emelte ki a többiek közül, hogy megértette a vendég lelki alkatát, gondosan óvakodott kimutatni előtte valódi természetét, és viselkedése hihetővé tette hazugságait. Jóllehet Kanamét még most is elbűvölte a

lány barnás bőre, sohasem óhajtotta eloszlatni a fehér test illúzióját azzal, hogy megkéri, ne púderezze be magát. Akaratlanul is mélyen belevésődött barátjának az a kijelentése is, hogy „Louise még Párizsban is sokba kerülne”. Miközben nagyokat zökkent vele a kocsi, megszagolta jobb tenyerét, ahol a parfüm illata erősebben érződött valamilyen rejtélyes okból, még a fürdő után is; mellesleg gondosan vigyázott arra, hogy ne érje víz a jobb tenyerét, hogy ily módon vihesse haza magával érzéki titkát.

„Ezúttal valóban vége volna? Lesz erőm, hogy ne menjek el többé?” — töprengett magában. Talán megőrzött magában valamiféle erkölcsi szigort és becsületességet, még jelenlegi, feslettnek mondható élettelve közepette is, hiszen miközben igazán senkire sem kellett tekintettel lennie, még mindig hű volt ifjúkori álmához, s egyetlen nőnek szerette volna szentelni magát. Jó azoknak a férfiaknak, akik ha elhidegülnek a feleségüktől, képesek máshol megvizsgáltatni. Ha Kaname követni tudta volna példájukat, talán sikerült volna elkerülnie, hogy házasságuk csődbe jusson, s valahogy rendbe hozhatta volna ketjük dolgát. Ez a vonása nem töltötte el sem büszkeséggel, sem zavarral, az egésztest inkább a mértéktelen önzésnek vagy finnyáskodó tisztaságszeretetnek tudta be, mint magasrendű erkölcsi érzéknek. De nem tűrhetetlen ellentmondás az, hogy választott élettársa feleségnyi vonalmat sem volt képes ébreszteni benne, mint amennyit egy Louise-féle nő iránt érez, aki más faj és más ország szülötte, s akivel csak véletlenül találkozott élete hosszú útján?

Elválásunk után, a múlt hónap 25-én tértünk vissza Kiotóba, útba ejtve Narutót és Tokusimát, mint tervezük. Tegnap este volt szerencsém megkapni 29-én kelt levelét. Az ebben foglaltak roppant megleptek. Bármilyen hibái legyenek is Miszakónak, a gondos nevelés, amit tőlem kapott, alkalmatlanná teszi ekora elvetemültségre. A sátán keze van a dologban, ahogyan mondani szokás. Nem is tudom, hogyan fejezhetném ki fájdalomamat, s kérdem, miért sújt ilyen kegyetlen szomorúsággal a sors hajlott koromra. Mardos a szégyen, s nem is tudom, hogy én, az apa, mivel is nyerhetném el bocsánatát.

Átérezvén a helyzet súlyosságát, megértem, hogy közvetítési kísérleteim nem számíthatnak kedvező fogadtatásra Önnél, s megértem jogos haragját is. Mindazonáltal határozott véleményem van az ügyről. Meglátogatna Miszakóval együtt valamelyik nap? Ha venné a fáradságot, hosszasan elbeszélgethetnék a lányommal, s észre téríthetném, kerül, amibe kerül. Ha az a képtelen helyzet állna elő, hogy Miszako nem hajlik a jó szóra, az Ön tetszése szerinti büntetéssel sújtom. Ha azonban a jövőben megjavul, ígérem, hogy megbocsátok neki.

Sikerült végre szereznem egy bábót; mindjárt visszatértem után szerettem volna meghívni, de miközben az út fáradságait s egy kínzó fejfájást pihentem ki, befutott a levele, mely teljesen elképesztett. Csak jajszó jön a számra, egy olyan öregember panasza, akinek a zarándokút nemhogy kegyelmet, de Buddha haragját idézte a fejére.

*Várom tehát holnaptól fogva, s csupán arra kérem,
hogy találkozásunkig ne döntsön véglegesen.*

— „Nem is tudom, hogyan fejezhetném ki fájdalmamat, s kérdem, miért sújt ilyen kegyetlen szomorúsággal a sors hajlott koromra.” Ó, de kínos!

— De hát mit írtál neki? — kérdezte Miszako.

— Olyan egyszerűen magyaráztam el neki a helyzetet, amennyire csak lehet, s azt hiszem, nem feledkeztem meg semmi lényeges dologról. Ezért a helyzetért én is éppolyan felelős vagyok, mint te, s én is óhajtom a válást. Külön hangsúlyoztam, hogy egyaránt hibásak vagyunk.

— Sejtettem én, hogy valami effélét fog írni.

Kaname maga is meg volt lepve. Miszako akarta az apjával való közvetlen kimagyarázkodást, mondván, hogy egy ilyen kérdésnek levélben való kifejtése félreértésekre vezet. Kaname is ezt tartotta a legjobbnak, de mégiscsak figyelmeztetni akarta előbb az öreget, hogy aztán pár napra rá látogassák meg. Főleg azt érezte kínosnak, hogy meglepetésszerűen csapjanak le rá; másrészt nem lett volna képe csak úgy, hirtelen előállni az ügyvel azok után, hogy még csak nem is célzott rá az apósával tett gondtalan utazás alatt. Az öreg, mint ez a levélből is kitetszett, azt hihette volna, hogy a veje a bábót jött megcsodálni, és a társalgás nyomban az öreg mesterségbeli tudására terelődött volna. Hát nem lett volna túlságosan kegyetlen dolog, hogy ezután egy ilyen kínos kérdésre térjenek át?

Ismervén a múltját, Kaname megértőbbnek képzelte az öreget. Azt föltételezte róla, a hagyományok őrzőjének szerepében tetszelgő emberről, hogy kell

lennie benne valamiféle, nemzedékét jellemző színlelésnek és kifinomultságnak, így aztán annál inkább meglepte hajthatatlansága s a mai kor erkölcei, szokásai iránt tanúsított ily mérvű közönye. Apósát nyilván semmi sem készítette arra, hogy gondosan elolvassa levelét. Bizonyos mondatai, mint például: „megértem jogos haragját”, vagy „nem is tudom, hogyan fejezhetném ki fájdalmamat”, teljesen üresbe hulltak. Levelében, jóhízemű olvasás esetén, semmi olyan nem volt, ami ezt a „nagy szégyent” indokolta volna. Kaname úgy vélte, igen gondosan fogalmazott, hogy kímélje a címzett érzékenységét. Vajon csak udvariasságból vagy a dagályos stílusfordulatok kedvelőjeként kerített az öreg ekkora feneket a dolognak?

— Az az érzésem, hogy e levélben túlfeszíti a húrt. Ha valaki archaikus formát választ, a tartalomnak is régiesnek kell lennie; ez már stílárius kérdés. Lehet, hogy egyszerűen csak gyönyörűsége telik ebben a hangnemben, s a dolog távolról sem bántja annyira. Azt hiszem, inkább csak bosszankodik, hogy elrontották az örömét, épp akkor, amikor oly sokat vár a bábjától.

Miszako arca, noha sápadt volt, nyugodt és kifejezéstelen maradt, mintha mindez nem őt érintené, mintha fölötte állna ezeknek a részleteknek.

— Mit fogsz csinálni?

— Én?

— Elkísérsz?

— Nem, semmi kedvem sincs hozzá. — Az asszony teljes meggyőződéssel háritotta el magától a dolgot. — Hálás volnék, ha kettesben beszélhetek meg a dolgot.

— Te is olvastad a **levelét**. Nem teheted meg, hogy ne menj el. Azt hiszem, hogy ha meglátogatjuk, minden sokkal könnyebb lesz, mint gondolnád.

— Akkor fogok **elmenni**, ha már megegyeztetek. Semmi kedvem lenyelni a **kioktatást** O-Hisza jelenlétében.

Merőben szokatlanul, **mélyen** egymás szemébe néztek. A férfi kissé zavartan **fürkészte** az asszonyt. Miszako sajátos nyereséggel **leplezte** zavarát, s közben füstkarikákat eregetett, **aranyvégű**, vékony cigarettáját szíva. Szóhasználata, **arcjátéka**, mely talán már az Aszóval való beszélgetéseket tükrözi, tudtán kívül megváltozott. Miközben nézte ezeket a szemelőtt végbemenő változásokat, **Kaname képtelen** volt elfojtani magában azt az élesen beléhasító érzést, hogy Miszako már nem az ő házához tartozik. Eddig az asszony minden szava, minden szóvégződése magán viselte a Siba-ház lenyomatát, s lám, ezeket lassacskán új fordulatok váltották föl. **Kaname**, aki nem gondolta, hogy az elválás szomorúsága erről az oldalról tör majd rá, elképzelte az immár elodázhatatlan utolsó jelenet nyomán beléhasító fájdalmat. De jobban belegondolva, nem tűnt-e már el a föld színéről az a valaki, aki egykor a felesége volt? Az a Miszako, aki itt ül vele szemben, nem teljesen más asszony-e, nem szakított-e el minden szálát, ami a múltjához fűzte, anélkül, hogy ő, **Kaname**, ebből bármit is észrevett volna? Ez persze szomorúsággal tölti el, de az, amit érez, nyilván más, mint az, amit általában sajnálatnak szokás nevezni. Tudtán kívül már túljutott azon a végső válságon, amelytől annyira félt.

— Takanacu mit ír?

— Az üzleti ügyei a közeljövőben **Ószakába** szóltják, de addig nem akar eljönni, amíg nem rendezük a helyzetünket. Még akkor sem, ha a környéken lesz dolga...

— Mi a véleménye rólunk! Erről nem ír?

— Nem... vagyis hát...

Miszako a tornácon leterített egy ülőpárnát. Egyik kezével lábának kisujját gyúrkodta, a másikkal a kert, a virágzó azáleák felé nyújtotta cigarettáját, hogy leverje róla a hamut.

— Azt írta, hogy tartsam titokban előtted, de ha elmondom, hát ő azt se bánja...

— Mit?

— Arról van szó, hogy saját elhatározásából **beszélt** Hirosival.

— Takanacu?

— Igen.

— Mikor?

— Még a tavasszal, amikor bementek Tokióba.

— De miért? Ez nem tartozik rá!

Jóllehet már tájékoztatta a helyzetről a kiotói öreget, **Kaname** még mindig nem tudott megnyílni a fia előtt. Megtudván, hogy már tájékoztatták, gyöngédség és szánalom fogta el a gyerekekkel szemben, aki gondosan titkolta ezt előlük, egyszerismind azonban megütöközött ezen a túlzott tapintaton.

— Takanacu azt mondja, hogy neki esze ágában sem volt előhozni a kérdést, de **Hirosi** elpityeredett, amikor lefeküdtek a szállodai ágyukba. S akkor **Takanacu** kikérdezte. Hát így történt.

— És aztán?

— Levélben nem nagyon részletezhette. Azt

mondta a gyerekeknek, hogy mi talán elválunk, s akkor én Aszóhoz költözöm. Mire Hirosi megkérdezte, hogy vele mi fog történni, Takanacu pedig azt válaszolta neki, hogy ez semmit sem változtatna az ő életén, hogy akkor láthatja az anyját, amikor csak akarja, mintha csak két otthona volna; s hogy ezt majd megérti, ha nagyobb lesz.

— S Hirosi megnyugodott?

— Belealudt a sírásba, anélkül hogy bármit is mondott volna. Takanacu aggódott egy kicsit, amikor másnap elvitte a Micukosiba, de Hirosi mindent meg akart vásároltatni magának, ami csak volt az áruházban, mintha mi sem történt volna. Takanacu erre megnyugodott, mert úgy érezte, hogy a gyerekek nincs semmi hátsó gondolata.

— De hogy én beszélek vele vagy ő, az nem ugyanaz.

— Igaz is, Takanacu még azt írta, hogy ha neked túlságosan kínos beszélni erről a gyerekeknek, akkor ne tedd. Elnézést kér, hogy maga vette kézbe a dolgot, de — azt mondja — elhárította előlünk a nehézségeket.

— De ez megengedhetetlen! Tudom, hogy nemtörődöm vagyok, de még én sem szeretem az ilyen rendezetlen dolgokat.

Kaname az utolsó pillanatig halogatta ezt a próbát. Még mindig látott egy halvány reménysugarat, de erről képtelen volt beszélni Mszakónak, épp a helyzetük miatt, s azon tanakodott magában, milyen fordulatot vesznek az események a közeljövőben. Felesége eltökéltnek látszott, de e mögött a határozottság mögött óriási bizonytalanság és gyöngeség

lappangott. A legcsekélyebb kihívásra könnyekben törhetett ki. Mivel mindketten féltek az elérzékenyüléstől, gondosan óvakodtak attól, hogy valamivel is kiváltsák, mindazonáltal Kaname úgy érezte — még mostani veszekedésükkor is —, hogy egyetlen mondat, egyetlen szó is eltörölheti az idő múlásával közük szakadt távolságot. Azt álmában sem hitte, hogy Miszako alá fogja vetni magát apja döntésének. De ha ez mégis bekövetkeznék, ő mindenképpen az asszonnal maradna, s ugyancsak megdöbben, amikor fölfedezte ezt a szíve mélyén pislákoló reményt vagy beletörődöttséget.

— És most...

Vajon Miszako fél túl hosszúra nyújtani ezt az édes kettést? Az asszony a tálalón lévő órára pillantott, jelezve, hogy mehetnékje támadt, majd hirtelen fölállt, s nekifogott az átöltözésnek.

— Rég nem találkoztam vele. A napokban talán meglátogatom — mondta Kaname.

— Rendben van. Kiotó előtt vagy után?

— Mikor ér rá?

— Mivel apám azt írja, hogy holnapra vár, talán jobb volna, ha előbb Kiotóba mennél el, nem? Kínos volna, ha ő jönne ide; aztán meg Aszo szeretne bemutatni minket az anyjának, ha már minden elrendeződött.

— Kéznél van Takanacu levele?

Kaname gyöngéd részvétellel nézte az asszonyt, aki már nem az ő asszonya volt, s aki most épp szeretőjéhez sietett; abban a pillanatban állította meg, amikor az kilépett a folyosóra.

— Meg akartam mutatni neked, de nem tudom, hová tettem. Ugye nem baj, ha a visszatérésem után keresem meg? Nagyjából már úgys elmondtam, hogy mi van benne.

— Az sem baj, ha nem találsz meg.

A felesége távozása után Kaname fogott egy marék kétszersültet, lement a kutyaólakhoz, és sorra megette az ebeket. Aztán segített az inasnak megkefélteni őket, majd visszament a szalonba, s üres fejjel dőlt végig a gyékényszőnyegen.

— O-Szajo!

A szolgálólányt hívta, hogy teát kérjen, de senki sem válaszolt; a szolgálólány visszavonulhatott a szobájába. Hirosi még nem jött haza az iskolából. Mély csönd volt az elhagyatott házban.

„Annyi baj legyen, elmegyek Louise-hoz” — gondolta magában, s jobban elkámpicsorodott saját során, mint rendesen. Márpedig ilyenkor óhatatlanul Louise-hoz szokott fordulni. Igaz, hogy csak egy prostituált, s az is igaz, hogy szentül megfogadta: nem megy el többé hozzá — de micsoda agyalágyultság, gondolta magában, hogy efféle esküvésekkel köti gúzsba magát... Így aztán rendszerint esküszegésre szánta el magát.

Miszako távoztával elviselhetetlennek érezte üres otthonát. Változatlanok maradtak a mozgatható falak, a tokonoma díszítményei, a kert fái, mégis valami hirtelen jött vigasztalanság lepte meg a megüresedett házat. Az épületet alig egy-két évvel azelőtt emeltette az előző tulajdonosa, hogy Kaname Kanszaiban letelepedve megvásárolta. Akkoriban építettek hozzá a kis japán szalont is. A kitajamai cédrus-

és lucfenyő oszlopok a naponta látott kis helyiségben észrevétlenül patinásodtak, anélkül, hogy bárki is fényesítette volna őket. Szinte már olyan ódon méltósággal tündököltek, mint a kiotói öregúr kedvenc tárgyai. Kaname úgy nézte fektében ezt a patinát, mint ha első ízben látná. Aztán ugyanígy megbámulta a tokonoma alacsony, kerek asztalkáját, melyre fűtökben omlottak alá a kerria fehér virágai, s a küszöbön túl a veranda padlózatát, mely úgy verte vissza a kinti fényt, mint valami víztükör. Akármilyen zaklatott életet élt is Miszako, arról sohasem feledkezett meg, hogy bejopjon valamit a házba az évszakok visszfényéből, s jóllehet gondoskodása merő megszokás volt, vagy talán csak tehetetlenség, Kaname nehezen tudta elképzelni azt napot, amikor már nem lesz virág a házban. Az idő patinásította fa látványán reggel és este elmerengve, házassága, mely csak nevében volt házasság, mély szomorúsággal töltötte el.

— O-Szajo! Hozz egy jól kicsavart, meleg frottírtörülközöt, kérlek.

Kaname fölállt, hogy élesebben kiálthasson ki a szolgálólány szobája felé. Levetette könnyű zsavolykimonóját, levetkőzött derékig, keményen ledörgölte verejtékező hátát, s fölvette a felesége kikészítette öltönyt. A kimonója zsebéből kiesett apósa levele. Felvette és már-már a zakója belső zsebébe csúsztatta, de meggondolta magát; eszébe jutott, hogy Louise szeret beleturkálni a levéltárcájába, vagy váratlanul kiforgatja a zsebeit, azzal a felkiáltással, hogy „Ezt egy gésától kaptad?” Be akarta hát csúsztatni a levelet a tükkörasztal fiókját bélelő újságpapír alá, de keze egy

másik levélbe ütközött: ugyanerre a helyre rejtette Miszako Takanacu levelét.

„Vajon elolvashatom?” Kivette helyéről, de nem tudta rászánni magát, hogy kihúzza a borítékból. A felesége nyilván nem akarta, hogy ő elolvassa, hiszen erről a rejtekhelyről nem feledkezhetett meg. Ez csak ürügy volt rá, hogy elrejtse zavarát; de egyszerűsmind mentségül szolgált Kanaménak, hogy elolvassa.

A levél tartalma nyilván kellemetlen, hiszen Miszako sohasem volt titkolózó.

Épp most olvastam el a leveledet. Azt hittem, hogy már minden el van intézve, de egy Avadzsból kapott levelezőlapból, legnagyobb meglepetésemre, arról értesültem, hogy még minden függőben van.

Amikor Kaname eddig jutott, felment a nyugati szalon emeletére, és kényelmesen folytatta az olvasást.

Tehát egy csöppet sem lepett meg, amit írsz.

Ha az elhatározásod valóban végleges, nem volna jobb haladéktalanul végrehajtani? Milyen más út nyílik onnan, ahová eljutottál? Szent meggyőződésem, hogy Kaname önző, de az vagy te is, s most e két önzés óhatatlan következményeinek a levét isszuk. Semmi kifogásom nincs az ellen, hogy nekem sopánkodsz — bár lehet, hogy nem is akarsz sopánkodni —, de miért nem siránkozol neki? Ha arra gondolok, hogy képtelen vagy kiönteni neki a szíved, helyzetedet siralmasnak érzem, s szívből sajnállak. Ilyen körülmények kö-

zött nem maradhattok férj és feleség. Csak vívódásaidnak legalább egy részét volnál képes elmondani Kanaménak! Azt írod: „Kár, hogy a férjem túl sok szabadságot adott nekem”, máshol meg: „Jobb lett volna, ha nem is találkozom Aszóval, bánom, hogy megismerkedtem vele.” Ha ennek az érzésnek egy kis töredékét is el tudnád mondani Kanaménak — ha legalább ennyire őszinték volnátok egymáshoz! No de ez szemrehányásként hangzik, így hát erről többet nem mondok. Kanaménak nem fogok beszélni a leveledről, ettől ne félj. Mire volna jó? Semmire, hacsak arra nem, hogy megkettőzze helyzetetek szomorúságát.

Ne tarts könyörtelennek, még ha ellenem szól is a látszat. Valahányszor eszembe jut Josiko, összeszorul a szívem, s mélyen megindít annak a csapásnak a gondolata, mely férjed házána elhagyására kényszerít, abban a hangulatban, amelyben vagy. Kíváncsi vagyok, hogy élj boldog családi életet kedveseddel, felejtse el a bánatos múltat — de ne ess ugyanabba a hibába! Azt hiszem, hogy így Kaname is meg fog könnyebbülni.

Félreértettél, ha azt hitted, hogy megharagudtam. Sose haragszom. Csak úgy gondolom, hogy a magamfajta egyszerű fickónak nem szabad beleavatkoznia egy ennyire összegubancolódott házastársi viszonyba. Úgy érzem, okosabb, ha távol maradok addig, amíg úrrá leszek a nehézségeken. Ügyeim Ószakába szólítanak, de miattatok nem utazom oda. De még ha oda kell is mennem, utána visszautazom Kínába anélkül, hogy meglátogatnálak benneteket. Ne haragudjatok rám ezért.

Egy vallomással tartozom, erről eddig nem beszéltem. Amikor a legutóbb Tokióban voltam, mindent elmondtam a fiadnak. Jobban viselte, mint gondoltam... Megváltozott-e azóta a viselkedése? Ír nekem időnként, de még csak célzást sem tesz arra az estére. Nagyon okos gyerek — nem hízelgésből mondom, hogy ezzel csillapítsam fájdalmadat. Bocsáss meg, ha úgy érzed, hogy túljátszottam a szerepemet. De úgy érzem, terhet vettem le a válladról...

Kérlek, ne haragudj, hogy mindhármatoknak segíteni kívántam anélkül, hogy erre megkértél volna, úgyis, mint szülő és úgyis, mint jó barát, aki a legjobban ismeri az apa és a fia jellemét. Az az érzésem, hogy Hiroshi is, Kaname is képes lesz elviselni a megvárakoztatást. Az élet bizony nehéz, de a nehézségek edzik a gyereket. Kaname például eddig még sohasem találkozott igazi nehézséggel az életben. Talán nem is jön olyan rosszul neki, kigyógyíthatja az önzéséből.

Viszontlátásra. Ha majd újra ifjú asszony leszel, találkozunk.

Május 27.

Takanacu Hideo
Siba Miszakónak

Takanacu még sohasem írt ilyen hosszú levelet. Mire Kaname a végére ért, érezte, hogy könnyek folynak végig az arcán. Talán az üres ház érzékenyítette el ennyire.

O-Hisza a csokor liliomot rendezgette a tokonomában; a délelőtti folyamán már többször is átrendezte a virágokat, mivel a mai meghívottak nem akármilyen vendégek voltak. Kevéssel négy után egy napernyő körvonalát pillantotta meg a ház hátsó részéből a bambuszredőnyön keresztül; a napernyő a kertkapu növényi boltíve alatt haladt el... O-Hisza fölállt, és lejött.

— Megjöttek? — kérdezte az öreg, hallván a geták kopogását a kertben a háta mögött.

Az öreg már befejezte délutáni pihenőjét, s épp a hernyókat szedegette a kerti növényekről.

— Itt vannak.

— A lányom is?

— Úgy látom.

— Jól van, jól van! Tedd föl a teát.

Az öreg megkerülte a házat a tipegőkövekkel kirakott ösvényen, átment a kis rácsos kapun, és vidáman üdvözölte az érkezőket.

— Na végre! Gyertek be, biztos melegek van!

— Hát igen, reggel kellett volna indulnunk, de csak dél körül kerekedtünk föl.

— Hát persze. Ha az ember ilyen szép időt fog ki, mint amilyen ma van, nem kerülheti el a kánikulát. Erre, erre.

Miszako és Kaname követte az öreget az előszobába. Harisnyájukon keresztül érezték a nádból font gyékény hűvösét; a gyékényről visszatükröződött a növényzet friss zöldje. Illatfüstölőben elégetett

krizantémmag vagy tömjén könnyű illata lengte be a házat.

— Ó, elfelejtettem! Törülközőt kellett volna kínálnom a tea előtt. O-Hisza, kifacsarnál egypár hidegvizes törülközőt? — mondta az öreg, amikor észrevette Kaname verejtékező arcát, melyről a házaspár hangulatát próbálta leolvasni; az arcon csak a kert leveleinek visszfénye tükröződött.

Miszako és Kaname a szoba leghűvösebb sarkában telepedett le, melyet a friss lomboszat óvott a nap hevétől; kifújták magukat.

- Talán egy melegvizes törülköző jobb lenne...
- Igazad van... Kaname, vedd le a haoridat.
- Köszönöm. Itt még nappal is vannak szünyogok.
- Hát persze, hisz tudod:

*A szünyogok meghaltak Hondzsóban,
Beköszönt az új esztendő.*

A mieink fittyet hánynak a hondzsóiakra, ezek nagy bambuszszünyogok. Jobb volna, ha rovarirtó pálcikákat égetnénk, de mi megszoktuk, hogy krizantémport égetünk az illatfüstölőben.

Az öreg a tőle megszokott nyájassággal beszélt, ügyet sem vetve az érkezése óta morcos Miszakóra. Hangvétele homlokegyenest ellenkezett azzal a hanggal, amit a levelében ütött meg, mint azt Kaname megjósolta. O-Hisza, aki nyilván mindent tudott a családi drámáról, szokott nyugalmaival jött-ment. Miután mindent behordott, nyomtalanul eltűnt; egyik szobában sem lehetett látni, noha mindenik nyitva állt a tekintetnek a hézagos bambuszredőnyökön keresztül.

— Holnapig maradtok, ugye?

— Igen, talán... Még nem döntöttünk.

Kaname most nézett először a feleségére, de Miszako hevesen visszautasította a néma javaslatot.

— Én hazamegyek. Nem tudnátok gyorsan végezni?

— Miszako, menj ki, kérlek!

Az öreg ingerült mozdulattal, a hamutartóhoz ütögetve kiürítette a pipáját; a fém hang élesen visszahangzott a békés szobában. Miközben az öreg újra megtömte a pipát a finom dohánnyal, és beletúrt a hamuba, parazsat keresve, Miszako kisomfordált, s fölment az emeletre, remélve, hogy elkerüli O-Hiszát, aki nyilván még mindig a földszinten volt.

— Nos, a helyzet tarthatatlanná vált!

— Elnézést, hogy kellemetlenséget okoztam önnek. Eddig azt hittem, hogy végül minden rendbe jön...

— És most már nem fog rendbe jönni?

— Nem. Ennek okát már megírtam, de talán nem világitottam meg eléggé.

— Igen, igen, azt hiszem, értem. De véleményem szerint te vagy a bűnös, Kaname. — Az öregúr elvágta a válaszolni készülő, meglepett Kaname szavát, és ki-tört: — A szó talán erős egy kicsit, de úgy vélem, hogy túl sokat okoskodtál ebben az ügyben. Az embernek lépést kell tartania korával, s ezért igazad van abban, hogy a feleségedet független embernek tekinted, de az efféle kísérletek gyakran másképp végződnek, mint ahogy várnánk... Röviden, választattál vele próbaképpen egy új férjet, mivel úgy érezted, hogy benned nincsenek meg a szükséges képességek. Ez

egy közönséges férjnek keresztülvihetetlen. Hiába akar élharcos lenni az ember, az efféle liberalizmus-sal nehéz az életbe átültetni a divatos eszméket.

— Mit mondhatnék, ha így fogja föl a kérdést?

— Nem ironizálok, Kaname. Őszintén csodállak. Az efféle párok elég gyakoriak voltak pár évtizeddel ezelőtt. Az én házasságom is... És nem egy-két év alatt, hanem négy vagy öt alatt távolodtam el a feleségtől. S ezt ő természetesnek vette, nem lett semmi bonyodalom belőle. A mai világ nagyon kacifántossá vált. Hogyan képzeled, hogy visszatáncol egy olyan nő, aki egyszer — ha csak próbaképpen is — félrelépett, még ha rájött is arra, hogy tévedett? Ne beszélj nekem a „szabad választásról”, olyan nincs. Azt nem tudom, hogy milyen lesz a jövő nője, de Miszako nemzedéke átmeneti korban nevelkedett, s modernsége meglehetősen felszínes.

— Az enyém nemkülönben, és mivel mindketten tudjuk ezt, sietünk is túl lenni a váláson. Különben ez a helyes megoldás napjaink erkölcsé szempontjából.

— Szó köztünk maradjon, Kaname, föltéve, hogy rám bízod a megoldást, nem vizsgálnál fölül még egyszer a döntésedet? Nincs szándékomban vitába szállni veled. Öregségére az ember mindenképpen békességet akar. De hidd el nekem, nincs annak olyan nagy jelentősége, hogy egy pár nem illik össze. Az idő mindent elrendez. Vegyük például O-Hiszát és engem: jelentékeny korkülönbség választ el egymástól, sohasem fogunk igazán összeilleni, de ha az emberek együtt vannak, az érzés mintegy magától születik, s az élet megy tovább... Vajon nem ilyen a házas-

ság is? De ha azt mondanád, hogy Miszako meghalt, nem volna semmi hozzátennivalóm.

— Ez nem számít, hiszen megengedtem neki. Igazságtalanság volna Miszakóval szemben megcsalásról beszélni.

— A megcsalás mindenképpen megcsalás. Miért is nem szóltál előbb róla?!

Kaname csak hallgatással válaszolhatott erre a burkolt szemrehányásra. Nyilván sok mindent hozhatott volna föl a mentségére, az öregúr pedig nem zárkózott volna el az érvek elől, de a megértő szavak mögött Kaname atyai szomorúságot érzett, s úgy érezte, nem tudna szembeszállni vele.

— Én sem tettem meg mindent, amit meg kellett volna tennem. Sok mulasztás terhel, s furdal is a lelkiismeret, de most már túl késő. Különben is, Miszako már döntött.

Anélkül, hogy észrevették volna, az eresz alól be-szűrődő fény fokozatosan elhalványodott, s az árnyékok mélyebbekké váltak a szalonban. Az öreg összézárt a nyári meleg lesoványította térdét a csíkos nyersselyem kimonó alatt, s közben az illatfüstölő füstjét hessegette el magától a legyezőjével. Kanamének úgy rémlett, mintha sűrűn pislogna. Lehet, hogy csak az érzékei játszottak vele — vagy tán a krizantém füstje...

— Igazad van, tévedtem, amikor veled akartam beszélni először. Kényelmetlen volna, ha elvinném Miszakót két-három órára?

— Fölöslegesnek érzem. Őszintén szólva, azt akarta, hogy egyedül jöjjenek, mivel kínos számára meghallgatni önt. Ezért is késlekedtünk a látogatás-

sal. Sőt, sok vesződségembe került, hogy egyáltalán elhozzam. Amikor végre beleegyezett, megkért rá, hogy tekintsem véglegesnek az elhatározását, s hogy én beszéljek önnel, és hallgassam meg önt.

— De hát a lányom válása mégsem kis dolog, Kaname! Nem tudom ilyen könnyen túltenni magamat rajta.

— Mindent megtettem, hogy ezt megértessem vele. De az idegei már teljesen kivannak, s nem akar összeveszni önnel. Voltaképpen azt akarta, hogy járjak közbe önnel, s szerezzem meg a beleegyezését. Mi volna, ha behívnánk? Mi a véleménye?

— Nem. Elviszem a Hjótei vendéglőbe, bár a vacsora itt is készen van. Van valami kifogásod ellene?

— Nem hiszem, hogy könnyen beleegyeznek.

— Értem. Személyesen kérem meg rá. Ha visszautasít, ennyiben maradunk, de azt hiszem, tekintetbe vehetné a koromat, ha csak egyetlenegyszer is.

Miközben Kanamét a bizonytalanság gyötörte, apósa már össze is csapta a tenyerét, behíva O-Hiszát.

— Fölhívnád a vendéglőt, hogy biztosítsanak számunkra egy nyugodt különszobát? Ketten leszünk.

— Ketten?

— Annyit vesződtél ezzel a vacsorával. Félek, hogy elszomorítana, ha minden vendéget elvinnék.

— Ez csak arra nézve szomorú, aki itt marad. Nem volna jobb, ha valamennyien elmennének?

— Mit készítettél?

— Szinte semmit.

— Lazac van?

— Arra gondoltam, hogy kisütöm.

— S utána?

— Són süttött pizstráng.

— És aztán?

— Bakszakáll-saláta.

— Hát akkor iszogassál itt nyugodtan, bár semmi különöset nem kínálhatunk neked a szakéhoz.

— Bizony rosszul járt, Kaname úr.

— Nem hinném. Ennek a háznak a konyhája jobb, mint a vendéglőé. Alaposan be fogok lakmározni.

— Előkészítenéd a ruhámat?

Ezzel az öreg fölment az emeletre.

Kaname sohasem tudta meg, hogy Miszako miként hagyta magát rávenni. Talán eszébe jutott az a szigorú megjegyzés, amelyet Kaname tett idejövet: „Ha ellenkezel, ezzel a legegyszerűbb dolog is megoldhatatlanná válik.” Negyedóra múlva Miszako kényszeredetten jött le az apja társaságában, kipúderezte magát, s elsőnek ment ki az ajtón.

A ház mélyéből előbúvó öreg úgy volt öltözve, mint a régi idők költői; fejére magas fátyolszövet sapkát tett. Fehér harisnyás lábait szandálba bújtatta.

— Elmegyünk egy kis időre — szólt oda O-Hiszának és Kanaménak, akik kikísérték őket az előszobába.

— Aztán siessenek!

— Lehet, hogy egy kicsit elmaradunk!... Miskónak már mondtam, itt tudnátok maradni éjszakára?

— Sajnálom, hogy ennyi kellemetlenséget okozunk... Itt maradunk, ha óhajtja.

— O-Hisza, ideadnád az esernyőmet? Nagyon páras meleg van. Még esni fog a végén.

— Menjenek kocsival.

— Ugyan már. Közel van. Odamehetünk gyalog is.

O-Hisza utánuk nézett egy darabig, aztán Kaname nyomában bement a házba, s kihozott a férfinak egy könnyű fürdőkimonót.

— A fürdővíz készen van, nem fürdik meg, amíg távol vannak?

— Köszönöm. A kedvessége igazán megható, de nem tudom, mit is csináljak ... ha megfürdöm, nem lesz erőm elmenni.

— Hát nem itt alszik?

— Az még nem biztos.

— Ne mondjon ilyet, s fürdjék csak meg. Ha már úgyszincs semmi finomság vacsorára, azt szeretném, hogy étvágya legyen legalább.

Kaname már az idejét sem tudta, mikor fürdött utoljára ebben a házban. A fürdőkád kicsi volt, mint Kiotóban és környékén általában — az ember jóformán bele sem tudott merülni ebbe a fémdézsába. A nagy tokiói fa fürdőkádakhoz szokott ember számára kínos érzés a fölhevített vas érintése; az a benyomása, mintha igazából nem is fürödne. A tetejébe a kis szellőztetőablakos fürdőszoba még napközben is sötét. Kaname, aki hozzászokott ahhoz, hogy otthon kőlapokkal kirakott helyiségben tisztálkodik, úgy érezte magát, mint akit egy pincébe zártak, hogy fertőtlenítőfürdőt vegyen, zavaros, piszkos lében, amelybe azonban szegfűszeget főztek bele. Mizsako azt állította, hogy a szegfűszegfőzet csak arra való, hogy elterelje az ember figyelmét arról, hogy a vizet réges-rég cserélték; s valahányszor őt kínálták fürdővel, mindig talált valami ügyes kibúvót. A ház ura azonban mérhetetlenül büszke volt a szegfűszeges

fürdőjére, s azt képzelte, hogy ritka gyönyörűségben részleteti meghívottjait.

Az öregúrnak megvolt a maga külön bölcelete, a legkisebb helyiségben való kuporgásának gyümölcse: „Milyen ostobák az európaiak — mondta —, hogy hóféhér a fürdőszobájuk és a toalettjük. Az pedig már egyenesen az ízléstelenség teteje, hogy olyan szerkezeteket szereltesnek be a lakásaikba, amelyeken keresztül tisztán láthatóan távozik az ürülék, még ha senki sem láthatja is az embert azon a bizonyos helyen. Mennyivel civilizáltabb dolog homályban hagyni az ürüléket.” Ráadásul cédruslombbal szokta megtömni a vizeldét, s ezt ilyesfajta képtelenséggel indokolta: „A tiszta japán stílusú, rendben tartott illemhelyek sajátos és rendkívül elegáns illatot árasztanak, ez kimondhatatlan kifinomultságra vall.”

O-Hisza nem is annyira az illemhely, mint inkább a sötét, kényelmetlen fürdőszoba miatt zsörtölődött magában. Az ember egy csöpp szegfűszeg-eszenciával is megillatosíthatja a vizet, mondogatta, hiszen ezt már minden üzletben kapni lehet. Az öreg azonban megkövetelte, hogy zacskóban szárított szegfűszeget áztassanak a vízben, a régi módi szerint.

„Veszi néha a fáradságot, hogy megdörgölje a hátamat, de olyan sötét van itt, hogy összetéveszti a hátamat a mellemmel.” O-Hiszanak ez a megjegyzése akkor jutott eszébe Kanaménak, amikor megpillantotta az egyik oszlopra fölakasztva a szappant helyettesítő rizskorpás zacskót.

— Minden rendben van? — kérdezte egy hang, mely a fiatal nőre emlékeztetett, s a vízforraló helyiségből jött.

— Igen, persze. Elnézést kérek, de volna szíves világot gyújtani?

— Természetesen.

A helyiségben csak egy csöpp lámpa volt, nyilván azzal a szándékkal választhatták éppen ezt, hogy még hangsúlyosabbá tegye a sötétséget. A szúnyogok miatt Kaname még csak be sem szappanozta magát, úgy öblítette le az izzadságot, majd kiáztatta magát a szegfűszeges forró vízben. Közben a szúnyogok továbbra is ellepték a nyakát. Most, hogy teljesen besötétedett a helyiségben, egy kis fény szűrődött be a rácsos szellőzőablakon. A jávorfák lombja világosabbnak, élénkebbnek tetszett, mint napközben; olyan volt, mint valami rikító zöld bútorszövet.

Kaname elképzelte, hogy egy isten háta mögötti, hegyi gyógyfürdőn kúrálja magát. Aztán eszébe jutott, hogy az öreg gyakran mondogatta: „A kertemben hallani a kakukkot”, s hegyezni kezdte a fülét, hátha meghallja az éles rikoltást, de csak távoli kecskebéka-kuruttolást hallott — a béka az esőt hívhatta a rizsföldön —, s a szúnyogok fülsértő zümmögését. Mit beszélhet egymással apa és lánya a vendéglő különszobájában? Az öregúr meglehetősen tartózkodó volt a beszélgetésük alatt, de abból, ahogyan beszélt, arra lehetett következtetni, hogy a lányával szemben határozottabb hangot fog megütni. Kanamét ez nyugtalanította egy kicsit, de ugyanakkor fura megkönnyebbülést érzett, miután távoztak.

Aztán buta képzelgésnek adta át magát: ez a ház, ahol fürdik, az övé, s itt fogadja második feleségét. Vajon tudtán kívül nem valami más ok készítette rá, hogy már tavasz óta közeledjék az öreghez? Valami

képtelen álmot melengetett a lelke mélyén, anélkül hogy ezt bárki is észrevette volna, s anélkül, hogy lelki-furdalást érzett vagy szemrehányást tehetett volna magának. Ez talán annak tudható be, hogy O-Hisza nem egy bizonyos nő, hanem egy bizonyos típusú nő volt számára. Valójában Kaname nem érezte szükségét annak, hogy megszerezze magának ezt az O-Hiszát, az öreg kedvesét, egy másik, hasonló típusú éppígy megtette volna. Az a nő, akiről titkon álmodozott, az eszményi O-Hiszához állt közel, s nem ahhoz a nőhöz, aki ebben a házban lakik. Álmai asszonyát talán abban a bábban lelhetné meg, amely most egy sötét faliszekrényben fekszik, a színpadi emelvényen. Ez kielégítette volna.

— Magának köszönhető, hogy teljesen fölfrissültem — mondta hangosan, mintha csak a hangja csengetése eloszlathatta volna ezeket a látomásokat.

Még nedves volt, amikor a lánytól kapott könnyű kimonóban kijött a fürdőszobából.

— Nem érezhette valami jól magát ebben a piszkos fürdővízben.

— Időnként nem árt egy kis változatosság.

— De egy olyan világos fürdőszoba után, amilyen a maguké! Én képtelen volnék fürödni ott, szégyellném magam.

— Miért?

— Minden olyan fehér, olyan világos... Persze egy olyan szép nő, mint Miszako asszony, vele más a helyzet.

— Tényleg olyan szép?

Hangjában enyhe megvető ellenségesség bujkált a

távollévővel szemben. Aztán átvette a kis csésze szakét, s szakavatottan megitta.

— Egészségére. Engedje meg, hogy töltsék magának egy csészével.

— Köszönöm.

— Ez a lazac igazán kitűnően van elkészítve. Hogy halad az éneklésben?

— Ó, az az ének... olyan unalmas.

— Már nem tanul?

— De igen. Miszako asszony tokiói stílusban énekel, ugye?

— Hol van az már? Azt hiszem, hogy Miszako asszony a dzsesszre adta a fejét.

O-Hisza levegőjével hessentette el tőle a kerek lakkozott asztalka felé áramló molypilléket, s Kaname érezte a légáramlatot könnyű kimonójában. Enyhe gombaillat — nyári gomba illata — szállt föl egy lakk levesescsészéből. Sötétség borult a kertre, a zöldbékák kuruttyolása egyre harsányabbá vált.

— Én is szeretném megtanulni a tokiói zenét.

— Magának fölforgató gondolatai vannak, meg fogják szidni. Egy olyan nőhöz, amilyen maga, mi sem illik jobban, mint az ószakai dal.

— Nem is annyira a dallal van baj, mint inkább a tanárral. Túl szigorú.

— Az az ószakai vak mester tanítja, ugye?

— Igen, de én inkább az ittenire gondolok.

Kaname nevetett.

— Elviselhetetlen. Szakadatlanul szónokol.

A férfi újra fölnevetett.

— Öregségére mindenki ilyenné válik. Igaz is,

észrevettem azt a rizskorpás zacskót a fürdőszobában. Úgy látom, állandóan használja.

— Igen. Ő szappant használ, de nekem megtiltotta, mondván, hogy a szappan eldurvítja a nők bőrét.

— Na és a fülemüleürülék?

— Az is van, de már nem vagyok ám olyan fehér.

Miután Kaname megitta a második palack szake felét, hozzálátott a rizshez és a teához. O-Hisza behozta a naspolyát. Az előszobában megcsörrent a telefon. A lány fölállt, s otthagya a félig meghámozott gyümölcsöt az üvegtálcán.

— Igen, igen, értem. Megmondom neki — bólogatott a kagylóba, majd nyomban bement. — Miszako asszony itt fog aludni. Úgy látszik, még maradnak egy kicsit.

— Igen? Azt mondta, hogy haza fog menni... Azt hiszem, jó régen volt, hogy itt aludtam.

— Ez igaz. Jó régen volt.

Hát persze hogy jó régen volt, gondolta Kaname, hogy Miszako meg ő kettesben aludt ugyanazon a fekhelyen. Az igaz, hogy két-három hónappal azelőtt, amikor Hirosi Tokióban volt, együtt töltöttek pár éjszakát, először évek óta. De békésen aludtak egymás mellett mint két útitárs, annyira eltompult már a házastársi érzékenységük. Az öreg talán forgatott valamit a fejében, kierőszovalva az együtt alvást. Noha Kanamét feszélyezte valamelyest ez a körültekintő gondoskodás, eszébe sem jutott, hogy ebből bármi is következhetne, úgyhogy nem nagyon aggasztotta a dolog, s nem keresett kibúvót.

— Micsoda rekkenő hőség! Hirtelen elállt a szél.

Kaname fölnevetett. Egyenesen szállt fölfelé a füst a

kialudt illatfüstölőből. A kertben elállt a szél is. O-Hisza szórakozottan fogta a legyezőt, mintegy megfélekedve róla.

— Micsoda hőség. Vajon esni fog?

— Talán. Egy zápor jól jönne.

Csillagok tűntek elő halványan a felhők résein, a mozdulatlan lombzat fölött. Kanamének hirtelen úgy rémlett, mintha Miszako szenvedélyes mondat-töredékeit hallaná — mintegy gondolatátvitel útján —, amint az öreg feddéseire válaszol. S ebben a pillanatban keményebb elhatározást érzett szívében, mint a feleségéé.

— Hány óra lehet?

— Fél kilenc.

— Csak? Micsoda nyugalom...

— Még korán van, de talán szeretne lefeküdni...

Talán haza is jönnek közben.

— Nem érezte úgy a telefonból, hogy nehezen halad a beszélgetés?

Kanamének titokban az az érzése támadt, hogy jobban érdekli O-Hisza véleménye, mint az öregé.

— Hozzak egy pár könyvet?

— Köszönöm. Maga mit olvas, O-Hisza?

— Mindenféle ősrégi képeskönyvet hoz nekem, de engem nem érdekelnek ezek az ócskaságok.

— Női újságokat tilos olvasnia?

— Azt mondja, hogy ahelyett, hogy ilyen ostobaságokra fecsérelném az időmet, végezzek inkább szépírási gyakorlatokat.

— Melyik mintát használja?

— *A Rjúsundzsót* és a *Csitődzsót*, az *O-ie* iskolát.

— Értem. Adjon valamit azokból a régi könyvekből.

— Egy képes útikönyv jó lesz?

— Talán.

— Megmutatnám a hálószobáját. Minden elő van készítve.

O-Hisza előtte ment a folyosón. Elhaladva a teaszertartásokra szolgáló házacskamögött, a lány félretolt egy papírfalat, mely mögött egy szoba vált láthatóvá. Odabent sötét volt, de Kanamének úgy rémlett, mintha egy szúnyogháló lógna a mennyezetről. A még nyitva álló kertből érkező hűvös fuvallat meglengette a világoszöld kenderhálót.

— Mintha feltámadna a szél.

— Hirtelen lehűlt az idő. Nemsokára kitör a vihar.

Ezúttal nem a szél, hanem O-Hisza suhogtatta meg a szúnyogháló szegélyét, fölemelve, hogy beléphessenek. A lány körültapogatott, majd fölkapcsolta az ódon olvasólámpát.

— Hozzak egy erősebb körtét?

— Fölösleges, ez nagyon jó lesz; a régi könyvekben nagyok az írásjegyek.

— Zavarja, ha nyitva hagyom a toloajtót? Megrekedt itt a meleg.

— Nagyon kérem. Majd én becsukom.

O-Hisza kiment, s Kaname becsúszott a szúnyogháló alá. A szoba nem volt valami tágas, ráadásul egy kenderfüggöny kettéválasztotta, így a leterített két matrac szinte sűrűn egymást. Ez a látvány szokatlannak tetszett előtte, hiszen odahaza, nyaranta, akkora szúnyoghálót függesztettek föl, amekkorát csak lehetett, lévén hogy Miszako meg ő egymástól távol

vetettek ágyat maguknak. Unalmában cigarettára gyújtott, majd hasra feküdt. Megpróbálta kivenni a tokonomát díszítő tekerccset a sárgászöld háló másik oldalán. Valami tájképnek tűnt a déli festők modorában, de nem látta sem a részleteket, sem a művész kézjegyét. A szoba szünyoghálón kívül eső része árnyékba borult, talán azért, mert a lámpa odabent volt. Aztán egy kis színes parázstartó üst vonta magára a figyelmét, mely a képtekercs előtt, egy füstölőtálon állt, s ennek hatására megérezte az egész szobát belemegő könnyű illatot — mintha szilva illata lett volna. Hirtelen úgy rémlett neki, mintha O-Hisza sápadt, fehér arcát látná egy homályos sarokban, a tokonoma mellett, de nyomban rájött, hogy tévedett. Az a női fejű, apró fekete pettyes, bélelt selyemkimonót viselő báb volt, amelyet az öregúr hozott emlékül Avadzsiról.

Hirtelen szélroham söpört végig a szobán, s lezúdult a zápor. Kaname hallotta a kövér csöppek dobását a fákon és a leveleken. Fölemelte a fejét, s elnézett a fatörzsek között, a kert mélyébe. Elkerülte a figyelmét, hogy egy eső elől menekülő levelibéka fölugrott a szélroham lóbálta szünyoghálóra; csillogó hasát megvilágították a lámpa sugarai.

Végre esik.

A tolóajtó félresiklott. Az, aki most lépett be, óhat könyvvel a hóna alatt, a zöldes félhomályban me-revnek tetsző arccal, immár nem egy báb volt.

UTÓSZÓ

Tanidzaki Dzsunicsiró, a XX. századi japán próza világirodalmi rangú képviselője 1886-ban született Tokióban, jómódú nyomdatulajdonos második fiaként. Írói tehetsége korán jelentkezett: irodalmi újságot szerkesztett elemi iskolás diáktársaival. Biztatóan induló pályafutása csaknem derékba tört, mivel apja sikertelen tőzsdei ügyletek miatt csődbe jutott. A családra nehéz évek vártak, de Dzsunicsiró rokonai és tanárai támogatásával beiratkozott a tokiói első gimnáziumba. Kezdetben jogi tanulmányokat folytatott, páratlan íráskészségével azonban csakhamar kitűnt társai közül, és átiratkozott az angol irodalmi tagozatra. 1908-ban felvételt nyert a Császári Egyetem japán irodalmi szakára, de 1910-ben tandíjhátralék miatt elbocsátották.

Ugyanebben az évben jelenik meg a *Sincsó* (Új eszmeáramlatok) című folyóirat második folyama, amelynek társszerkesztője. Ebben helyet kapnak első jelentős novellái is, amelyek egyszerűen a japán irodalom élvonalába emelik. — Megházasodik, majd később rövid ideig Kínában utazgat. Ekkortájt köt barátságot Szató Haruóval, a neves íróval. Az 1923. évi nagy tokiói földrengés után a Kanszai-vidéken, Kiotó és Ószaka környékén telepedik le. 1924-ben írja *Csidzsinnó ai* (Eszeveszett szerelem) című regényét,

amely nyugati eszmeáramlatoktól erősen befolyásolt első korszakának összefoglalása. 1928-ban jelenik meg az *Aki a keserűfüvet szereti*. A mű az életpálya fordulópontját jelzi: felismeri a hagyományos japán kultúra értékeit, s belőlük merít ösztönzést további alkotómunkájához.

Több évi munkával mai nyelvre ülteti át a XI. századi klasszikus japán próza alkotását, Muraszaki Sikibu művét, a *Gendzsi regényé*-t. 1943-ban kezd hozzá legnagyobb szabású művéhez, a *Szaszame juki* (Szállingózó hó) című regényhez, amely négy nővér életén keresztül átfogó képet fest a modernizálódó ószakai kereskedővilágról. A háború idején belső emigrációba vonul. Egész életén át fáradhatatlanul alkot, remekművek sorával gazdagítva a XX. századi japán regény- és drámairodalmat. Kiemelkedő irodalmi tevékenységéért 1949-ben magas állami kulturális kitüntetésben részesül. 1955-ben az *Aki a keserűfüvet szereti* című regényéért Nobel-díjra jelölik. 1956-ban megírja pornográfiával vádolt, sokat vitatott művét, a *Kagi*-t (A kulcs), majd 1961-ben legjelentősebb öregkori alkotását, a magyar nyelven is olvasható *Egy hibbant vénember naplójá*-t (Fúten ródzsinnikki). Egy évvel halála előtt, 1964-ben az amerikai művészeti akadémia tiszteletbeli tagjává választja.

Hosszú írói munkássága a modern japán irodalom több korszakát átíveli. Amikor 1910-ben megjelenik a *Tetoválas* (Siszei) című novellája, az európai hatásra kialakult japán naturalizmus divatja már hanyatlásnak indult, és fokozatosan megerősödött a Mori Ógai, Nacume Szószeiki és Nagai Kafu nevével

fémjelzett naturalizmusellenes irányzat. Tanidzaki kezdettől fogva tudatosan szembefordul a naturalizmussal, és elsősorban Poe, Baudelaire, Oscar Wilde és a *fin de siècle* irodalmából merít ösztönzést. A különféle európai művészi hatásokat az Edo-kori XVIII. századi könnyed japán próza hagyományaival ötvözve, szokatlan, mondhatni fantasztikus világot teremt, amelyben a diabolikus szépség különös módon keveredik a démonikus gonoszsággal. E világ középpontjában a női test erotikus vonzereje, az érzékiség minden gátat elsőprő hatalma áll. Az író új szemzőgből vizsgálja a férfi és a nő testi kapcsolatát, a férfi vágyakozását az örök nőiség iránt. A nő nem eszköze, kiszolgálója a férfi erotikus vágyainak. Ellenkezőleg, testi szépségének varázsával ő teszi rabszolgává a férfit, aki a legkülönbözőbb testi és lelki megaláztatásokat is örömet elviseli, csak hogy elnyerhesse „a végzet asszonyának” kegyeit. Tanidzakinál az érzékiség morbid, diabolisztikus, nemegyszer a perverzitás határát súroló vonásai kerülnek előtérbe, különösen első írói korszakában játszanak meghatározó szerepet. A japán irodalomkritika erőteljesen bírálta az író dekadens szemléletmódját és a műveiben kifejeződő hedonisztikus életérzést. Tanidzakit kritikusan az esztétizmus és a diabolizmus írójaként emlegették.

S valóban, a fiatal Tanidzaki — kortársaihoz hasonlóan — szívesen öltötte magára az elegáns, Nyugat-imádó világfi könnyed pózát, túlaradó lelkesedéssel vetette magát a modernizálódó főváros pezsgő életébe. Ez a közhangulat híven tükrözte Japán igyekezetét, hogy bekapcsolódjék a világ gazda-

sági-politikai vérkeringésébe. Japán lázas útkeresése legszembetűnőbben hagyományos kultúrájának elnyugatisodásában nyilvánult meg. A régi japán éttermek, teaházak helyett egyre inkább a nyugati stílusú kávéházak, bárók váltak a társas élet, a szórakozás központjává. A modern nyugati kultúra a japán élet valamennyi területére rányomta bélyegét, az étkezési szokásoktól kezdve az öltözködésen át egészen az építkezési formákig. A nyugati civilizáció jelentős mértékben átformálta a fiatal tokiói értelmiség, írók, költők, művészek szellemi látókörét is, és annak hatása alól az angol irodalomban alaposan elmélyedt Tanidzaki sem vonhatta ki magát. — Amikor az 1923-as nagy földrengés romba döntötte a főváros régi negyedeit, a Nyugat-rajongó Tanidzaki még újjong: modern város nőhet ki a régi helyén. De amikor Tokiót elhagyva Kanszai vidékén telepszik le, rádöbben a kiveszőfélben lévő hagyományos művészetek felbecsülhetetlen értékeire. A közeli Ószaka még alig modernizálódott, régi kereskedőváros, itt még fellelhető a hagyományos életforma számtalan eleme; Kiotó, az ősi főváros pedig híven őrzi a régi kultúra szellemét. Az amerikai mintára újjáépült Tokió zajos nyüzsgésétől távol felébred az író szunnyadó érdeklődése a klasszikus japán kultúra iránt, amely döntő hatással van további írói tevékenységére. Alkotói világa kítágul, művészete elmélyül, tartalmilag és formailag egyaránt összetettebbé válik, „csupán” jó íróból világirodalmi rangú alkotóművésszé fejlődik.

Ennek a hagyományos világnak és a modern, elnyugatisodott civilizációnak az egymásra hatása és

küzdelme áll az író második alkotói korszakának középpontjában. E korszak első jelentős műve az *Aki a keserűfüvet szereti*.

A regény részben önéletrajzi fogantatású: 1929-ben az író elvált feleségétől, az asszony férjhez ment Szató Haruóhoz. — A regénybeli házaspár, Siba Kaname és Miszako csödbe jutott házasságuk felbontására készülnek. A válás zátonyra futott kapcsolatuk rendezésének egyetlen útja lenne, mégis nehezen szánják magukat erre a lépésre. A regény ennek a belső vívódásnak, a végső döntést egyre csak halogató, vergődő habozásnak elmélyült, hiteles rajza.

Kezdetben Kaname fenntartás nélkül lelkesedik a nyugati kultúráért, amelyet az európai irodalom, zene, művészet, öltözködés, nem utolsósorban pedig szeretője jelent számára, míg a japán kultúra értékei nem találnak visszhangra lelkében. Furcsálkodva szemléli apósa rigorózus ragaszkodását a hagyományos szokásokhoz, viszonyát fiatal, őt a régi konvenciók szerint kiszolgáló szeretőjével, s idegenkedve nézi az ódon levegőt árasztó bunraku-színpadot. Ám észrevétlenül mégis megejti e groteszkül maradi világ nyugodt szépsége. E felismerés hozzásegíti őt az emberi lét mélyebb összefüggéseinek megértéséhez, s átértékeli egész korábbi és jövőendő életét. A gyorsan tovaröppenő ifjúság gondolata sem tölti el Kanamét többé félelemmel: apósa példája ráébreszti, hogy az öregség is lehet igazi örömök forrása.

E művében Tanidzaki figyelmét elsősorban hőseinek belső világára összpontosítja. A regény dinamikáját így mindenekelőtt az határozza meg, hogy a cse-

lekmény külső mozzanatai miképpen tükröződnek és milyen folyamatokat indítanak el a szereplők tudatában. Az író mélyreható pszichológiai alapossággal boncolgatja a házasság megromlásának döntő okát, a szexuális elhidegülést, amely Kanamének a nő nemről alkotott elképzelésében gyökerezik. A férfi két végletes típust ismer: a játékszert és az istennőt, márpedig Miszako egyik kategóriába sem tartozik.

A mű központi problémája az, hogy Kaname és Miszako vajon új erkölcsiség előfutárai-e, vagy életvitelük egyszerűen házasságtörés. E zsákutcába toroklott házasság bemutatásával Tanidzaki egyfelől megkérdőjelezi a szülők által, a házasulandó felek kizárásával, előre elrendezett házasság, a *miai-kekkon* elvének működőképességét a japán társadalom fejlődésének olyan átmeneti szakaszában, amikor a hagyományos értékrendszer felbomlása már megindult, s a nyugati mintájú modernizálódás az élet szinte valamennyi területére rányomta bélyegét. A Siba házaspár kétségkívül új erkölcsi értékrendet képvisel, amely csírájában ugyan megjelent, de széles körben még nem terjedt el a két világháború közötti japán társadalomban. Másfelől azonban Tanidzaki felvillantja az új értékrend alapján létrejött kapcsolatok ellentmondásait, a hagyománytagadó új erkölcs törékenységét. A szexuális diszharmonia és elhidegülés, a törvényszerűen megjelenő házasságon kívüli kapcsolatok, a házasság látszatának ideig-óráig való fenntartása a már megszületett gyermek lelki egyensúlyának megőrzése érdekében, vagy a házasság felbontása után a gyermek elhelyezésének problémája — mindez kivételes jelenségnek számí-

tott a mű megjelenésekor Japánban, de felgyorsult életritmusú, zaklatott korunkban a kisiklott házasságok megszokott, mindennapos velejárói. Tanidzaki írói nagysága éppen abban rejlik, hogy egy korhoz és helyhez kötött, sajátosan japán szituációt általános síkra emel, és ezzel előrevetíti a modern házasság válságát mint világjelenséget.

Az *Aki a keserűfüvet szereti* című regény fordulópontot jelent Tanidzaki életművében, és egyben a XX. századi japán próza egyik legkiemelkedőbb alkotása. Tanidzaki művészetének alapmotívuma, a férfi és nő konfliktusokban bővelkedő viszonya, mint az interperszonális kapcsolatok általa legfontosabbnak ítélt fajtája, ebben a műben is meghatározó szerepet játszik. Ugyanakkor az író kilép a diabolikus esztétizmus maga teremtette különös, perverzítésba hajló világából, és központi témáját a korábbi, tisztán pszichológiai megközelítésen túlmenően mélyebb társadalmi összefüggéseiben kutatja. E vizsgálódás során közvetlenül találja szembe magát kora valóságával, amelynek lényegét páratlan éleslátással tárja fel. Nyilvánvaló ugyanis, hogy Kaname „modern vergődése” a XX. századi japán valóság ellentmondásosságát tükrözi. Ezen meghasonlott lelkiállapot ábrázolása túlmutat a szűkebb értelemben vett japán társadalmi viszonyokon, és egyetemes méretűvé nőve, a XX. századi, modern kor meghasonlottságát, elidegenedettséget fejezi ki. Ennek az általános érvényű felismerésnek művészi megfogalmazása előkelő helyet biztosít Tanidzaki számára nemcsak a japán, hanem a világirodalomban is.

A fordítás a francia nyelvű kiadás szövege alapján készült.

*Kiadta az Európa Könyvkiadó
A kiadásért az Európa Könyvkiadó igazgatója felel
Szedte a Széchenyi Nyomda
Nyomta a Széchenyi Nyomda
A nyomdai rendelés törzsszáma: 86. K-637
Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató
Készült Győrben, 1986-ban*

*A borítón O-Szono, a hűséges feleség
bunraku-bábfigurája
a Tarkaruhás táncosnő (Hadeszugata onna maiginu)
című darab híres fogadójelentében*

*Felelős szerkesztő: Kalmár Éva
Műszaki szerkesztő: Liener Katalin
Műszaki vezető: Miklósi Imre
Készült 8100 példányban, 8,08 (A/5) ív terjedelemben
ISBN 963 07 39097*